

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

**KİŞİLİK HAKKI İHLALLERİNDE
CEVAP VE DÜZELTME HAKKI**

Yüksek Lisans Tezi

DENİZ ŞANLI ACAR

İstanbul, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

**KİŞİLİK HAKKI İHLALLERİNDE
CEVAP VE DÜZELTME HAKKI**

Yüksek Lisans Tezi

DENİZ ŞANLI ACAR

Danışman: YRD. DOÇ. DR. FULYA ERLÜLE

İstanbul, 2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

HUKUK Anabilim Dalı ÖZEL HUKUK Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
DENİZ ŞANLI ACAR'ın KİŞİLİK HAKKI İHLALLERİNDE CEVAP VE DÜZELTME
HAKKI adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 08.02.2010 tarih ve 2010-2/2
sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans
Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 26.05.2010

1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. FULYA ERLÜLE

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. SERAP HELVACI

3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. NUR KAMAN KARAN

TEZ ÖZETİ

Kişilik haklarının korunmasında kullanılan en önemli araçlardan birisi cevap ve düzeltme hakkıdır. Anayasa'mızın 32. maddesinde düzenlenen "Düzeltilme Ve Cevap Hakkı" kişileri şeref ve haysiyetlerine dokunan veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlara karşı korumak amacıyla tanınan ve kanunla düzenlenmesi öngörülen Anayasal bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Cevap ve düzeltme hakkının kişilik haklarını ve kamunun doğru, gerçek haber alma hakkını koruma fonksiyonu yanında basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını engelleme fonksiyonu da bulunmaktadır.

Cevap ve düzeltme hakkı kişilik haklarının korunması ve basın özgürlüğünün kötüye kullanımını önlemek amacıyla, ilgili kişi ve kuruluşlara aynı araçlardan yararlanarak, düşünce açıklama, kendilerini savunma, yanlış açıklamaları düzeltme imkânı tanıyan bir haktır. Hukukumuzda cevap ve düzeltme hakkı bir bütün olarak ele alınmış ve tekzip kavramını da bünyesinde barındırmıştır.

Bu çalışmada kişilik hakkı, cevap ve düzeltme hakkı, basın özgürlüğü kavramları ve hukuki nitelikleri açıklandıktan sonra uluslararası ve ulusal mevzuatta cevap ve düzeltme hakkına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

İkinci bölümde uluslararası mevzuatta cevap ve düzeltme hakkı, uluslararası sözleşmelerden olan Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi, Avrupa Birliği Yönergeleri ve Avrupa Konseyi düzenlemelerinden olan Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, İlke ve Tavsiye Kararları kapsamında incelenerek, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin konuya ilişkin kararına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ulusal mevzuatta cevap ve düzeltme hakkı, kitle iletişim aracına göre yazılı basın, görsel-işitsel basın ve internet ortamında yapılan yayınlar yönünden ayrı ayrı incelenmiştir.

Bu çalışmada ulusal mevzuatta cevap ve düzeltme hakkının düzenlendiği yasalar arasındaki farklılıklar yargı kararları ile birlikte irdelenmiş, uluslararası mevzuata uyumun sağlanması ve "cevap ve düzeltme hakkının" daha etkin kullanılması için mevzuatta yapılması gereken değişiklikler öneri olarak sunulmuştur.

THESIS ABSTRACT

One of the most important means employed in the protection of personal rights is the right to controvert and rebut. “Right to Controvert and Rebut” regulated in article 32 of our Constitution confronts us as a Constitutional right given and predicted to be enacted with the purpose of protecting people against publications affecting their honor and self-respect or false publications concerning them. The right to controvert and rebut has the function of preventing the abuse of press freedom besides function of protecting the personal rights and public’s right of correct and true information.

In this study, the concepts and legal qualities of personal right, right to controvert and rebut, press freedom are explained and regulations related to the right to controvert and rebut in the international and national legislation are included.

In the second chapter, the right to controvert and rebut in the international legislation, International Convention of Right To Rebut, which is an international convention studied in the scope of European Union Directives and Principles and Recommendations of European Cross-Border Television Convention, an European Council regulation, and the decision of European Court of Human Rights related to the matter is included.

In the third chapter, the right to controvert and rebut in the national legislation is studied separately from the aspect of print media, audio-visual media and internet media according to mass communication means.

In this study, differences between the laws where the right to controvert and rebut is regulated in the national legislation are considered in length by the court decisions, and the changes to be made in the legislation for compliance with the international legislation and more effective use of “right to controvert and rebut” are presented as proposals.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR

I. Kişi ve Kişilik Kavramı	3
A. Tanımı	3
B. Nitelikleri	4
II. Kişilik Hakkı Kavramı	5
A. Tanımı	5
B. Nitelikleri	6
C. Kişilik Hakkının Korunması	7
III. Cevap ve Düzeltme Hakkı Kavramı	10
A. Tanımı	10
B. Nitelikleri	13
IV. Basın Özgürlüğü Kavramı	14
A. Tanımı	14
B. Nitelikleri	16
C. Basın Özgürlüğü Kavramının Cevap ve Düzeltme Hakkı İle İlişkisi	17

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI MEVZUATTA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

I. Genel olarak	20
II. Uluslararası Hukukta Yer Alan Düzenlemeler	22
A. Birleşmiş Milletler Düzenlemesi	23
1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	23

2. Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi.....	24
3. Uluslararası Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü	24
B. Avrupa Birliği Düzenlemeleri.....	26
1. Genel Olarak.....	26
2. 1989 Tarihli 89/552/EEC Numaralı Konsey Yönergesi	27
3. 1997 Tarihli 97/36/EC Numaralı Konsey Yönergesi	28
4. 2007 Tarihli 65/EC Numaralı Konsey Yönergesi	28
C. Avrupa Konseyi Düzenlemeleri.....	28
1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	28
2. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi	31
3. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (74) 26 sayılı İlke Kararı ve Eki.....	32
4. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (2004) 16 sayılı Tavsiye Kararı	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSAL MEVZUATTA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

I. Genel Olarak.....	37
II. Ulusal Hukukta Yer Alan Düzenlemeler	39
A. Anayasa.....	39
B. 5187 Sayılı Basın Yasasında Cevap ve Düzeltme Hakkı	40
1. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranacak Koşullar.....	42
a. Yayının Kişinin Şeref ve Haysiyetini İhlal Etmesi	42
b. Yayının Kişinin Kendisi İle İlgili Gerçeğe Aykırı Olması	44
2. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması	47
a. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Tarafları.....	48
b. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar.....	48
c. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü	51
3. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Yayınlanmamasından Doğan Cezai Sorumluluk	55
a. Genel Olarak Basın Suçlarında Cezai Sorumluluk	55
b. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Yayınlanmamasından Doğan Cezai Sorumluluk	57

aa. 5187 Sayılı Basın Yasasının 18. Maddesinde Düzenlenen Suç Açısından Aranan Koşullar	59
bb. 5187 Sayılı Kanunun Basın Yasasının 18. Maddesinde Düzenlenen Suç Hakkında Öngörülen Cezalar.....	61
C.Görsel ve İşitsel Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı.....	64
1. 2954 Sayılı Türkiye Radyo Ve Televizyon Yasasında Cevap ve Düzeltme Hakkı....	64
a. 2954 Sayılı Türkiye Radyo Ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranan Koşullar	66
aa. Yayının Kişinin Şeref ve Haysiyetini İhlal Etmesi	66
bb. Yayının Kişinin Kendisi İle İlgili Gerçeğe Aykırı Olması	66
b. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması	67
aa. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Tarafları.....	67
bb. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar.....	68
cc. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü	69
c. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltmenin Yayınlanmamasından Doğan Cezai Sorumluluk.....	70
2. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasada Cevap ve Düzeltme Hakkı	72
a. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğumu İçin Aranan Koşullar.....	74
aa. Yayının Kişilik Haklarına Saldırı Teşkil Etmesi	74
bb. Yayının Kişinin Kendisi İle İlgili Gerçeğe Aykırı Olması	77
b. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması.....	78
aa. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap Ve Düzeltme Hakkının Tarafları	79
bb. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar	81
cc. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü	82
c. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasa Göre Cevap ve Düzeltmenin Yayınlanmamasından Doğan Sorumluluk.....	85
aa. Cezai Sorumluluk	85

bb. İdari Sorumluluk	86
3. Cevap ve Düzeltme Hakkı Açısından 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasası ile 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Yasa Arasındaki Farklar	90
D. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasada Cevap ve Düzeltme Hakkı	94
1. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranacak Koşul	95
2. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması.....	97
a. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Tarafları.....	97
b. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar.....	99
c. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü	99
3. İçeriğin Yayından Çıkarılmaması ve Cevap Hakkının Kullandırılmamasından Doğan Sorumluluk	101
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	106

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
ASTS	: Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi
AÜEHFD	: Ankara Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AYİMD	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BK	: Borçlar Kanunu
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu
E.	: Esas
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
İÜMHAD	: İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk Araştırmaları Dergisi
K.	: Karar
m.	: madde
RG	:Resmi Gazete
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
s.	: sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Günümüzde, basın kuruluşları teknolojik gelişmelerin artmasıyla doğru orantılı olarak büyük bir güç haline gelmiştir. Basının görevi Devlet kurumlarını gözetim altında bulundurmak, açıklanmasında kamu yararı bulunan gerçeğe uygun haberler vermek, olayları ve olayların içinde yer alan kişi ve kurumları eleştirmek ve kamuoyu oluşturmaktır. Basının bu görevlerini yerine getirmesi özgür olmasına bağlıdır.

Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesinde (AİHS) ve Anayasa'mızda basın özgürlüğü, ifadesini bulmaktadır.

Uluslararası mevzuata bakıldığında iç hukukumuzun bir parçası olan AİHS'in 10. maddesi ile "ifade özgürlüğü" teminat altına alınırken ikinci fıkrada ise kullanılması görev ve sorumluluk gerektiren ifade özgürlüğünün, hangi şartlarla sınırlandırılacağı düzenlenmiştir. Bu sınırlama sebeplerinden birisi maddede düzenlenen "Başkalarının şöhret ve hakları"nın korunmasıdır.

Anayasamızın 28.maddesinde basının hür olduğu ve sansür edilemeyeceği düzenlenirken mutlak özgürlük olmadığı, bu hürriyetin sınırlandırılmasında Anayasa'nın 26. ve 27. maddeleri hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Yine Anayasamızda Cumhuriyet, sosyal bir hukuk Devleti olarak nitelendirilerek, özgürlüklerin gerçekleşmesi, bireylerce kullanılabilmesi için maddi ve manevi koşulların Devletçe güvence altına alınması, Devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.

İletişim Hukukunun temel kavramı olan basın özgürlüğü, Anayasa'dan kaynaklanan, halkın doğru, çabuk ve sağlıklı haber alma ve bilgi edinme hak ve özgürlüğünün iletişim organları aracılığıyla kullanımının oluşturduğu bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu özgürlüğün düzenlenmesindeki amaç; basın özgürlüğünün bir yandan güvenceye kavuşturulması, diğer yandan toplum değerlerine, kişi haklarına uygun biçimde kullanılmasını sağlamaktır. Kişilik haklarının korunmasında kullanılan en önemli araçlardan birisi cevap ve düzeltme hakkıdır. Anayasa'mızın 32. maddesinde düzenlenen "Düzeltilme Ve Cevap Hakkı" kişileri şeref ve haysiyetlerine dokunan veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlara karşı korumak amacıyla tanınan ve kanunla düzenlenmesi öngörülen Anayasal bir hak olarak karşımıza

çıkmaktadır. Cevap ve düzeltme hakkının kişilik haklarını ve kamunun doğru, gerçek haber alma hakkını koruma fonksiyonu yanında basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını engelleme fonksiyonu da bulunmaktadır¹. Bu anlamda, hukuk düzenince koruma altına alınmış kişilik hakları ve basın özgürlüğü çatıştığında her iki değer aynı anda korunması mümkün olamayacağına göre somut olayın şartlarına göre değerlerden birisi hukuk düzenince daha çok korunacak, diğeri daha az korunma imkânı bulacaktır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde kişilik hakkı, cevap ve düzeltme hakkı, basın özgürlüğü kavramları ve hukuki nitelikleri açıklandıktan sonra uluslararası ve ulusal mevzuatta cevap ve düzeltme hakkına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

İkinci bölümde uluslararası mevzuatta cevap ve düzeltme hakkı, uluslararası sözleşmelerden olan Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi, Avrupa Birliği Yönergeleri ve Avrupa Konseyi düzenlemelerinden olan Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi (ASTS) ve Avrupa Konseyi İlke ve Tavsiye Kararları kapsamında incelenerek, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) konuya ilişkin kararına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise ulusal mevzuatta cevap ve düzeltme hakkı, kitle iletişim aracına göre yazılı basın, görsel ve işitsel basın ve internet ortamında yapılan yayınlar yönünden ayrı ayrı incelenmiştir.

Bu çalışmada ulusal mevzuatta cevap ve düzeltme hakkının düzenlendiği yasalar arasındaki farklılıklar yargı kararları ile birlikte irdelenmiş, uluslararası mevzuata uyumun sağlanması bakımından ulusal mevzuatta yapılması gereken düzenlemelere de yer verilmiştir.

Sonuç itibarıyla “cevap ve düzeltme hakkının” daha etkin kullanılması için mevzuatta yapılması gereken değişiklikler bir öneri olarak sunulmuştur.

¹ Kemal Şahin, **İnsan Hakları ve Özgürlükler Boyutuyla İfade Özgürlüğü Gerekçeleri ve Sınırları**, İstanbul: Levha Yayınları, 2009, s. 209; M. Sinan Altunç, “Cevap ve Düzeltme Hakkı, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,” Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004, s. 22; Taner Kaygusuz, “Hukuksal Bütün Yönleriyle Medya” (<http://www.angelfire.com/mt/prohtm/medya>) 23. 11. 2009.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR

I. KİŞİ VE KİŞİLİK KAVRAMI

A. TANIMI

Kişi, hukuk kurallarının tanıdığı haklardan ve yetkilerden yararlanan, aynı zamanda yüklediği yükümlülüklerden sorumlu olan, "hak ehliyetini" haiz varlık olarak tanımlanmaktadır². Hukuk düzeni hangi varlıklara bu ehliyeti tanıdıysa o varlıklar kişi kabul edilir³.

Kişi kavramı, Medeni Kanun'da (MK) açıkça tanımlanmamış olup, anılan kanunun 8. maddesinde yer alan hak ehliyetine ilişkin düzenleme ile kişinin, haklara ve borçlara sahip olabilen varlıklar olduğu sonucu çıkmaktadır⁴.

Kişilik kavramı ise gerçek kişilerin doğumlarından ölümlerine, tüzel kişilerin ise hak ehliyetine sahip oldukları andan sona ermelerine kadar kişi olmalarından kaynaklanan, hukuken korunan değerlerin bütününe ifade etmektedir⁵.

Kişilik kavramı dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Dar anlamda kişilik; kişi kavramıyla aynı anlama gelmekte olup, hak ve

² Şeref Gözübüyük, **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, 30. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi, 2009, s. 87; M. Kemal Oğuzman/ Özer Seliçi/ Saibe Özdemir-Oktay, **Kişiler Hukuku(Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, 9. basım, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2009, s. 2; Turgut Akıntürk, **Medeni Hukuk**, 13. basım, İstanbul: Beta Yayınları, 2008, s. 108.

³ Akıntürk, s. 108.

⁴ Serap Helvacı, **Gerçek Kişiler**, 2. basım, İstanbul: Arıkan Kitabevi, 2007, s. 1; Aydın Zevkliler/ M. Beşir Acabey/ K. Emre Gökyayla, **Medeni Hukuk: Giriş Başlangıç Hükümleri: Kişiler Hukuku: Aile Hukuku**, 6. basım, Ankara: Seçkin Yayınları, 2000, s. 187; Mustafa Dural/ Tufan Ögüz, **Kişiler Hukuku**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2009, s.4; Bilge Öztan, **Medeni Hukukun Temel Kavramları**, 18. basım, Ankara: Turhan Yayınevi, 2005, s. 223; Abdülkadir Arpacı, **Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)**, 2. basım, İstanbul: Temel Yayınevi, 2000, s. 1; Sibel Özel, **Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Haklarının Korunması**, 2. basım, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004, s. 25.

⁵ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 3.

borçlara sahip olmayı ifade eder. Geniş anlamda kişilik, sadece hak ehliyetini değil aynı zamanda fiil ehliyeti ile kişisel değerleri de kapsamaktadır⁶.

Öğretide kişi ve kişilik kavramlarının aynı şeyler olduğu, kişi teriminin her iki kavramı da kapsadığını kabul eden görüşün⁷ aksine ağırlıklı görüş kişilik kavramının kişi kavramını da içine alan fakat ondan daha geniş bir kavram olduğunu kabul etmektedir⁸.

B. NİTELİKLERİ

Kişiyi böylesine önem atfeden hukuk düzenleri kişiyi korumak için gerekli düzenlemeleri yapmak durumundadır. Hukuk sistemlerinin hak sahibi saydığı varlıklar, gerçek kişiler ve tüzel kişiler olarak ikiye ayrılırlar. Gerçek kişiler insanlar, tüzel kişiler ise hukukun aradığı şartlara göre oluşan ve kendine mahsus hak sahibi olabilen kişi veya mal topluluklarıdır⁹.

Gerçek kişilik doğumla kazanılırken, tüzel kişiliğin ise, belli bir amacın gerçekleştirilmesine yönelik kişi toplulukları ya da mal toplulukları olmaları nedeniyle hukukun aradığı şartlara göre oluşmaları için hukuksal bir işlem gerekmektedir. Tüzel kişilerle gerçek kişiler arasında kişi sayılma yönünden yalnızca insanlara özgü olan cins, yaş, hısımlık gibi haklar dışında eşitlik söz konusudur. Her ikisi de hukuk düzeni karşısında haklara ve borçlara sahip olabilen varlıklardır¹⁰.

Tüzel kişiler “özel hukuk” ve “kamu hukuku” tüzel kişileri olmak üzere ikiye ayrılırlar. Özel hukuk tüzel kişileri, ticari ortaklıklar, vakıflar, dernekler gibi kuruluşlardır. Kamu hukuku tüzel kişileri ise başta Devlet olmak üzere TRT, iktisadi devlet teşekkülleri gibi kamu kurum ve kuruluşlarından oluşur. Tüzel kişilerin, haklardan yararlanma ve hakları kullanma ehliyetleri amaçları ile sınırlı olup, bu kuruluş kanununda belirlenir¹¹.

⁶ Aytekin Ataay, **Şahıslar Hukuku, Birinci Yarım, Giriş-Hakiki Şahıslar**, 3. Basım, İstanbul: 1978,s.21-22.

⁷ Ergun Özsunay, **Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu**, İstanbul: 1979, s. 9.

⁸ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 3; Zevkliler/ Acabey/ Gökyayla, s. 191; Oğuzman /Seliçi/ Özdemir, s.2; Derya Ateş, **Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlak Aykırılık**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007, s. 163; Ataay, s.22.

⁹ Helvacı, Gerçek Kişiler, s.2; Gözübüyük, s. 87; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay-Özdemir, s. 182.

¹⁰ Zevkliler/ Acabey/ Gökyayla, s. 190.

¹¹ Gözübüyük, s. 88; Dural/ Ögüz, s.7-8.

II. KİŞİLİK HAKKI KAVRAMI

A.TANIMI

Kişilik hakkı kavramına ilişkin olarak öğretide farklı tanımlar yapılmaktadır.

“Kişilik hakkı, kişiyi var eden, kişiliğini serbestçe geliştirmesini sağlayan, diğer kişilerden farklılığını temin eden bütün değerler üzerindeki bir haktır”¹².

“Kişilik hakkı, kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirmesini temin eden varlıkların tümü üzerindeki bir haktır”¹³.

“Kişilik hakkı, kişiliği oluşturan değerlerin tümü üzerindeki haktır”¹⁴.

“Kişilik hakkı, kişinin toplumda mevcut olabilmesi, bir yer edinebilmesi ve bunu devam ettirebilmesi ile toplumdaki diğer kişilerden ayırt edilmesini sağlayacak, yani ferdileşebilmesi için gerekli olan tüm değer ve varlıklar üzerindeki hak olarak tanımlanabilir”¹⁵.

“Kişilik hakkı, insana insan olması nedeniyle ve onun korunması için tanınan haklar topluluğudur”¹⁶.

Kişilik hakları, kişilerin maddi ve manevi ve iktisadi bütünlüğü ve varlıkları üzerinde sahip bulundukları mutlak haklardır. Örneğin bir kimsenin vücut bütünlüğü, sağlığı, ismi, şeref ve haysiyeti, resmi, meslek, sanat ve ticari hayatı, ekonomik özgürlük kişilik hakkını oluşturur¹⁷.

Kişilik hakkının soyut, içeriği zaman ve mekâna göre değişen bir kavram olması nedeniyle Türk- İsviçre Medeni Kanunu’nda kişilik hakkının tanımına yer verilmemiş, bu

¹² Özel, s. 27.

¹³ Dural/Öğüz, s. 7.

¹⁴ Serap Helvacı, **Türk İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2001, s. 41.

¹⁵ İlknur Serdar, **Radio ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Kişiliğin Korunması**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1999, s 332.

¹⁶ Öztan, s.274.

¹⁷ Akıntürk, s. 108; Sevil Aydın, **Radio Ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali Ve Hukuksal Korunma**, Ankara: Adil Yayınevi, 1998, s. 12.

kavramın içeriğinin doldurulması yargıçlara bırakılmıştır. Gelişen teknolojiye uyumun sağlanması bakımından yasa koyucunun MK'nun 24.maddesinde korunan değerleri tek tek belirlememesi yerinde görülmektedir¹⁸.

Kişilik hakkı, geniş anlamıyla kişinin tanımı ile örtüşmektedir. Kişilik hakkı bireye sırf kişi olması sebebiyle hukuk düzenlerince tanınır. Hukukumuzda göre kişilik kavramının başlangıcı, çocuğun ana rahminden sağ ve tam olarak ayrılmasıyla başlayıp; ölüm olgusu ile sona ermektedir. Kişinin, kişilik hakkını haiz olması için, başkaca hiçbir niteliğe ve vasma ihtiyacı yoktur¹⁹.

Yargıtay'ın çeşitli kararlarında da kişilik hakkının tanımı yapılmış olup, "...Kişilik değerleri, kişinin kişilik haklarını oluşturup, bu hakların yazılı hukukta bir tanımı yapılmamış olmakla birlikte teori ve yargısal kararlardaki tanıma göre, kişinin yaşamı, sağlığı, vücut ve ruh bütünlüğü ile toplum içindeki yerini sağlayan ve koruyan haklar olduğu söylenebilir". "Gerek hukuk öğretisinde gerekse uygulamada kişilik hakkının konusuna girdiği belirtilen değerler göz önünde tutularak, kişisel değerleri, maddi değerler(yaşam, beden tamlığı, sağlık);manevi değerler (özgürlükler, onur, saygınlık, ad ve resim üzerindeki haklar, aile bütünlüğünün bozulması, sır çevresi vs); mesleki ve ekonomik değerler (mesleki onur, ekonomik özgürlük ve varlık, mesleki ve ticari gizlilik gibi) şeklinde üçe ayrılarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır"²⁰.

B. NİTELİKLERİ

Kişilik hakkının başlıca nitelikleri şunlardır:

- Kişilik hakkı mutlak haklardandır. Herkese karşı ileri sürülebilir. Bu nedenle kişinin, kişilik değerleri üzerinde kişi olmak sıfatıyla sahip bulunduğu bu hakka saygı gösterilmesini üçüncü şahıslardan isteme ve hukuka aykırı müdahalelerine karşı önleme hak ve yetkisi bulunmaktadır²¹. Kişilik hakkı, malvarlığı haklarına

¹⁸ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 71; Serdar, s. 23, Öztan, s. 275–277.

¹⁹ Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir, s. 2.

²⁰ "Yargıtay 4. HD. 15.2.2001,E.2000/10596, K. 2001/1501(YKD 2001,C.27,Sayı.8, s.1170)Yargıtay HGK.25.2.2004, E.2004/13-61, K 2004/110([http. www.Palmiye Yazilim.com.](http://www.PalmiyeYazilim.com))22.4.2010.

²¹ Öztan, s. 275–277; Akıntürk, s. 147; Gözübüyük, s. 92; Helvacı, s. 42; Ateş, s. 163; Ahmet Kılıçoğlu, **Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk**, 2. basım, Ankara: AÜHF Yayınları, 1993, s. 4.

girmeyip, manevi varlıklara ilişkindir (Şeref ve haysiyet hakkı, sır alanının korunması hakkı vs.). Kişilik hakkı para ile ölçülemez. Malvarlığı haklarına dâhil olmamakla birlikte kişiliğin saldırıya uğraması durumunda maddi zarara da yol açabilir. Kişinin vucüt bütünlüğüne karşı yapılan saldırı sonucu tedavi masrafı ödemesi uğranılan maddi zarara örnek teşkil etmektedir²².

- Kişilik hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle kişilik hakkı kural olarak haczedilemez, devredilemez, iflas masasına girmez. Bu haktan vazgeçilemez²³.
- Kişilik hakkı zamanaşımına uğramaz. Hak düşürücü süreye de bağlı değildir²⁴. Kişilik hakları insana insan olması sebebiyle tanınmıştır. Bu haklar için özel bir kazanma sebebine gerek yoktur²⁵.
- Kişilik hakkı ölümle sona erer, miras yoluyla intikal etmez²⁶.

C. KİŞİLİK HAKKININ KORUNMASI

Kişiliğin korunması insan haklarının gelişimine paralel bir ilerleme kaydetmiştir. Totaliter rejimlerin devleti koruma adına kişilik ihlallerine göz yummalarının yarattığı olumsuzluklar, 2.Dünya Savaşı'ndan sonra, insan haklarını koruyucu uluslararası düzenlemelerin hazırlanmasında ivme etkisi yaratmıştır²⁷. Aynı gelişme devletlerin Anayasalarında yer alan temel hükümlerde de kendini göstermiştir. Anayasa'nın, "Temel Hak Ve Ödevler" başlıklı ikinci kısmında temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmıştır. 12.madde bu alandaki genel kuralı vermektedir "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir". Yine Anayasa m.17 "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" hükmü ile kişilik hakkını güvence altına almıştır. Diğer yandan Anayasa m.5 ile kişinin temel hak ve özgürlüklerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak bir biçimde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlamak devletin görevlerindendir. Özgürlüklerin

²² Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 72; Zevkliler/ Acabey / Gökyayla, s. 187.

²³ Helvacı, s.73; Gözübüyük, s. 173; Akıntürk, s. 147; Zevkliler/ Acabey / Gökyayla, s 187; Öztan, s. 275–277; Ateş, s. 163; Ahmet Kılıçoğlu, s. 7.

²⁴ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 74.

²⁵ Öztan, s.275.

²⁶ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 73; Gözübüyük, s. 173; Akıntürk, s. 147.

²⁷ Helvacı, Türk İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar, s. 32; Özel, s. 26.

gerçekleşmesi için maddi olanak sağlamak, sosyal hukuk devletinin ve sosyal devlet anlayışının beklentisidir²⁸.

Kişilik haklarının konusu, hukuk düzenince korunan kişisel değerlerin tamamıdır²⁹. MK' nın 23, 24 ve 25.maddelerinde ve BK'nın 47.ve 49. maddelerinde kişilik değerlerini koruyan genel hükümler bulunmaktadır³⁰.

MK' nun 23.maddesi kişinin kendi rızasıyla olsa dahi özgürlüğünü hukuka, ahlaka aykırı olarak sınırlayamayacağını, kişinin hak ve fiil ehliyetinden kısmen veya tamamen vazgeçemeyeceğini hüküm altına almaktadır.

MK'nun 24.maddesinde ise, kişilik hakkı kavramına yer verilmiş ve bilinçli olarak kişilik haklarına nelerin girdiği belirtilmemek suretiyle hâkimin takdirine bırakılmıştır. Anılan maddede kişilik hakkı rızası dışında, hukuka aykırı olarak saldırıya uğrayan kişinin saldırıda bulunanlara karşı koruma talep edebileceğini hüküm altına almaktadır³¹. MK 24. maddeden doğan koruma, kişinin sadece manevi değil, sosyal, ekonomik, mesleki onur ve saygınlığını da kapsayacak şekilde geniş düzenlenmiştir³².

Kişilik haklarına basın yoluyla da saldırı gerçekleşebilir. Bu saldırı şekilleri yazı ile resim ile eleştiri, olay açıklaması vb değişik şekillerde gerçekleşir³³. Medeni Kanun'un m.24'te açıklandığı şekliyle, kişiliğe yapılan saldırıda mütecavizin rızası³⁴, kamusal yararın varlığı³⁵, üstün nitelikte bir özel yarar³⁶ ve kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan saldırı³⁷ hukuka uygunluk sebepleridir.

²⁸ Gözübüyük, s. 85.

²⁹ Zevkliler/Acabey / Gökyayla, s. 401.

³⁰ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 102; Serdar, s. 23; Öztan, s. 275–277; Dural/ Öğüz, s. 136.

³¹ Zevkliler/ Acabey / Gökyayla, s 187.

³² Helvacı, Türk İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar, s. 68.

³³ Tüfek, Ömer Faruk, **Basın Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Bu İhlale Karşı Özel Hukuk, Ceza Hukuku ve İ. H. A. S. Korunması**, 2. basım, Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, s. 191.

³⁴ Mütecavizin tecavüze karşı rızası sarıh ya da zımni olabilmekle birlikte, saldırının MK. 23. maddede ifade edilen değerlere saldırıyı ve özel hukuk alanında esas olan irade serbestisine dayanarak BK. m.20 de açıklandığı şekliyle hukuka, ahlaka ve adaba aykırı sözleşme yapılamayacağı hükmünü kapsamamaktadır. Ayrıca kişinin kişilik haklarıyla ilgili yapılacak yayında rızanın hukuka uygunluk sebebi olabilmesi için rızanın yayından önce veya en geç yayın anında verilmesi şart olup bu ana kadar verilen rızadan vazgeçilebilir. Aktaran: Fikret Eren, **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, 11. baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2009, s. 587.

³⁵ Basında yer alan bir yayının tazminat sorumluluğu doğurması için hukuka aykırı olması şarttır. Yargıtay kararlarına göre bir haberin ya da eleştirinin hukuka uygun sayılabilmesi için haberin gerçek

Medeni Kanun'un 24. maddesi temel alınarak açılacak davalar yine MK.m.25'te ve BK.47 ve 49. maddelerde belirtilmiştir. Kişiliğin korunması konusunu düzenleyen davalar, öğretide savunma davaları³⁸, koruyucu davalar³⁹ veya saldırıya yönelik davalar⁴⁰ olarak adlandırılmaktadır. Çalışmamızda "koruyucu davalar" olarak adlandıracağımız bu davalar ile tazminat davaları kişiliğe hukuka aykırı saldırı halinde açılacak dava türleridir⁴¹.

Koruyucu davalar önleme davası⁴², hukuka aykırılığın tespiti davası⁴³, saldırıya son verilmesi davasıdır⁴⁴. Bu davalarla birlikte mahkemeden kınama, cevap ve düzeltme hakkı, özür dilemeye karar verilmesi de talep edilebilir. Koruyucu davaları açmak için kişinin saldırıya maruz kalması veya kalacak olması şarttır⁴⁵.

olması, güncel olması, haberin açıklanmasında toplumsal ilgi ve kamu yararının bulunması, haberin veriliş biçimiyle konusu arasında düşünsel bağ bulunması aranmaktadır.Yargıtay HGK 25.6.2003, E.2003/4-370, K.2003/438 (<http://www.kazanci.com>) 23.3.2010; Yargıtay 4.HD 16.2.1999,E.1998/7565, K.1999/1150 (<http://www.Palmiye.Yazilim.com>) 7.4.2010.

Yine bir kişinin özel yaşamını ilgilendiren hususların açıklanmasının ancak üstün nitelikte kamu yararı bulunması halinde hukuka uygun sayılması mümkün olabilir. Yargıtay konuya ilişkin kararlarında kişilik hakları ile basının haber verme fonksiyonu arasındaki hassas dengenin ne şekilde sağlanması gerektiğini belirlemiştir. Bir haberin verilmesinde, gerçeklik, kamu yararı, güncellik öz ile biçim arasında denge kuralları ihlal edilmemiş ise haberin hukuka uygun olduğu kabul edilmektedir. Basın yoluyla kişilik haklarına yapılan saldırıda Yargıtay basın özgürlüğü ile kişilik haklarının karşı karşıya gelmesi halinde, kamu yararının bulunması durumunda basın özgürlüğüne üstünlük tanınması ve kişilik hakkının ihlalinin hukuka aykırı olmadığı sonucuna varmaktadır. Yargıtay HGK 25.9.2002,E. 2002/4-615, K. 2002/619; Yargıtay 4. HD 20. 5. 2002, E. 2002/ 734, K. 2002/6038; Yargıtay HGK 30.1.2002, E. 2001/4-1000, K. 2002/45 (<http://www.kazanci.com>) 23.3. 2010; Yargıtay 4. HD 11.7.2006, E.2006/8200,K.2007/8394 Yargıtay 4.HD 13.2.2001, E.2001/708, K.2001/1397 (<http://www.Palmiye.Yazilim.com>) 7.4.2010.

Aynı görüş bkz. Özek, s.137; Gediz Kocabaş, "Türk Hukukunda Basın Özgürlüğünün Sınırı olarak Kişilik Hakkı,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004, s.61-63.

³⁶ Üstün nitelikte yararın kişilik hakkından kaynaklanan bir yarar olması gereklidir. Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız. Helvacı, Gerçek Kişiler, s.113.

³⁷ Kanunun verdiği yetkiye örnek, kamu görevlilerinin ve kamu kurumlarının kanunun verdiği yetki çerçevesinde kamu güçlerini kullanırken uyguladıkları fiiller, kişilik hakkını ihlal etse de hukuka aykırı değildir.

³⁸ Öztan, s. 136.

³⁹ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 120; Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir, s. 175.

⁴⁰ Zevkliler/ Acabey/ Gökyayla, s. 472; Mustafa Kılıçoğlu, **Sorumluluk Hukuku: Sözleşme Dışı Sorumluluk**, Ankara: 2002, s. 241.

⁴¹ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 120; Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir, s. 175-185.

⁴² Bu davanın açılabilmesi için saldırı tehdidinin varlığı ile saldırı tehdidinin ciddi ve yakın olması şartı aranmaktadır.

⁴³ Saldırı sona ermiş olmakla birlikte etkisinin halen devam ediyor olması bu davanın açılabilmesi için gereklidir. Aksi görüş için bakınız. Arpacı, s. 161.

⁴⁴ Saldırının başlamış ve devam ediyor olması halinde bu dava açılabilir.

⁴⁵ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 120; Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir, s. 177-185; Dural/ Ögüz, s. 144-146; Mustafa Kılıçoğlu, s. 242; Ahmet Kılıçoğlu, s. 200-202.

Tazminat davaları ise maddi ve manevi tazminat davası ile kazancın geri verilmesi davasıdır. Bu davaların açılabilmesinin ilk koşulu, hukuka aykırılık, diğeri ise zarar koşuludur. Yine bu davaların açılabilmesi saldırının sona ermesine bağlıdır⁴⁶. Maddi ve manevi tazminat davalarında sorumluluğun temeli kusura dayanmaktadır. Yasada sayılan kişilerin sorumlu olmaları olayda kusurlarının bulunması halinde mümkündür. Maddi ve manevi tazminat davalarında hâkim, tazminat miktarını belirlerken saldırının ağırlık derecesini, saldırıya uğrayan ve saldırganın toplumdaki yeri ve önemini, parasal durumlarını, saldırıya uğrayanın kusurunun bulunup bulunmadığını dikkate almaktadır⁴⁷. Burada önem arz eden husus, BK 49. madde uyarınca açılan manevi tazminat davalarında, hâkim yapılan açıklamaya karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasına da hükmedebilecektir⁴⁸. Yargıtay'ın konuya ilişkin kararında tek bir açıklamanın farklı basın ve yayın organlarında ve değişik zamanlarda yayınlanmış olması halinde her yayından dolayı tazminata hükmedilmesinin yasaya aykırı olacağı belirtilmiştir⁴⁹.

III. CEVAP VE DÜZELTME HAKKI KAVRAMI

A. TANIMI

Cevap ve düzeltme hakkı kişilik haklarının korunması ve basın özgürlüğünün kötüye kullanımını önlemek amacıyla, ilgili kişi ve kuruluşlarla aynı araçlardan yararlanarak, düşünce açıklama, kendilerini savunma ve yanlış açıklamaları düzeltme imkânı tanıyan bir haktır. Hukukumuzda cevap ve düzeltme hakkı bir bütün olarak ele alınmış ve tekzip kavramını da bünyesinde barındırmıştır⁵⁰.

⁴⁶ Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 126; Dural/ Ögüz, s. 148–149.

⁴⁷ Yargıtay 4. HD 16. 2. 1999, E. 1998/7565, K. 1999/1150; Yargıtay 4. HD 5. 5. 1998, E. 1998/995, K. 1998/3011(<http://www.kazanci.com>) 23. 11. 2009; Yargıtay 4. HD 18.2.1999, E.1998/9298, K.1999/1220 Yargıtay 4.HD 5.5.1998, E.1998/995, K.1998/3011; Yargıtay 4.HD 3.2.2005, E.2004/6937, K.2005/740(<http://www.PalmiyeYazilim.com>) 7.4.2010.

⁴⁸ Federal Mahkeme ATF 131 III 26. 23 Eylül tarihli kararında, kişilik hakkı kapsamında korunan değerlerden şeref ve haysiyetin ihlali halinde BK m. 49/II uyarınca zararın tazmin edilme biçimlerinden olan bir miktar para yerine veya onunla birlikte bir başka tazmin şekline karar verebileceği gibi mahkeme hükmünün ilanına karar verebileceği belirtilmiştir. Sadece hükmün ilanına mı yoksa bir miktar para ile birlikte hükmün ilanına karar verilmesi hususu hâkimin takdirindedir. Aktaran: Serap Helvacı, **Gerçek Kişiler**, 2. basım, İstanbul: Arıkan Kitabevi, 2007, s.126.

⁴⁹ Yargıtay 4. HD 25. 10. 2001, E. 9062, K. 10324, (Çetin, s. 451–464.)

⁵⁰ Serdar, s. 325; Metin Gül, “Cevap ve Düzeltme Hakkı”, (http://www.turkhukuksitesi.com/makale_617.htm) 29. 02. 2009, s. 1.

1982 Anayasası'nda "Düzeltilme ve Cevap Hakkı" başlığı altında 32. maddede düzenlenmiştir. Cevap ve düzeltme hakkı, ancak kişilerin şeref ve haysiyetine dokunulması veya kendisi ile ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Cevap ve düzeltme yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir. Anayasa'da cevap ve düzeltme hakkı, sınırlanmış bir hak olarak düzenlenmiş olmakla beraber sadece basına karşı değil, tüm kitle haberleşme araçlarının yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkına imkân vermesi 32. maddenin önemli özelliğidir⁵¹.

Anılan maddenin gerekçesinde, cevap ve düzeltme hakkının iki temel işlevine dikkat çekilmiştir. Cevap ve düzeltme hakkının birinci işlevi, basının kamuoyuna doğru haber ve bilgi sunmasını sağlamak, diğeri kişilerin haysiyet ve şereflerinin bu sayede korunmasını sağlayabilmektir. Cevap ve düzeltme hakkı birçok yazar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

Dönmezer'e göre cevap ve düzeltme hakkı haklarında haysiyet ve şerefe dokunan veya menfaati bozulan veyahut gerçeğe aykırı sözlerle kendilerinden söz edilmiş olan kimselerin, yayınlanan yazı hakkında, okuyucuların bilgisine sunmayı menfaatleri gereği saydıkları cevap ve düzeltmelerini dönemsel yayının çıkacak en yakın sayısında bastırmak hakkından ibarettir⁵².

Tikveş tarafından yapılan tanıma göre de cevap ve düzeltme hakkı, yargının ağır işleyişine garanti temin eden bir müessese olarak şu şekilde nitelendirilmiştir:

“ Cevap ve düzeltme hakkı kitle haberleşme araçlarıyla yapılan yayınlar sebebiyle resmi rakam ve mercilere gerçek kişilerle özel ve tüzel kişilerine, adli yargılamanın çok ağır işleyişi sebebiyle garanti temin eden bir müessesedir”⁵³.

Bir başka tanımda da cevap ve düzeltme hakkı, bir dönemsel yayında çıkan yazı ile kendisini ilgili gören hakiki ve hükmi bir şahsın, yazıda mevzubahis edilen bir hususa dair bir düzeltme veya bir yalanlama gönderdiği takdirde, bu cevabın, o gazetede yayınlanmasını

⁵¹ İçel/Ünver, s. 195.

⁵² Özkan Tikveş, "Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme", **İÜMHAD**, No: 1, 1967, s. 68.

⁵³ Tikveş, s. 68.

içermektedir⁵⁴. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere cevap ve düzeltme hakkı, temel kişilik haklarından olup⁵⁵ bir tür meşru savunma hakkıdır.

İçel/Ünver'e göre cevap ve düzeltme hakkı,

“ Basının etkinliği karşısında birey ve kuruluşlara verilen bir tür savunma aracı olan ve bu özelliği ile denge ögesi niteliğini sahiptir. Cevap ve düzeltme hakkının birey ve kamu ile ilgili iki yönü; hakkın bir yandan kişilik haklarının kapsamına giren, diğer yandan ise kamuoyunun oluşmasına katılma anlamına gelen bir kavram olduğunu göstermektedir”⁵⁶.

Şahin cevap ve düzeltme hakkı kurumunu, özgül durumda kamunun doğru ve gerçek haber alabilme hakkının gerçekleşmesinin araçlarından biri olarak görmektedir. Hassas noktanın, yayıncının ifade özgürlüğü hakkına yapılan bu müdahalenin özgül bir karaktere sahip olması nedeniyle kamusal makamların müdahalesinin iki açıdan sınırlandırıldığını ifade etmektedir. Bu sınırlamalardan biri, kamusal makamların, ilgili kişi ve kurumların cevap ve düzeltme başvurusu olmaksızın bir müdahale hakkına sahip olmamaları, diğeri ise haber ve yorumun hedefinde bulunan gerçek ya da tüzel kişilerin haysiyet ve şerefleri ihlal edilmiş olmalı veya bu kişi ya da kurumlar hakkında gerçeğe aykırı yayınlar yapılmış olması şartıdır⁵⁷.

Yapılan yayına karşı ilgili kişiye görüşlerini açıklama olanağının tanınması, basında çok sesliliğin sağlanabilmesi için gerekli görülmektedir. Bu açıdan cevap ve düzeltme hakkı, kişilik haklarının korunması dışında, düşünce açıklama hakkının da bir gereği olarak görülmelidir. Düşünce açıklama hakkı, salt gazeteciye tanınmış bir hak olmadığına göre, basın dışından, yayın yoluyla, düşünce açıklama olanağını tanımak, gazetenin açıklamalarına karşı görüş çeşitlemesini sağlayacak olanakları tanımak gerekmektedir⁵⁸. Bu olanaklardan biri de cevap ve düzeltme hakkıdır.

⁵⁴ Hasan Refik Ertuğ, “Cevap Hakkı”, *Siyasi İlimler Mecmuası*, C. 19, Sayı. 227, 1950, s. 416.

⁵⁵ Dönmezer, s. 316.

⁵⁶ İçel/ Ünver, s. 193.

⁵⁷ Şahin, s. 210.

⁵⁸ Sahir Erman/ Çetin Özek, *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, 4. basım, İstanbul: Alfa Yayınevi 2000, s. 172–180.

B. NİTELİKLERİ

Cevap ve düzeltme hakkı özel hukuk karakterli olmasına rağmen, Türk hukukunda ceza hâkiminin hâkimiyet alanında ele alınmış bir müessesedir⁵⁹. Cevap ve düzeltme hakkının niteliği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Dönmezer'e göre 'cevap ve düzeltme hakkı, belli bir suçlamaya karşı kullanılan ve meşru müdafaanın benzeri olan bir araçtır'⁶⁰.

Bir başka görüş, cevap ve düzeltme hakkını manevi tazminatın bir türü olarak ele almaktadır⁶¹.

Diğer bir görüşe göre ise cevap ve düzeltme hakkı, durdurma davasının özel olarak düzenlenmiş şeklidir⁶².

İçel/ Ünver'e göre cevap ve düzeltme hakkı, haberleşme özgürlüğünün kitle haberleşme araçları tarafından kötüye kullanılmasını önlemek amacını güden, basının giderek gelişen etkinliği karşısında birey ve kuruluşlara verilen bir tür savunma aracı olan ve bu özelliği ile denge ögesi niteliğini gösteren anayasal bir haktır⁶³.

Serdar'a göre cevap ve düzeltme hakkı, medya hukuku alanında ilgili kişi ile medya arasındaki ilişkide, kişiliği korumak amacıyla kabul edilmiş olan, kendisine özgü (sui generis) bir hukuki müessesedir⁶⁴.

Löffler ise cevap hakkını basın özgürlüğünü sınırlandıran ve kamuoyunun oluşmasına katılmayı ifade eden bir hak olarak nitelendirmekte ve bu hakkın kişilik hakkının kapsamına girdiğini kabul etmemektedir⁶⁵.

⁵⁹ Özel, s. 68.

⁶⁰ Dönmezer, s. 317.

⁶¹ Çiftçi, s. 77; Özel, s. 68.

⁶² Necip Kocayusufoğlu, **Kişilik Haklarını Koruyan Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler**, İstanbul: 1980, s. 141; Özel, s. 68–69.

⁶³ İçel / Ünver, s. 193.

⁶⁴ Serdar, s. 334.

⁶⁵ M. Löffler, Band II, Die Landespressgesetze der Bundesrepublik Deutschland, 2. Auflage, München, 1968, s. 211 Aktaran: Kayıhan İÇEL/Yener Ünver, **Kitle Haberleşme Hukuku**, 7. basım, İstanbul: Beta Basım, 2009, s. 193.

Cevap ve düzeltme hakkı, kişilik hakkının kitle iletişim araçlarıyla ihlal edilmesi sonucu başvurulacak yollardan biri olarak tanımlanmaktadır⁶⁶.

Kanaatimizce cevap ve düzeltme hakkını, basın hukukunun kendine özgü bir müessesesi olarak kabul etmek yerinde olacaktır.

Türk Hukukunda cevap ve düzeltme hakkı özel bir kısıtlama olmadığı için, ilan ve reklamlara karşı da kullanılacaktır. Olay açıklamaları yanında düşünce açıklamaları, resimler ve karikatürler de cevap ve düzeltme hakkına konu olacak eserler kapsamında yer almaktadır⁶⁷.

IV. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ KAVRAMI

A. TANIMI

Demokratik toplumlar, temel hak ve özgürlüklere dayanan toplumlar olup, bu toplumlarda temel hak ve özgürlükleri güvence altına almak ve geliştirmek devletin asli görevidir. Anayasa'nın "temel hak ve hürriyetler" başlıklı bölümünde düzenlenen bu hak ve hürriyetler arasında düşünceyi açıklama hürriyeti ayrı bir öneme sahiptir. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin en doğal yollarından birisi de basındır. Somut bir olay, konu ve durum hakkındaki düşünce ve kanaat, genellikle gazete, dergi, broşür, bildiri, el ilanı gibi basılmış eserler yoluyla açıklanır. Günümüzde yazılı basın kadar ve hatta ondan daha çok radyo, televizyon gibi görsel-işitsel basın düşünce ve kanaatlerin açıklanmasında önemli role sahiptir.

Basının düşünce ve kanaatlerin açıklanmasında oynadığı bu önemli rol dikkate alınarak modern Anayasalarda basın özgürlüğü temel hak ve hürriyetlerin özel bir çeşidi olarak düzenlenmiştir. Bu anlamda basın özgürlüğü, düşünceyi açıklama özgürlüğünün özel bir çeşidini oluşturmaktır.

Anayasa'nın 28. maddesinde basının hür olduğu ve sansür edilemeyeceği düzenlenirken mutlak özgürlük olmadığı, bu hürriyetin sınırlandırılmasında Anayasa'nın 26. ve 27. maddeleri hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Anayasa m. 26/2'ye

⁶⁶ Altunç, s. 23.

⁶⁷ Özel, s. 68–69.

göre, 4709 sayılı kanunla yapılan değişiklikle⁶⁸, bu özgürlük “*milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, başkalarının şöhret ve haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amacıyla sınırlanabilir.*”Anayasa’nın, bu hükümlerinde “sınırlama” ifadesini kullanmışsa da gerçekte bunun “düzenleme” anlamına geldiği, sınırlama nedenlerinin niteliğinden anlaşılmaktadır⁶⁹.

Basın özgürlüğü kavramı öğretide çeşitli şekilde tanımlanmıştır.

Basın özgürlüğü, genellikle haber, fikir ve düşünceleri çoğaltıcı araçlarla, serbestçe açıklayabilmek özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre basın özgürlüğü; haber, fikir ve düşünceleri serbest olarak, tevsir ve eleştirip basabilmek, yani çoğaltıcı araçlarla çoğaltabilmek ve bunları yine serbest olarak yayınlayıp dağıtabilmek haklarını gerektirir⁷⁰.

Basın yoluyla düşünceyi açıklama özgürlüğü halkın bilgilene, gerçekleri öğrenme hakkının gerçekleştirilmesini sağlayan, vazgeçilmez bir değerdir. Basın özgürlüğünün sınırlandırıldığı siyasal, yasal düzenlerde açıklanmasına izin verilmeyen düşünce alanları yaratılarak “halkın bilgilene, gerçekleri öğrenme hakkı” sınırlandırılmış olur⁷¹.

Yargıtay’ın basın özgürlüğüne bakışı ise istikrar kazanmış kararların da şu şekilde açıklanmıştır:

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile diğer yasalarla güvence altına alınmış bulunan basın özgürlüğünün amacı, kamuyu ilgilendiren konularda doğru ve gerçeğe uygun haber vermeyi sağlamaktır. Basının görevi, genel yararları ilgilendiren konularda olayları doğru ve objektif olarak yansıtmak, çeşitli sorunlarda kamuoyunu düşünceye sevk edecek biçimde tartışmalar açmak, halkı toplumsal oluşumlar üzerinde doğru ve gerçeğe uygun bilgilerle donatmak, içinde yaşadığı toplumun ve tüm insanlığın sorunları hakkında bilinçlendirmektir. Basın, halka ulaştırılmasında kamu yararı bulunan haberleri zamanında ve haberin

⁶⁸ 17.10.2001 tarih ve 24556 mükerrer sayılı RG’de yayımlanmıştır.

⁶⁹ İçel/Ünver, s. 68.

⁷⁰ Dönmezer, s. 41.

⁷¹ Ömer Faruk Tüfek, **Basın Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Bu İhlale Karşı Özel Hukuk Ceza Hukuku ve İ. H. A. S. Koruması**, 2. baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, s. 54.

gerektirdiği ayrıntılarla ve doğru olarak toplayıp topluma ulaştırdığında kamuoyunun serbestçe oluşumunu sağlamak suretiyle kamu görevi niteliğindeki fonksiyonunu yerine getirmiş olur. Basın, olayları izleme, araştırma, değerlendirme, yayma ve böylece kişileri bilgilendirme, öğretme, öğretme, aydınlatma, yönlendirme yetki ve sorumluluğuna sahiptir. Bunun içindir ki basının yayın yaparken, yaptığı yayından dolayı hukuka aykırılık teşkil edecek eylemi, genel olaylardaki hukuka aykırı olan eylemden farklılıklar taşır. İşte bu farklılık ve ayrık durum gözetilerek yapılan yayının hukuka aykırılık veya uygunluk sınırı belirlenmelidir. Basın dışı bir olaydaki davranış biçiminin hukuka aykırılık oluşturduğu kabul edildiği durumlarda, basın yoluyla yapılan bir yayındaki olay hukuka aykırılık oluşturmayabilir. İşte basının bu nedenle ayrı bir konumu bulunmaktadır. Ne var ki basının bu ayrıcalık taşıyan konumu ve özgürlüğü, tüm özgürlüklerde olduğu gibi sınırsız değildir. Bundan dolayıdır ki, yayınlarda kişilik haklarına saygı gösterilmesi ve gerek Anayasanın Temel Hak ve Özgürlükler bölümünde yer alan ve gerekse MK'nın 24 ve 25. maddelerinde ve yine özel yasalarda güvence altına alınmış bulunan kişilik haklarına saldırıda bulunmaması yasal ve hukuki bir zorunluluk ve gerekliliktir”⁷².

B. NİTELİKLERİ

Basın özgürlüğünün niteliği konusunda liberal görüş ile bu özgürlüğü sosyal bir hak olarak gören iki farklı görüş bulunmaktadır. Basın özgürlüğünü liberal görüşün aksine kollektif bir özgürlük, sosyal bir hak niteliğinde gören görüş günümüzde kabul görmektedir⁷³. Sosyal bir hak niteliğinde gören görüşe göre devletin bu özgürlüğün gelişmesinde tarafsız bir tutum takınmasının yetersiz olduğu, devlet tarafından bu hakkın gelişmesini sağlayacak önlemlerin alınmasının zorunluluğuna değinilmektedir⁷⁴.

Anayasa'nın 28. maddesinde yer alan “Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır” hükmü ve 29. maddesinde yer alan “sürelî yayınlar Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların, araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır” düzenlemesi ile basın ve haberleşme özgürlüğünün gerçekleşmesinin

⁷² Yargıtay HGK 30. 1. 2002, E. 2001/4–1000, K. 2002/25 (<http://www.PalmiyeYazilim.com>.) 6.4.2010.

⁷³ İçel/ Ünver, s. 56.

⁷⁴ Dönmezer, s. 227; Özek, s. 34.

sağlanması hususunda Devletin yükümlü tutulduğu ve Anayasamız tarafından da bu özgürlüğün kolektif özgürlük, sosyal bir hak olarak kabul edildiği görülmektedir⁷⁵.

C. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ KAVRAMININ CEVAP VE DÜZELTME HAKKI İLE İLİŞKİSİ

Günümüzde yasama, yürütme ve yargı erklerinin yanında “dördüncü güç” olarak tanımlanabilecek kadar geniş bir etki alanına sahip yazılı ve görsel-işitsel basın, teknolojik gelişmeler sonucu doğan internet sayesinde etki alanını daha da genişletmiştir. Gittikçe genişleyen bu alan karşısında kişinin korunmasız kalması kabul edilemeyeceğine göre Anayasa ile güvence altına alınmış olan basın özgürlüğü ve kişilik hakları arasında, her iki hakkın da özü zedelenmeksizin kurulacak dengede cevap ve düzeltme hakkı önemli bir görev ifa etmektedir.

Öğretide cevap hakkını basının ifade özgürlüğünü sınırlandıran ve kamuoyunun oluşmasına katılmayı ifade eden bir hak olarak gören görüşün⁷⁶ aksine cevap ve düzeltme hakkının etkin bir ifade özgürlüğü sisteminin gerçekleşmesinde çok önemli role sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu görüşe göre cevap ve düzeltme hakkı sayesinde bireyin ifade özgürlüğü basının sahip olduğu ifade özgürlüğü ile aynı konuma gelerek etkin bir ifade özgürlüğü sistemi oluşturulabilecektir⁷⁷.

Bu görüşü savunan Şahin’e göre;

“Düzeltilme ve cevap hakkının kurumsallaştırılması, basının ifade özgürlüğü hakkı üzerinde bir sınırlama görünümündeyken, aynı zamanda ifade özgürlüğü sistemine yapmış olduğu olumlu katkılar nedeniyle hakkı kullanan kişiler için bir özgürlük artışı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla da düzeltme ve cevap hakkı kurumunun ifade özgürlüğü hakkının norm alanını daralttığı söylenemeyecektir”⁷⁸.

⁷⁵ İçel/ Ünver, s. 57-58.

⁷⁶ M. Löffler, Band II, Die Landespressegesetze der Bundesrepublik Deutschland, 2. Auflage, München, 1968, s. 211 Aktaran: Kayıhan İÇEL/ Yener Ünver, **Kitle Haberleşme Hukuku**, 7. basım, İstanbul: Beta Basım, 2009, s. 193.

⁷⁷ Şahin, s. 217.

⁷⁸ Şahin, s. 158–159.

İçel/Ünver’de cevap ve düzeltme hakkının, basının etkinliği karşısında bu hakkı kullanacak olan gerçek ya da tüzel kişilere verilen bir tür savunma aracı olarak kendisinden daha güçlü konuma sahip olan basının ifade özgürlüğü ile aynı konuma getiren dengeleyici bir güç olduğunu savunmaktadır⁷⁹.

Cevap ve düzeltme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi, yayıncının ifade özgürlüğü hakkı, kamunun haber alma hakkı ve gerçek ya da tüzel kişilerin kişilik haklarından oluşan hukuksal yararlar arasında dengenin sağlanması ile mümkün olabilir⁸⁰.

AİHM ’nin verdiği kararlarda basın özgürlüğünün demokratik bir toplumdaki önemine dikkat çekerek basın, halkın yöneticileri ve uyguladıkları politikalar hakkında bilgi edinebilmesinin en önemli araçlarından olduğu bu nedenle basının ifade özgürlüğüne yapılacak bir müdahalede, basının demokrasinin gereği gibi işleyebilmesinin sağlanmasındaki temel görevinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır⁸¹.

Yine Mahkeme, düşünceyi açıklama, haber ve bilgi alıp verme hakkına sahip olma özgürlüğünü koruma altına alan 10. maddenin demokratik toplumdaki önemini kararlarında özellikle ifade etmektedir⁸².

⁷⁹ İçel/ Ünver, s. 193.

⁸⁰ Şahin, s. 217.

⁸¹ AİHM’in Sunday Times-United Kingdom kararı, 26. 04. 1979. pr. 65 Aktaran : Kemal Şahin, **İnsan Hakları ve Özgürlükler Boyutuyla İfade Özgürlüğü Gereçleri ve Sınırları**, İstanbul: Levha Yayınları, 2009, s. 152 .

⁸² Mahkemeye göre düşünceyi açıklama özgürlüğü "...demokratik toplumun başlıca temel taşlarından, kişinin ilerleyip gelişmesinin asal koşullarından birisini teşkil eder. 2. Fıkra hükmü saklı kalmak kaydıyla bu özgürlük sadece itibar gören ve zararsız yahut önemsiz sayılan "haberler" yada "fikirler" bakımından değil; aynı zamanda devlet yahut halkın bir bölümü için aykırı, kural dışı, şaşırtıcı veya endişe verici cinsten olanlar için de geçerlidir; ...'demokratik toplumun ' vazgeçemeyeceği çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gereği budur. " Handyside/İngiltere, 7. 12. 1976, A. 24, s. 49; Lingens/Avusturya, 8. 7. 1986, A. 103, s. 41. Aktaran: Şeref Gözübüyük/Feyyaz Gölcüklü, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 7. baskı, , Ankara: Turhan Kitabevi, 2007, s. 358.

Mahkeme'ye göre: "... Basın, her ne kadar, özellikle "başkalarının onurunu korumak" amacıyla konmuş bulunan sınırları aşmamak zorunda ise de politik sorunlar ve genel yararı ilgilendiren öteki konulara ilişkin haber ve düşünceleri' iletmekle de görevlidir. ...Basın özgürlüğü, kamu oyuna, yöneticilerin fikir ve davranışlarını öğrenme ve değerlendirmede kullanılacak en uygun araçlardan birini sağlamaktadır. 10. madde bu hususu. kamunun bilgi ve haber alma hakkına sahip bulunduğunu belirtmek suretiyle ifade etmiştir. Daha genel şekilde söylemek gerekirse, hür siyasi tartışma, bütünüyle Sözleşme'ye egemen demokratik toplum kavramının öz unsurunu oluşturur. Bu nedenledir ki hoş görülebilir eleştiri sınırları kamusal kişi sıfatıyla hareket eden siyaset adamı konusunda, sade vatandaş konusundakinden daha geniştir. ... Kuşkusuz siyaset adamı da özel hayat çerçevesi dışında dahi onurunun korunması hakkına sahiptir; fakat bu himayenin gerekleri, siyasi konuların serbestçe tartışılmasının sağlayacağı yararlar dengelenmek zorundadır". Unutmamak gerekir ki siyaset adamları politika sahnesinde yer almış bulunan kişilerdir ve her

AIHM'nin cevap hakkına ilişkin değerlendirmesinde, etkin bir ifade özgürlüğü sisteminin oluşturulabilmesi yönünden cevap ve düzeltme hakkının kurumsallaştırılması gerektiği belirtilerek cevap ve düzeltme hakkı kurumunu ifade özgürlüğünün kurucu unsurlarından saymıştır⁸³.

söz ve davranışları gazeteciler yanında halk tarafından da dikkatle ve yakından "izlenmektedir" Oberschiick/Avusturya, 23.5.1991, A 204, § 57; *Castells/Ispanya*, 23.4.1992, A 236, § 42.

Aktaran: Şeref Gözübüyük/Feyyaz Gölcüklü, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 7. baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007, s. 361.

⁸³ Şahin, s. 204.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI MEVZUATTA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

I. GENEL OLARAK

Günümüzde, uluslararası hukuk alanının yalnızca devletlerarasındaki ilişkileri düzenlediği yönündeki klasik tanımlar geçen yüzyılın ortalarından beri daha az taraftar toplamaktadır. Hatta bu yönde düşünen uluslararası hukuk kuramcılarına ve yazarlarına çok az rastlanabilmektedir⁸⁴. Günümüzde uluslararası hukukun, devletlerin yanı sıra, uluslararası toplulukların hatta bireylerin de haklarını kapsayacağı yönündeki değerlendirmeler yaygın kabul görmektedir⁸⁵.

Uluslararası hukuk, bir yandan devletlerarasındaki ilişkileri düzenlerken, öte yandan devletler, devletlerarası kuruluşlar, ulusal kurumlar ve bireyler ile ilişkilerini de düzenlemektedir. Doğal olarak, insan hak ve özgürlükleri uluslararası hukuk alanının konusu olmaktadır. Cevap ve düzeltme hakkının, bu gelişme sürecinde özel bir durumu bulunmaktadır. Bu hak, öteki hak ve özgürlükler gibi yalnızca ulusal hukukun konusu olarak doğmuş olmakla birlikte, gerek kavramsal kullanımı, gerekse hukuki niteliği itibarıyla kişi ile devlet arasında adeta paylaşılmış bir hak özelliğine de sahiptir. Ulusal hukuk alanında cevap hakkı, yalnızca özel kişilerce kullanılırken, düzeltme hakkı, ağırlıklı olarak devleti temsil eden organlara bağlı bir hak niteliğiyle kabul görmüş bulunmaktadır⁸⁶.

Cevap ve düzeltme hakkının ulusal hukuktaki bu kullanımı, zamanla gelişmiş ve özel bir statü oluşmuştur. Bugün, cevap hakkı ya da cevap ve düzeltme hakkı, ulusal ve uluslararası hukuk alanında birey ya da temel insan hakkı niteliği ile tanımlanırken, düzeltme hakkı, devletlerarası ilişkilerde devletlerin kullanımına bağlı bir hak özelliğini kazanmış bulunmaktadır. Uluslararası insan hakları hukukunda da cevap ve düzeltme hakkının bağımsız bir hak olarak güvenceye alındığı görülmektedir. Günümüzde pek çok devletin Anayasa ve kanunlarında cevap ve düzeltme hakkının yer aldığı görülür.

⁸⁴ Edip Çelik, **Milletlerarası Hukuk 2.Kitap**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1987, s. 12 -13; Atilla Coşkun, **Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı**, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2002, s. 99.

⁸⁵ Edip, Çelik, s. 14; Coşkun, s. 99.

⁸⁶ Remzi Balkanlı, **Mukayeseli Basın Ve Propaganda**, Ankara: 1961, s. 248-254; Coşkun, s. 100.

Cevap ve düzeltme hakkının karşılaştırmalı hukuktaki tarihçesi incelenecek olursa, 1879 Fransız Devrimine kadar uzanmakta olup, Fransa’da 1881 tarihli Basın Yasası ile bu hak yazılı basın alanında kurumsallaştırılmıştır. Yasanın 12. maddesinde düzeltme hakkı, 13. maddesinde cevap hakkı düzenlenmiştir. Yasa düzeltme hakkını, kamu görevlilerine görevleriyle ilgili yayınlara karşı tanımışken, cevap hakkını herkese tanımıştır. 1982 tarihli Sesli ve Görüntülü İletişime İlişkin Yasa ile radyo ve televizyonlarla ilgili olarak sadece cevap hakkıyla ilgili kurallar getirilmiştir⁸⁷. Fransa’da ilgili kişinin bu hakkı kullanabilmesi herhangi bir şarta bağlanmayarak cevap hakkı genel ve mutlak bir hak olarak kurumsallaştırılmıştır. Bu nedenle hukuka uygun, objektif ve hatta övgü içeren yayınlara karşı dahi bu hak kullanılabilir. Fransız sisteminde cevap hakkı genel ve mutlak hak olsa da bu hakkın kötüye kullanılmasını engellemek amacıyla cevap yazısının içeriği ve şekline ilişkin şartlar konulmuştur⁸⁸.

Kıta Avrupa’sı hukuk sistemlerinde de genellikle Fransız sisteminin benimsendiği belirtilmektedir. Fransız sisteminin en önemli özelliklerinden biri, her türlü yayına karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasının mümkün olmasıdır⁸⁹. Fransa, Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Güney Amerika devletlerinde cevap ve düzeltme hakkı maddi olayların değerlendirilmesine, görüş ve yorumlara karşı da kullanılabilirken, Alman sisteminde yalnızca maddi olaylarla sınırlı olarak cevap hakkının kullanılmasına izin verilmektedir⁹⁰. 1874 tarihli Alman Basın Yasası ile düzenlenen cevap ve düzeltme hakkı, herkes tarafından kullanılabilir.

Kıta Avrupa Ülkelerinden farklı olarak İsviçre cevap hakkına Medeni Yasa’da yer vermiştir. Sadece maddi olaylarla ilgili olarak cevap hakkını tanınması nedeniyle Alman sistemini benimsemiştir⁹¹.

Belçika cevap ve düzeltme hakkını 1961 tarihli Yasa ile düzenlemiştir. Yasa sadece yazılı basın ile ilgili düzenleme öngörmüşken 1977 tarihli Yasa ile görsel ve işitsel yayınlara ilgili hükümler getirilmiştir⁹².

⁸⁷ Altunç, s. 40.

⁸⁸ BLİN/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60; Aktaran: M. Sinan Altunç, "Cevap ve Düzeltme Hakkı, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**," Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2004, s.44.

⁸⁹ Altunç, s. 60; Serdar, s.339.

⁹⁰ Şahin, s. 210; İçel/Unver, s. 196; Serdar, s.338.

⁹¹ Altunç, s. 65.

Anglosakson Hukuk sisteminin benimsendiği ABD hukukunda, düzeltme hakkına hiç yer verilmemiş, cevap hakkı ise yazılı ve elektronik basın açısından kabul edilmemiştir. ABD hukuk sisteminde kişilerin haysiyet ve şereflerinin korunması hakaret ve sövme hükümlerinin içinde yer aldığı haksız fiil hukukunun ifade özgürlüğü ilkeleri doğrultusunda yorumlanmasına göre düzenlenmektedir. Bu sistemde cevap hakkı, sadece radyo ve televizyon yayınları yönünden bağımsız bir hak olarak Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ile kabul edilmiş olup, kişilik haklarına saldırı durumunda radyo ve televizyon yayınlarında saldırının hedefindeki kişiye cevap hakkı tanınması kuralını uygulamaktadır. Nevada eyaletinde ise 1911 yılında kabul edilmiştir⁹³.

II. ULUSLARARASI HUKUKTA YER ALAN DÜZENLEMELER

Düzeltilme hakkının, uluslararası hukukun konusu olması ile ilgili gelişmeler ilk kez, 23 Mart 1948’de Cenevre Konferansı çalışmaları çerçevesinde başlamıştır. Bu konferansta kabul edilen uluslararası düzeltme hakkı ile ilgili bir sözleşme tasarısı, bu yolda atılan bir adımı oluşturmaktadır. Daha sonra Birleşmiş Milletlerin Üçüncü Komisyonunun 1949 Nisan ayında yapılan New York Toplantısı bu yolda önemli gelişmelere yol açmıştır⁹⁴. Nihayet Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 16 Aralık 1952 tarih ve 630 (VII) sayılı kararı ile Uluslararası Düzeltme Sözleşmesi’ni kabul etmiştir⁹⁵.

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyin belgelerinde de cevap hakkı düzenlenmiştir. Avrupa Birliği cevap hakkını 1989 tarihli 89/552/EEC numaralı, 1997 tarihli 97/36/EC numaralı ve 2007 tarihli 65/EC numaralı Yönergelerle düzenlemiştir. Avrupa Konseyi ise bu hakkı, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, No(74)26 sayılı İlke Kararı ve 15 Aralık 2004 tarihli “Yeni Medya Ortamında Cevap Hakkına İlişkin Tavsiye Kararı” ile ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Tavsiye kararları, bağlayıcılığı olmamakla beraber üye devletlere yol göstermesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. İlke kararları ise bağlayıcı olup üye Devletler açısından uyulması zorunludur. Tavsiye kararında cevap ve düzeltme hakkının, kendileri hakkında gerçek dışı bilgiler içeren ya da kişilik haklarını ihlal eden yayınlara karşı koruma

⁹² Altunç, s. 61.

⁹³ İçel/ Ünver, s. 196; Kayıhan İçel, **Kitle Haberleşme Hukuku**, 5. basım, İstanbul: Beta Basım, 2001, s. 170; Şahin, s. 197; Selami Mahmutoglu, “Cevap ve Düzeltme Hakkı, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1986, s. 27; Tikveş, 71.

⁹⁴ Muzaffer Sencer, **Belgelerle İnsan Hakları**, İstanbul: 1988, s. 289 - 293; Coşkun, s. 100.

⁹⁵ Coşkun, s. 100.

işlevinin yanında kamunun da haber alma hakkının önemine değinilerek cevap hakkının halkın doğru bilgi almasına sağladığı katkı belirtilmiştir.

Avrupa Konseyi düzeyindeki bu gelişmeler, Konsey organı olan AİHM'nin dikkatinden kaçmamıştır. Mahkeme, cevap ve düzeltme hakkına ilişkin konuyu 28 Ağustos 2003 tarihinde Ukrayna aleyhine yapılan bir başvurunun kabul edilebilirlik kararında incelemiştir⁹⁶.

Cevap ve düzeltme hakkına ilişkin uluslararası düzenlemeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, gerek ülkemizin taraf olduğu ASTS ve gerekse AB Yönergelerinde, Avrupa Konseyi İlke ve Tavsiye Kararlarında bu hakkın “milliyetine ve ikametgâhına” bakılmaksızın tanınması öngörülmektedir⁹⁷.

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DÜZENLEMESİ

1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde cevap ve düzeltme hakkını düzenleyen bir hüküm olmamakla beraber ifade özgürlüğünün düzenlendiği 19.maddesi ile basının haber verme özgürlüğü ve “karışmasız görüş edinme “ilkesi ile kamunun haber alma özgürlüğü bir hak olarak düzenlenmiştir⁹⁸.

Cevap ve düzeltme hakkının fonksiyonlarından birisi de toplumun tüm kesimlerinin ifade özgürlüğünden yararlanmasını sağlamaktır⁹⁹. Bu bağlamda cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasında, yayıncının ifade özgürlüğü hakkı, kamunun haber alma hakkı ve gerçek ya da tüzel kişilerin kişilik haklarından oluşan hukuksal yararlar arasında denge dikkate alınmalıdır.

⁹⁶ bkz.İkinci Bölüm, II. Uluslararası Hukukta Yer Alan Düzenlemeler, C. Avrupa Konseyi Düzenlemeleri, 1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.

⁹⁷ Niyazi Güney/İlhan Çakmak, **İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye Uygulamaları**, 3. basım, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2007, s.808; Ahmet Cemal Ruhi, **Uluslararası Sözleşmeler**, 3.basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s.105.

⁹⁸ “Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, karışmasız görüş edinme ve herhangi yoldan ve hangi bir ülkede olursa olsun bilgi ve düşünceleri arama, alma ve yayma özgürlüğünü içerir”. Aktaran: Sahir Erman /Çetin Özek, **Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 4. basım, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2000, s.330.

⁹⁹ Altunç, s.24.

2. Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi

Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi¹⁰⁰, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 630 sayılı kararı ile onaylanarak 16 Aralık 1952 tarihinde kabul edilmiş ve nihayet 24 Ağustos 1962 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Devletlerin uluslararası düzeltme hakkını kullanma usulü Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi kurallarınca belirlenmektedir. Sözleşmede, insanlığı savaş felaketinden korumak, herhangi bir kaynaktan gelebilecek saldırganlığın yinelenmesini önlemek ve barışın korunması bakımından doğru olmayan haberlerin yayınlanmasından doğan tehlikeler bulunduğuna işaret ederek, yanlış veya saptırılmış haberlere karşı, uluslararası düzeyde cezai yaptırım uygulamanın mümkün olmadığı belirtilmektedir¹⁰¹.

Ayrıca, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca benimsenen devletlerarasındaki dostça ilişkilere zarar verebilecek yanlış ya da saptırılmış haberlerin yayımıyla mücadele yönündeki tavsiyelere bağlı olarak; halkların tam ve güvenilir biçimde bilgi edinme hakkının gerçekleştirmenin, bilgi ve görüşlerin özgür akışıyla halklar arasında karşılıklı anlayışı geliştirmenin önemli olduğu vurgulanarak, yanlış ya da saptırma saydıkları bir haberden etkilenen devletlere düzeltme yapmak üzere uygun bir açıklamada bulunma olanağı tanımının etkin bir yol olduğu belirtilmektedir. Yine sözleşmede belli devletlerin yasalarının, yabancı hükümetlerin yararlanabileceği bir düzeltme hakkını tanımadığını ve bu nedenle uluslararası düzeyde böyle bir hakkı sağlamanın yararlı olacağı özellikle belirtilmektedir¹⁰².

Sözleşmeye göre düzeltmeler ancak haberler bakımından yapılabilir, yorum veya görüş içeremez¹⁰³.

3. Uluslararası Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü

Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesinin 2. maddesinde, haberci ve haber ajanslarınca saptırılan ya da saptırılmış olduğu anlaşılan haberlerin düzeltiliş biçimlerinin de, yine “aynı kanallardan aktarma ve basına uygulaması” biçiminde yapılmasını

¹⁰⁰ Sözleşme metninin Türkçe çevirisi için bakınız. Sair Erman/Çetin Özek, **Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 4. basım, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2000, s.332–335.

¹⁰¹ Coşkun, s. 101.

¹⁰² Coşkun, s. 101.

¹⁰³ Altunç, s.26.

öngörmektedir¹⁰⁴. Bu amaçla Sözleşmecî devletler, öteki devletlerle ilişkilerine ya da ulusal saygınlık ve onuruna zarar verebilecek nitelikte olan ve yanlış ya da saptırılmış bir haberin üretilmesi veya aktarılması süreci ile ilgili ülkenin bağlı bulunduğu devlete, habere konu olaylara ilişkin düzeltilmesini ya da kendi açıklamasını sunarak yapılan düzeltmenin bir kopyası da ilgili haberciye ya da haber ajansına gönderilir. Burada önem arz eden husus yukarıda da açıkladığımız üzere yapılan düzeltmenin yalnızca geçilen haberle ilgili olması ve yorum ya da görüş içermemesidir. Ayrıca, öne sürülen yanlışlık ya da saptırmanın düzeltilmesi için gerekenden daha uzun olmaması gerekmekte olup, haberin basılan ya da yayımlanan tam metni ve muhabir ya da haber ajansı tarafından dışarıdan aktarıldığına ilişkin belge ayrıca düzeltme metnine eklenmelidir. Düzeltme yazısının metnine ve şekline ilişkin getirilen bu hükümlerle Sözleşmeden doğan düzeltme hakkının kötüye kullanılmasının önlenmesi amaçlanmıştır.

Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesinin 3. maddesi ile sözleşmecî bir devletin, gecikmeksizin ve her durumda aktarılan bir düzeltmeyi aldığı tarihten başlayarak beş tam gün içinde söz konusu olaylara ilişkin görüşü ne olursa olsun; bu düzeltmeyi, kendi ülkesinde etkinlikte bulunan habercilere ve haber ajanslarına, uluslararası konulara ilişkin haberlerin yayımı için başvurduğu olağan kanallarla duyurması gerekmektedir. Ancak karşılıklılık ilkesi uyarınca Sözleşmecî devletin, bir başka sözleşmecî devletçe yapılan düzeltme konusunda bu maddeye göre yükümlüğünü yerine getirmemesi durumunda, düzeltmesi işleme konulmayan devlet, bundan böyle sözleşme hükmünü yerine getirmeyen devlet tarafından kendisine sunulan bir düzeltmeye karşı aynı biçimde davranmak hak ve yetkisine sahiptir.

Sözleşmenin 4 maddesi ile kendisine bir düzeltme iletilen sözleşmecî devletin, öngörülen zaman sınırı içinde yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde düzeltme hakkını kullanan sözleşmecî tarafın, basılan ya da yayımlanan haberin tam metniyle birlikte adı geçen düzeltmeyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunmak suretiyle durumu aleyhine şikâyetle bulunduğu devlete bildirir. Şikâyet olunan devlet, bu bildirim aldığı tarihten başlayarak beş tam gün içinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne gerekli açıklamasını yapmakla yükümlüdür. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri herhangi bir olayda düzeltmeyi, aldığı

¹⁰⁴ Coşkun, s. 101.

tarihten başlayarak on gün içinde elindeki bilgi kanallarıyla haber ve varsa aleyhine şikâyet bulunan devletin yorumuyla birlikte düzeltmenin uygun biçimde açıklanmasını sağlar¹⁰⁵.

Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesinin 5.maddesi ile yorumu ya da uygulanmasına ilişkin olarak sözleşmecî devletlerarasında doğan ve görüşmeler yoluyla çözümlenemeyen herhangi bir anlaşmazlıkla ilgili olarak, bir başka çözüm yolunda da uzlaşmanın sağlanamaması halinde konunun Uluslararası Adalet Divanına sunulması öngörülmüştür.

B.AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ

1.Genel Olarak

Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi televizyon faaliyetleriyle ilgili Üye Devletlerdeki kanun, yönetmelik veya idari kurullarda yer alan belli hükümlerin eşgüdümünü yapmak amacıyla 1989 tarih ve 552 EEC sayılı Yönergeyi kabul etmiştir. Ancak teknolojik gelişmeler, rekabet ve hukuki yeterlilik açısından düzenleyici çerçevenin uyumlaştırılması amacıyla anılan yönerge de dikkate alınarak 1997 Tarihli 97/36/EC numaralı Yönerge ve 2007 Tarihli 65/EC sayılı Yönergeyi kabul edilmiştir.

Anılan Yönergelerle düzenlenen cevap hakkı, gerçeğe aykırı yayınlar neticesinde zarara uğrayan kişilerin korunması için getirilmiştir¹⁰⁶.Söz konusu düzenlemeler ile bir televizyon yayını sonucunda şeref ve haysiyeti zarara uğratılan gerçek veya tüzel kişiye cevap hakkından ve benzer önlemlerden yararlanma imkânı tanınmıştır. Ancak bu hüküm üye devletlerin aynı zamanda diğer medeni, idari veya cezai hukuk kurallarına zarar getirmemelidir. Anılan Yönergelerde cevap hakkının, televizyon yayıncılığı için uygun bir yasal telafi yolu ve çevrimiçi ortam için de uygulanabilir olduğu, küçüklerin ve insan onurunun korunması amacıyla ve cevap hakkı konulu Tavsiye Kararının, çevrimiçi medyaya ilişkin cevap hakkının veya eşdeğer telafilerin yeterli düzeyde temin edilmesini sağlayacak önlemlerin iç hukukta veya uygulamada hayata geçirilmesini teminin uygun rehber ilkeleri içerdiği belirtilmiştir.

¹⁰⁵ Coşkun, s.102-103.

¹⁰⁶ Altunç, s. 37.

Üye Devletler bu hakkın ve önlemlerin kullanılması amacıyla düzenlemeyi ve usul kurallarını(hakkın kullanımı için gerekli süre) belirlerken diğer üye ülkelerde ikamet eden veya yerleşmiş olan gerçek ve tüzel kişilerin durumunu da dikkate alır¹⁰⁷.

Bu hakkın veya diğer önlemlerin uygulanması 1.fıkra şartlarına aykırılık hallerinde, cezalandırılabilir bir fiil olduğunda, yayını televizyon kuruluşu için tazminata sebep olacaksa ya da iyi niyet kurallarına uymuyorsa reddedilebilir.

2. 1989 Tarihli 89/552/EEC Numaralı Konsey Yönergesi

Yönergenin¹⁰⁸ “Cevap Hakkı” başlıklı 23.maddesinde, bir televizyon programında doğru olmayan bilgiler verilmesiyle meşru çıkarları, özellikle de ün ve şöhretleri zedelenen her özel ya da tüzel kişiliğin, milliyetine bakılmaksızın cevap hakkı ya da buna denk bir hakka sahip olması öngörülmüştür. Yapılacak düzenleme üye ülkelerin hukukuna tabi tüm yayıncıları kapsayacaktır.

Yönergeye göre Üye Devletler cevap hakkı ya da dengi düzenlemeleri uygulamak için gerekli müeyyideleri ve bunların uygulanması için izlenecek prosedürü tespit etmelidir. Bu düzenleme ile bu konuda Üye Devletlerin pozitif edim yükümlülüğü bulunduğu açıkça belirlenmiştir. Yine cevap hakkı ya da dengi düzenlemelerden diğer üye ülkelerde mukim ya da kurulmuş bulunan özel ya da tüzel kişilerin uygun biçimde yararlanabilmesi sağlanacaktır.

Cevap hakkının ve dengi düzenlemelerin uygulanması, 1. fıkarda belirtilen koşullara göre meşru değilse, cezalandırılacak bir husus içeriyorsa, yayıncının hukuki işleme tabi tutulmasına neden olacaksa ya da kamu ahlakı standartlarını ihlal ediyorsa reddedilebilir.

¹⁰⁷ Altunç, s. 37.

¹⁰⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997L0036:EN:NOT> 97/36 EC, *OJ L 202*, 30. 7. 1997, **Directive 97/36/EC 10. 11. 2009** Bu Yönerge, Üye Ülkelerde Televizyon Yayıncılığı Faaliyetlerine İlişkin Kanun Ayarlama Ve İdari İşlemlerle Ortaya Konan Çeşitli Düzenlemelerin Koordinasyonuna Dair 3 Ekim 1989 Tarihli 89/552/EEC Numaralı Konsey Yönergesi olarak adlandırılmaktadır.

3. 1997 Tarihli 97/36/EC Numaralı Konsey Yönergesi

Yönergenin¹⁰⁹ 30. Maddesi ile 3 Ekim 1989 Tarihli 89/552/EEC Numaralı Konsey Yönergesinin 23. Maddesi değiştirilmiştir.

Yönerge ile Üye Devletlerin cevap hakkı ya da dengi düzenlemelerin uygulanmasında makul olmayan koşullar yüklenerek engellenmemesini sağlayacakları öngörülmüştür. Cevabın, makul bir süre içinde ve talepte sözü geçen yayına uygun bir zaman ve biçimde yayınlanması öngörülerek bu hakkın etkin olarak kullanılmasının sağlanması amaçlanmıştır.

4. 2007 Tarihli 65/EC Numaralı Konsey Yönergesi

Televizyon faaliyetleriyle ilgili Üye Devletlerdeki kanun, yönetmelik veya idari kurullarda yer alan belli hükümlerin eşgüdümünü yapmak amacıyla kabul edilen 1989 tarih ve 552 EEC sayılı Yönerge'nin ardından AB içinde isteğe bağlı medya hizmetlerine uygulanabilir kuralların farklılığı dikkate alınarak bu hizmetlerinin kapsamının belirlenmesi amacıyla 2007 tarihli Yönerge¹¹⁰ kabul edilmiştir. Yönerge ile yayın hizmetlerinin iç pazarda serbestçe dolaşımı ve Avrupa eserlerinin üretim ve dağıtımının teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

Söz konusu Yönerge'de cevap hakkı "Televizyon yayıncılığında cevap hakkı" başlığı altında 23. maddede düzenlenmiş olup, anılan madde önceki Yönergelerin cevap hakkını düzenleyen hükümlerinden farklı bir hüküm içermemektedir. Bu bağlamda önceki açıklamalarımız bu Yönerge için de geçerlidir.

C. AVRUPA KONSEYİ DÜZENLEMELERİ

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AIHS insan haklarının tanınip korunması hususunda evrensel düzeyde ilk denilebilecek örnek model oluşturması ve insan haklarının korunması sorununu ulusal

¹⁰⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997L0036:EN:NOT> 97/36 EC, *OJ L* 202, 30. 7. 1997, **Directive 97/36/EC 10. 11. 2009**

¹¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007L0065:EN:NOT> *OJ L* 332, 18. 12. 2007 **Directive 2007/65/EC 10. 11. 2009**Bu Yönerge Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin 3 Ekim 1989 tarih ve 89/552/EEC sayılı Üye Devletlerin görsel-işitsel medya hizmetlerinin sağlanmasına ilişkin belirli yasal, düzenleyici ya da idari hükümlerin eşgüdümüne ilişkin 2007 tarihli 65/EC Numaralı Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi olarak adlandırılmaktadır.

düzyeyden uluslararası düzyeye taşıması nedeniyle ayrı önemi olan bir uluslararası andlaşmadır¹¹¹.

AIHS tüm hak ve özgürlükleri kapsayıp güvence altına almamakla birlikte bireyi uluslararası hukukta da hak sahibi yapmakta, aynı zamanda imza atan devletler açısından da yükümlölükler getirmektedir. İç hukuku etkileyen, ortak kurallar koyan bir belgedir. Birey, bu sözleşme sayesinde haklarını çiğneyen devlete karşı AIHM'ne başvurabilecektir¹¹².

AIHS temel hak ve özgürlükleri belirtme yanında bazı kısıtlamalarda getirmiştir. Sözleşmenin ifade özgürlüğünü garanti altına alan 10. Maddesinin 1. Fıkrasında, bilgilerin kamu otoritesinin müdahalesi olmadan alınıp verilmesi özgürlüğün kapsamında kabul edildiği görölmektedir. Sözleşmenin cevap ve düzeltme hakkı ile olan ilişkisi, 10. Maddenin 2. fıkrasında yer alan, bu özgürlüğün belirli kısıtlamalar altında alınabileceği düzenlemesinden kaynaklanmaktadır. Maddede sayılan kısıtlamalardan biri “başkaların şöhet ve haklarının” korunmasıdır. Bu kısıtlama sebebi gerekçe gösterilerek, cevap ve düzeltme hakkının AIHS sisteminde yer aldığı görüşü savunulmaktadır¹¹³.

AIHM, cevap ve düzeltme hakkına ilişkin konuyu 28 Ağustos 2003 tarihinde Ukrayna aleyhine yapılan bir başvurunun kabul edilebilirlik kararında incelemiştir¹¹⁴.

159 nolu Karara konu olan olaylar şöylece özetlenebilir: 1996 yılında yerel bir gazete, başvurucunun yazmış olduğı bir kitap hakkında eleştirel bir değeriendirme yazısı yayınlamıştır. Gazete daha sonra (26 Ocak 2001 tarihinde) başvurucunun yazmış olduğı şiir kitabı hakkında da eleştirel bir değeriendirme yazısı yayınlamıştır. Her iki eleştiri yazısını da kaleme alan gazeteci, başvuru hakkında oldukça olumsuz değeriendirmeler yapmıştır. Başvurucu, gazeteye yayınlanmak üzere bir cevap yazısı göndermiş, ancak cevap gazeteciye yönelik hakaretler ve edepsiz ifadeler içediğı gerekçesiyle yayınlanmamıştır. Bunun üzerine başvuru, tazminat talebiyle birlikte cevap yazısının yayınlanması için yerel mahkemeye başvurmuş; ancak yerel mahkeme bu talebi, gazetecinin yapmış olduğı eleştirilerin başvurucunun yazmış olduğı eserler hakkında bir yorum ve görüş bildirme niteliğinde olduğı

¹¹¹ Gözübüyük/Gölcüklü, s. 10.

¹¹² Gözübüyük/ Gölcüklü, s. 14.

¹¹³ Altunç, s. 27.

¹¹⁴ Şahin, s. 202 - 203.

ve buna karşı bir cevap hakkının söz konusu olamayacağı gerekçesiyle reddetmiştir. Temyiz mahkemesi de yerel mahkemenin kararını onamıştır. İç hukuk yollarını tüketen başvuru, AİHM' ne başvurmuştur.

AİHM Avrupa Konseyinin belgelerine göre konuyu değerlendirmiştir. Mahkeme cevap hakkının ifade özgürlüğünün en önemli unsurlarından olduğunu belirterek bireyin ifade özgürlüğü hakkının cevap hakkının tanınması ile mümkün olabileceğini açıklamıştır. Yine aynı kararda, devletin AİHS'nin 10.maddesi ile teminat altına alınan ifade özgürlüğünün sağlanması konusunda pozitif edim yükümlülüğünü yerine getirmesi gerektiği belirtilerek cevap hakkının kullanılmasını sağlayacak düzenlemeleri yapmak suretiyle devletlerin bu yükümlülüğü yerine getireceği açıklanmıştır.

Mahkemeye göre cevap hakkı, gerçek dışı bilgiye karşı itirazda bulunulabilmesi için gerekli olduğu gibi, özellikle genelin yararının söz konusu olduğu siyasal ve edebi tartışmalarda düşünsel çoğulculuğun sağlanabilmesi içinde gereklidir.

Olayda, başvurucuya cevap hakkının sağlandığı ve hakkın kullanılmasıyla ilgili hukuksal güvencelerin verilmiş olduğu görülmektedir. Bu bağlamda devletin, Sözleşmenin 10, maddesinden kaynaklanan pozitif edim yükümlülüğünü savsaklamış olduğundan söz edilemeyecektir.

Mahkemenin kararı, cevap ve düzeltme hakkının ifade özgürlüğü sistemine katkısına değinerek, etkin bir ifade özgürlüğü sisteminin oluşturulabilmesi için cevap ve düzeltme hakkının kurumsallaştırılması gereğine işaret edilmektedir. AİHM 'nin bu kararında cevap ve düzeltme hakkı sayesinde bireyin ifade özgürlüğünün koruma altına alındığı belirtilmiştir¹¹⁵.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun konuya değinen bir kararında¹¹⁶ cevap hakkının kişilik haklarının korunmasının yollarından biri olduğu kabul edilerek 10.maddeyi iletişim

¹¹⁵ Şahin, , s. 202-205.

¹¹⁶ EDiciones Tiempo S: A: /İspanya Kararı, 12. 7. 1987. Komisyon bu kararda kabul edilemezlik kararı vermiştir. Aktaran: M. Sinan Altunç, "Cevap ve Düzeltme Hakkı, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,"Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004, s. 27.

kuruluşlarına, sadece kendilerine göre gerçek olan haberleri verme hakkını garanti altına alıyor şeklinde kabul etmenin mümkün olmadığı belirlenmiştir¹¹⁷.

Komisyon'un cevap hakkı ile ilgili bir başka kararı da Mahmut Alınak tarafından yapılan başvuru üzerine verdiği karardır¹¹⁸.

2. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi

Avrupa Konseyi'nin bünyesinde ASTS¹¹⁹ ile ilgili olarak 1987 yılında başlayan çalışmalar Bakanlar Komitesince kesin taslağın hazırlanmasıyla sona ermiştir, Strasbourg da 5 Mayıs 1989 günü hazırlanan metin 1 Mayıs 1993 günü yürürlüğe girmiştir¹²⁰. ASTS' nin 8. maddesinde düzenlenen cevap hakkı ile tarafların kendi yetki alanları içinde yer alan kuruluşlar ya da teknik araçlarla iletilen ya da yeniden iletilen programlara ilişkin kişilerin cevap hakkı veya benzer idari yollara başvurma hakkını düzenleyecektir. 'Milliyet ve ikametgâhına' bakılmaksızın her gerçek ve tüzel kişiye cevap hakkı tanınmalıdır. Bu hakkın

¹¹⁷ Altunç, s. 29.

¹¹⁸ Cevap hakkı yine Komisyon'un bir başka kararında da ele alınmıştır. Davaya konu olan olayda, Mahmut Alınak (başvurucu) TRT'de değişik tarihlerde yayınlanan iki programla ilgili ayrı ayrı cevap ve düzeltme başvurusu yapmış, fakat TRT bu talepleri geri çevirmiştir. Başvurucu bunun üzerine Ankara Sulh Ceza Mahkemesi'nde dava açmış, fakat mahkeme kanunda aranan şartlar oluşmadığı gerekçesiyle talebi reddetmiştir. İtiraz üzerine davayı ele alan Asliye Ceza Mahkemesi de aynı yönde karar verince, başvuru AIHS'nin 3, 6 ve 7. maddelerinin ihlâl edildiği iddiasıyla Komisyon'a başvurmuştur. Başvurucu şikâyetleri, TRT'deki yayınlarda kendisinin küçük düşürüldüğü (AIHS m.3), yargılamanın adil yapılmadığı (AIHS m. 6) ve programlarda kendi yokluğunda ve yargılanmaksızın mahkûm edildiği yönündedir.

Komisyon öncelikle 3. madde ile ilgili inceleme yapmıştır. Buna göre, şikâyetin 3. madde kapsamına girebilmesi için en az düzeyde bir ciddiyete sahip olması gerekir. TRT'deki yayının ise başvurucağı aşılamaktan uzak olduğu, dolayısıyla eylemin 3. madde kapsamında değerlendirilemeyeceğine karar verilmiştir.

6. maddeyle ilgili olarak ise, başvurucağı iddialarını ispatlamak için tanık dinletme talebinin reddedildiğini belirtmiştir. Buna karşılık Komisyon, Türk kanunlarına göre cevap ve düzeltme hakkının özel bir yargılama usulüne tabi olduğunu ifade etmek suretiyle anılan maddenin de ihlâl edilmediğine hükmetmiştir.

Nihayet, 7. maddeyle ilgili olarak da, Komisyon başvurucağı mahkûm edilmediği gerekçesiyle, başvurucağı iddiasının hukuki temelden yoksun olduğuna kanaat getirilmiştir. Mahmut Alınak / Türkiye Davası 17.10.2000, <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=I05Action=Html&X=823160710S5Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0> (10.5.2004).17. 10. 2004. Aktaran: M. Sinan Altunç, "Cevap ve Düzeltme Hakkı, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**," Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2004, s. 29.

¹¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31989L0552:EN:NOT> OJ L 298, 17. 10. 1989, Council Directive 89/552/EEC

¹²⁰ ASTS Türkiye açısından 12. 12. 1993 Tarih ve 21786 Sayılı RG' de yayımlanarak 01. 04. 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anıl Çeçen, **Düşünce Hukuku**, Ankara: Doruk Yayınları, 1995, s. 553. Anılan sözleşme Anayasa'nın 90. maddesine göre kanun hükmünde olup, iç hukukumuz açısından bağlayıcı ve uygulanması zorunludur.

kullanılmasında ileten taraf gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Bu amaçla ilgili programdan sorumlu yayıncının ismi düzenli aralıklarla ve uygun biçimde belirlenecektir¹²¹.

ASTS'ın yürürlüğe girmesinden sonra 1989 yılında sözleşmenin kabul edilmesinden bu yana televizyon yayıncılığı alanındaki büyük teknolojik ve ekonomik gelişmeleri ve Avrupa'da yeni iletişim hizmetlerinin ortaya çıkışını göz önünde bulundurarak; bu gelişmelerin sözleşme hükümlerinde bir düzeltmeyi gerektirdiği fark edilmiştir.

Yine, üye Devletlerde televizyon yayıncılığı faaliyetleri ile ilgili yasa, yönetmelik veya idari işlemlerde öngörülen belirli hükümlerin koordinasyonuna ilişkin 89/552/EEC sayılı Konsey Yönergesini değiştiren Avrupa Parlamentosu ile Konseyin 19 Haziran 1997 tarihli 97/36/EC sayılı Yönergenin Avrupa Topluluğu tarafından kabul edilmesini dikkate alarak; bu belge ile Yönerge arasında sınırötesi televizyona yönelik tutarlı bir yaklaşım geliştirmek için ASTS'ın bazı maddelerinde değişikliğe gidilmiştir¹²².

Değiştirilen maddeler içinde “cevap hakkı” başlıklı 8. madde de yer almakla birlikte madde metninin içerik olarak aynı olduğu görülmektedir¹²³.

3. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (74) 26 Sayılı İlke Kararı

Avrupa Konseyi'nin “Cevap Hakkı –Kişinin Basın Karşısında Durumu”na ilişkin İlke Kararı¹²⁴ 2 Temmuz 1974 tarihli 223 ncü Bakan Temsilcileri toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir.

Kararda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10 uncu maddesinde düzenlenen, ifade özgürlüğünün, resmi makamların müdahalesi olmaksızın ve sınırlar gözetilmeksizin, bilgi ve

¹²¹ Altunç, s, 34

¹²² ASTS'ni Değiştiren Protokol 16 Ekim 2003 tarih ve 25261 sayılı RG' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. (<http://www.rtuk.gov.tr>) 22.3.2010.

¹²³ “ Madde 8: Cevap hakkı

1. Her bir ileten Taraf, milliyet veya ikametgâhtan bağımsız olarak her gerçek veya tüzel kişinin Madde 5 kapsamında kendi kaza dairesi dâhilindeki bir yayıncı tarafından iletilen programlarla ilgili olarak bir cevap hakkını kullanma veya diğer benzeri yasal veya idari yollara başvurma fırsatına sahip olmasını temin edecektir. Özellikle, cevap hakkının kullanımının zamanlamasının ve diğer düzenlemelerinin bu hak etkin şekilde kullanılabilir şekilde olmasını temin edecektir. Bu hakkın veya diğer benzeri yasal veya idari yolların etkili kullanımı hem zamanlama hem de usul açısından temin edilecektir.

2. Bu amaçla, program hizmetinin veya bu program hizmetinden sorumlu olan yayıncının adı program hizmetinin içinde uygun yolla düzenli aralıklarla belirtilecektir. ”(<http://www.rtuk.gov.tr>) 22.3.2010.

¹²⁴ (www.coe.int.) 10.4.2010.

fikir alma ve aktarma hakkını içerdiği belirtildikten sonra bu özgürlüğün kullanımının, özellikle başkalarının itibarının ya da haklarının korunması ile ilişkili, görev ve sorumlulukları da beraberinde getirdiği ifade edilmiştir¹²⁵.

İlke Kararı'nda kişilerin, kendisi ile ilgili gerçek dışı bilgiler içeren yayınlardan korunabilmesi için ve özel yaşamına müdahaleden veya şerefi, haysiyeti ve itibarını zedeleyici bilgi, olay ve görüşlerin; her türlü kitle iletişimi aracıyla yayınlanması durumunda bu yayınlara karşı başvuru imkânı sağlamak amaçlanmıştır.

Farklı kaynaklardan bilgi almanın da toplumun çıkarına olduğu, böylece eksiksiz bilgi sahibi olmanın güvence altına alındığı hususuna da vurgu yapılarak bu amaçla Avrupa Konseyine üye devletlerin uymaları gereken ilkeler belirlenmiştir.

Üye ülkeler açısından bağlayıcılığı bulunan ilke kararında, üye devletlerce kişilere kendileriyle ilgili haberlere karşı düzeltme hakkı tanınması ve bu düzeltme hakkına gereken önemin verilmesi belirtilmiştir. Bu hakkın söz konusu olabilmesi için yapılan yayın özel hayata müdahale, kişinin haysiyetine, şerefine veya itibarına saldırı niteliğinde olmalıdır. Ancak yayının kamu yararının gereği veya kişinin rızası ile veya yayının genel uygulama açısından kabul edilmesi ve yasalara uygun olması durumunda bu hakkın tanınması söz konusu olmamalıdır.

Ancak belirtilen ilkelerin hiç biri sansürü makul göstermek açısından yorumlanamaz. İlke kararında kavramların tanımlarına da yer verilmiştir. “Birey” teriminin, devlet ve diğer resmi yetkililer hariç olmak üzere, milliyet veya ikametgâhına bakılmaksızın tüm gerçek ve tüzel kişiler ve diğer kuruluşları kapsadığı; Ortam” teriminin, süreli yayın olma özelliği taşıyan tüm iletişim araçlarını içerdiği; “Telafi” teriminin; hakarete ilişkin yasalar çerçevesinde veya basın konseylerine şikâyet şeklinde, yasal veya diğer yollarla sağlanan bir tazminat şeklini ifade ettiği belirtilmiştir.

İlke Kararı'nın ekinde cevap hakkına ilişkin uyulması gereken asgari kurallar belirlenmiştir. Buna göre, bir gazete, mevkute, radyo ve televizyon yayını veya süreli her türlü iletişim aracında kendisiyle ilgili gerçek dışı haber yayımlanan her gerçek ve tüzel kişi

¹²⁵ Altunç, s. 31.

maddi olaylarla ilgili cevap hakkını kullanabilir. Basın yayın kuruluşu bu cevabı yayınlamakla yükümlüdür. Ancak iç hukuklarda bu hakkın kullanılmasının reddedilmesine imkân tanınabilir. Bunun şartları ise talebin zamanında yapılmaması, cevabın uzunluğu, gerçek dışı yayının gerektirdiğinden fazla olması, cevap yazısının suç oluşturması, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerini ihlal ediyor olması, başvuruda bulunan kişinin meşru bir menfaati olduğunu kanıtlayamaması; cevap yazısının maddi olayların düzeltilmesiyle sınırlı olmamasıdır¹²⁶.

Cevap gecikmeksizin yayınlanmalı, cevap hakkının etkili kullanımı için, ulusal yasalarda başvurulacak yer ve cevabın yayınlanmasından sorumlu tutulacak kişi açıkça belirlenmelidir.

Yukarıda belirtilen kurallar herhangi bir ayırım yapılmaksızın tüm kitle iletişim araçlarına uygulanacaktır. Anılan kuralların uygulanmasında ortaya çıkacak uzlaşmazlık halinde, mahkeme cevabın derhal yayını emretme yetkisine sahiptir.

4. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (2004) 16 Sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 15Aralık 2004 tarihli 909. toplantısında cevap hakkıyla ilgili “Yeni Medya Ortamında Cevap Hakkı” Konulu (2004)16 sayılı Tavsiye Kararını¹²⁷ kabul etmiştir.

Tavsiye Kararı, İlke Kararının devamı niteliğinde gösterilmektedir. Kararın giriş kısmında İlke Kararının teknik gelişmelerin gerisinde kaldığı belirtilerek Tavsiye Kararının basın dışı iletişim araçlarına da uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

Cevap hakkı, kişilerin haklarını etkileyen ve kendileri ile ilgili doğru olmayan her tür bilgiden tüm özel ve tüzel kişilerin koruması amacıyla kullanılabilirdir. Ancak düşünce ve fikirlerin yayılması bu Tavsiye Kararı kapsamının dışında tutulmuştur. İletişim araçlarının sağlayacakları öz denetim ile de cevap hakkı garanti altına alınmalıdır¹²⁸.

¹²⁶ Altunç, s. 32–33.

¹²⁷ (www.coe.int.) 10.4.2010.

¹²⁸ Altunç, s. 35.

Tavsiye Kararında farklı kaynaklardan bilgi almanın da kamunun çıkarına olduğu belirtilerek cevap hakkının doğru bilgiye ulaşılmasını sağladığı ve bu hakkın diğer çareler saklı kalmak kaydıyla, onuru, şerefi, adı ve özel hayatı medyada ihlal edilen herkesin hakkı olduğu belirtilmiştir¹²⁹.

Tavsiye Kararında ayrıca, bu hakkın etkin biçimde kullanılması için devletlerin ulusal mevzuatlarında gerekli düzenlemeleri yapmaları gerektiği belirtilerek üye devletlere yol gösterilmiştir. Bu amaçla cevap hakkının kullanılmasında uyulması gereken asgari ilkeler açıkça belirtilmiştir¹³⁰. Cevabın gönderilmesi ve yayımlanmasında makul bir süre içinde bu hakkın kullanılmasının sağlanması öngörülmüş olup, kesin süreler belirtmekten kaçınılmıştır¹³¹.

Buna göre; cevap hakkının kullanılması mali yükümlülüğe bağlı tutulamaz. Kitle iletişim aracı cevabı makul bir sürede ve cevap hakkına neden olan yayımla aynı etkiyi doğuracak şekilde vermelidir. Ancak Tavsiye Kararı'nda bu hakkın kullanılmasının istisnaları da düzenlenmiştir. Şöyle ki;

Cevabın içeriğinin cevap hakkına neden olan yayımdan uzun olması, cevabın itiraz edilen konuyla sınırlı tutulmaması, cevabın içeriğinin suç oluşturması, 3. kişilerinin hukuki

¹²⁹ Şahin, s. 202.

¹³⁰ Tanım başlığı altında, "medium" ibaresinin editoryal denetime tabi bilginin periyodik olarak kamuya aktarımını sağlayan her türlü iletişim aracını ifade etmek üzere kullanıldığını; bunların on-line olan ya da olmayan her türlü gazete, dergi, radyo, televizyon ve web/ağ üzerinden yayın yapan haber servislerini kapsadığı belirtilmiştir. Asgari ilkeler başlığı altında, vatandaşlık ve ikamet koşulları söz konusu edilmeksizin, haklarında gerçeğe aykırı şekilde medyada bilgi sunulan ve sunulan bilgilerle kişilik hakları etkilenmiş (affected) olan bütün gerçek ve tüzel kişilere cevap hakkının ya da eşit derecede bir başka çarenin (remedy) sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. İlgili medya kuruluşunun, cevap hakkının kullanılmasını haksız bir gecikmeye yer bırakmayacak biçimde makul bir süre içinde ilgili gerçek veya tüzel kişiye sağlaması gerekmektedir. Medya kuruluşu tarafından, cevap hakkına neden olan yayımla cevap hakkı aynı etkiyi doğuracak biçimde verilmelidir. Cevap hakkının kullanılması her hangi bir mali yükümlülüğe bağlı tutulamaz. Cevap hakkının kullanılmasıyla ilgili bir takım istisnalar belirtilmiştir. Buna göre medya kuruluşu bu hakkın kullanılması istemini 1) yanıtın içeriği, tartışmalı bilgiyi düzeltmek için gereken kapsamın sınırlarını aşıyorsa; 2) yanıt, itiraz edilen olguların (facts) düzeltilmesiyle sınırlı değilse; 3) yayın konusu yanıtın içeriği, bir suç oluşturuyorsa ya da yayıncıya karşı haksız fiil hükümlerine göre açılabilen bir davaya neden olabilecekse veya kamusal adap sınırlarını aşıyorsa (edepsiz, müstehcen, küfürlü vs.); 4) yanıt, üçüncü bir kişinin hukuka korunan çıkarlarını ihlal ediyorsa; 5) yanıt, söz konusu yayının yapıldığı dilden başka bir dilde verilmişse; 6) itiraz edilen yayın, kamusal makamların ya da mahkemelerin kamuya duyurmuş oldukları bir raporun (gerçeği yansıtan/truthful report) parçası ise geri çevirebilir. Kararda ayrıca, bu hakkın etkin biçimde kullanılması için devletlerin gerekli düzenlemeleri yapmaları gereğinden söz edilmiştir Aktaran Kemal Şahin, **İnsan Hakları ve Özgürlükler Boyutuyla İfade Özgürlüğü Gereksinimleri ve Sınırları**, İstanbul: Levha Yayınları, 2009, s. 202.

¹³¹ Altunç, s.36.

menfaatlerini ihlal eder nitelikte olması, kamu ahlakına aykırı olması, cevabın yayının yapıldığı dilden başka bir dilde olması veya itiraz edilen yayının kamusal makamlar ya da mahkemelerce kamuya duyurulan bilgilerin sunulmasından ibaret olması halinde cevap talepleri geri çevrilebilecektir.

Yine Tavsiye Kararı'nda bu hakkın etkin kullanılabilmesi için kitle iletişim aracı, cevap hakkı başvurusu yapılacak kişiyi ve iletişim bilgilerini kamunun ulaşabileceği şekilde açıkça belirtmelidir. Bu amaçla yayın bantlarını makul bir süreyle saklama yükümlülüğü ile uyuşmazlıkların çözüm yerleri iç hukukta düzenlenmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSAL MEVZUATTA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

I.GENEL OLARAK

Türk Hukuku'nda cevap ve düzeltme hakkı, ilk olarak 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi'nde yer almıştır. 1876 tarihli Kanuni Esasi'nin 12. maddesinde basın özgürlüğü düzenlenmiş; ancak cevap ve düzeltme hakkına yer verilmemiştir. 1877 sayılı Matbuat Yasası'nda da bu hak Nizamname gibi, 1822 sayılı Fransız Basın Yasası'yla hemen hemen aynı düzenlenmiştir¹³². Anılan Yasa sadece aleyhte yazılan yazılara karşı cevap hakkı tanırken; 1913 tarihinde yapılan değişiklikle hakkın kapsamı oldukça genişlemiştir. Cumhuriyet döneminde ise 1924 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda düzenlenmemekle beraber ilk kez 1961 Anayasası'nda yer almıştır. Bir tepki yapıtı olan 1961 Anayasası¹³³, cevap ve düzeltme hakkını bir Anayasa müessesesi haline getiren en önemli teferruatlı hükmü ihtiva etmiştir. 27. maddede cevap ve düzeltme hakkı kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması halinde tanınmış ve kanunla düzenlenmiştir. Bu düzenleme bütün kitle iletişim araçlarını kapsayacak şekildedir¹³⁴.

Türk Anayasa Hukuku'nda ilk kez 1961 Anayasası ile düzenlenen cevap ve düzeltme hakkı, 1982 Anayasasında 32. maddede düzenlenmiş ve kişilerin şeref ve haysiyetlerine dokunulması veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayın yapılması halinde tanınmıştır. Bu bağlamda Hukukumuzda cevap ve düzeltme hakkının, sınırlandırılmış bir hak olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu yönüyle üçüncü şahısların şeref ve haysiyetlerini zedelememek, yasalara ve genel adaba uygun olmak şartıyla mutlak bir hak olarak düzenlenen Fransız sisteminden farklıdır¹³⁵. Bu hakkın kullanılması bakımından yayın türlerine ilişkin bir sınırlama yapılmamıştır. Ancak Basın Yasası'nda cevap ve düzeltme hakkının kullanılması için yayının “sürelî” olma şartı aranmaktadır¹³⁶. Bunun dışında yayının türü bakımından sınırlayıcı bir düzenleme olmadığından yasada öngörülen diğer şartların varlığı halinde ilan

¹³² Dönmezer, s.277.

¹³³ Mümtaz Soysal, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, 7. baskı, İstanbul: 1987, s. 65–127.

¹³⁴ Özkan Tikveş, s. 79.

¹³⁵ Dönmezer, s.277.

¹³⁶ Altunç, s. 60.

ve reklamlara karşı da bu hakkın kullanılması mümkündür¹³⁷. Ülkemizde hem maddi olay hem de değer yargısı açıklamaları içeren yorum ve değerlendirmelere karşı cevap ve düzeltme hakkı kullanılabileceğinden genel bir hak niteliğindedir. Bu yönüyle düşünce ve değerlendirmelere karşı da cevap ve düzeltme hakkının tanındığı Fransız sisteminin kabul edildiği görülmektedir¹³⁸.

Hukukumuzda uluslararası düzenlemelere uygun olarak cevap ve düzeltme hakkı, hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm kitle iletişim araçlarına karşı kullanılmaktadır. Nitekim Avrupa Konseyi İlke ve Tavsiye Kararlarında bu husus açıkça belirtilerek üye ülkelere iç hukuklarında cevap hakkıyla ilgili yasa çıkarırken, anılan kararlarda belirtilen kuralları tüm medyaya uygulanacak şekilde düzenlemeleri tavsiye edilmiştir¹³⁹.

Hukumuza göre cevap ve düzeltme hakkının kullanılması, maddi ve manevi tazminat davası açılması ile ceza hukuku çerçevesinde adli takibin yapılmasına engel olmadığı gibi, bu yollara gidilmiş olması, cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasına da engel teşkil etmemektedir¹⁴⁰. Bunun yanında Basın Konseyi Sözleşmesinde yer alan Basın Meslek İlkeleri kapsamında Konsey'e şikâyet hakkı da düzenlenmiştir¹⁴¹. Bu düzenlemelerin AB Yönergelerine uygun olduğu görülmektedir¹⁴².

Hukukumuzda cevap ve düzeltme hakkının karşılaştırmalı hukuktan ayrılan yönleri de bulunmaktadır. Şöyle ki;

Karşılaştırmalı hukukta “ilgilinin yayını gerçeğe aykırı görmesi” cevap ve düzeltme hakkının doğumu için yeterli sayılmışken hukukumuzda objektif gerçeğe aykırılık sistemi benimsenerek ayrıca yayının gerçeğe aykırı olduğunu iddia eden kişi, yayının gerçek dışı olduğunu ispatla yükümlü tutulmuştur¹⁴³.

¹³⁷ Serdar, s.340, İçel/Ünver, s. 193–197; Özel, s.68–69.

¹³⁸ Çiftçi, s.898, Serdar, s.339.

¹³⁹ bkz. İkinci Bölüm, II: Uluslararası Hukukta Cevap ve Düzeltme Hakkı, C. Avrupa Konseyi Düzenlemeleri, 3. Avrupa Konseyi İlke Kararı, 4. Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı.

¹⁴⁰ Dönmezer, s.317; Çiftçi, s.896.

¹⁴¹ bkz. (<http://www.basinkonseyi.org.tr>)10.4.2010.

¹⁴² bkz. İkinci Bölüm, II. Uluslararası Hukukta Yer Alan Düzenlemeler, B. Avrupa Birliği Düzenlemeleri.

¹⁴³ İçel/Ünver, s.197.

II. ULUSAL HUKUKTA YER ALAN DÜZENLEMELER

Cevap ve düzeltme hakkı; ulusal mevzuatta; TC Anayasası, 5187 sayılı Basın Yasası, 2954 sayılı TRT Yasası, 3984 sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayınları Hakkında Yasa, 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Yasa’da düzenlenmiştir.

A. ANAYASA

1982 Anayasası’nda ”Düzeltilme ve Cevap Hakkı” başlığı altında 32. maddede düzenlenmiştir.

“Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin şeref ve haysiyetine dokunulması veya kendisi ile ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir”.

1982 Anayasası’nda cevap ve düzeltme hakkının şekil ve şartları, 1961 Anayasası’nın 27. maddesinde yer alan şekil ve şartlarla aynıdır¹⁴⁴.

Her iki Anayasada cevap ve düzeltme hakkı, sınırlanmış bir hak olarak düzenlenmiştir. Buna göre cevap ve düzeltme hakkı şu iki durumda kullanılabilir:

1-Yayınların, kişilerin şeref ve haysiyetlerine dokunması

2-Kişilerin kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayın yapılması

1982 Anayasası 1961 Anayasası’ndan farklı olarak cevap ve düzeltme yazısının yayınlanıp yayınlanmaması gerektiğine ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde hâkim tarafından karar verilmesi hükmünü ihtiva etmektedir. 1982 Anayasası’nda

¹⁴⁴ Tikveş, s. 79.

konulan bu süre ile medya ile kişi arasındaki ihtilafın, fazla gecikmeden bir an önce çözümlenmesi istenmiştir¹⁴⁵.

Anılan maddenin gerekçesinde, cevap ve düzeltme hakkının iki temel işlevine dikkat çekilmiştir. Cevap ve düzeltme hakkının birinci işlevi, basının kamuoyuna doğru haber ve bilgi sunmasını sağlamak, diğeri kişilerin haysiyet ve şereflerinin bu sayede korunmasını sağlayabilmektir.

Anayasa'nın 32'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre "Düzeltilme ve cevap yayınlanmazsa yayınlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim... karar verir" hükmü ile hakim dışında bu kararı vermeye başka bir kişi ya da makamın yetkili kılınamayacağı düzenlenmiştir.

Cevap ve düzeltme hakkının Anayasalarda yer alması, yayın organlarının haber veya eleştirilerde uluorta davranmak yerine, daha temkinli, gerçekçi ve objektif ölçüler içinde hareket etmelerini sağlamaktadır¹⁴⁶.

B. 5187 SAYILI BASIN YASASINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

5187 sayılı Basın Yasası'nda ¹⁴⁷ 14. madde ile cevap ve düzeltme hakkı, "Düzeltilme ve Cevap" başlığı ile şu şekilde hüküm altına alınmıştır:

Düzeltilme ve cevap

MADDE 14- *Sürelî yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlal edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsurunu içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük sürelî yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer sürelî yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır.*

¹⁴⁵ Mahmutoglu, s. 44.

¹⁴⁶ Ahmet Çiftçi, " Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme Hakkı", **Ankara Barosu Dergisi**, C. 42, 1991, s. 894-895.

¹⁴⁷ 26. 6. 2004 tarih ve 25504 sayılı RG' de yayımlanmıştır.

Düzeltilme ve cevapta, buna neden olan eser belirtilir. Düzeltilme ve cevap ilgili yazıdan uzun olamaz. Düzeltilme ve cevaba neden olan eserin yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatür olması hallerinde düzeltilme ve cevap otuz satırı geçemez.

Süreli yayının birden fazla yerde basılması halinde, düzeltilme ve cevap yazısı, düzeltilme ve cevap hakkının kullanılmasına sebebiyet veren eserin yayımlandığı bütün baskılarda yayımlanır.

Düzeltilme ve cevabın birinci fıkrada belirlenen sürelerde yayınlanmaması halinde yayım için tanınan sürenin bitiminden itibaren, birinci fıkra hükümlerine aykırı şekilde yayımlanması halinde ise yayım tarihinden itibaren onbeş gün içinde cevap ve düzeltilme talep eden kişi, bulunduğu yer sulh ceza hâkiminden yayımın yapılmasına veya bu kanun hükümlerine uygun olarak yapılmasına karar verilmesini isteyebilir. Sulh ceza hâkimi bu istemi üç gün içerisinde, duruşma yapmaksızın karara bağlar.

Sulh ceza hâkiminin kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir. Yetkili makam üç gün içinde itirazı inceleyerek karar verir. Yetkili makamın kararı kesindir.

Düzeltilme ve cevabı yayınlanmasına hâkim tarafından karar verilmesi halinde, birinci fıkradaki süreler, sulh ceza hâkiminin kararına itiraz edilmemişse kararın kesinleştiği tarihten, itiraz edilmişse yetkili makamın kararın tebliği tarihinden itibaren başlar.

Düzeltilme ve cevap hakkına sahip olan kişinin ölmesi halinde bu hak, mirasçılardan biri tarafından kullanılabilir. Bu durumda, birinci fıkradaki iki aylık cevap ve düzeltilme hakkı süresine bir ay ilave edilir.

Cevap ve düzeltilme hakkının seçim dönemlerinde yayımlanan basılı yayınlar bakımından düzenlenmesi ise 298 sayılı Kanun'un ¹⁴⁸176. maddesi ile yapılmaktadır.

Madde 176- Seçim süresi içinde özel ve tüzel kişilerin haysiyet ve şerefine dokunan veya menfaatini bozan yahut kendileriyle ilgili hakikate aykırı hareketler, düşünceler ve sözlerin izafesi suretiyle açık veya kapalı bir şekilde bir mevkutede yapılan yayından dolayı o

¹⁴⁸ 26 04. 1961 tarih ve 10796 sayılı RG' de yayımlanmıştır.

*özel ve tüzel kişiler 5680 sayılı kanunun * 143 sayılı kanunla değiştirilen 19 uncu maddesine göre cevap ve düzeltme hakkına sahiptirler.*

Özel ve tüzel kişiler cevap ve düzeltmeyi bulundukları yerin sulh yargıcına da verebilirler. Ücretini öderlerse metin telgrafla da bildirilir.

Ancak oy verme günüinden önceki 7 inci günden sonra sulh yargıcının kararı ile yetinilir.

Yukarıdaki fıkralara riayet etmeyenler hakkında Basın Kanununun hükümleri uygulanır.

1-5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranılan Koşullar

5187 sayılı Yasanın 14. maddesinin 1. fıkrasının ilk bendine göre cevap ve düzeltme hakkının doğması için gerekli koşullar, yayında bir kişinin “şeref ve haysiyetinin ihlal edilmesi” ya da kendisiyle ilgili olarak “gerçeğe aykırı yayım yapılması” dır.

a. Yayının kişinin şeref ve haysiyetini ihlal etmesi

Yayının kişinin şeref ve haysiyetini ihlal etmesi cevap ve düzeltme hakkının doğması için gerekli ilk şarttır. Şeref ve haysiyet, kişiye toplumun verdiği manevi değerlerin bütünüdür ifade etmektedir¹⁴⁹. Bu değerlerin bir kısmına doğuştan sahip olan kişi, diğer bir kısmına ise kendi davranış ve yetenekleriyle sahip olmaktadır. Ayrıca kişi ahlaki yönüyle de toplumda bir değere sahiptir¹⁵⁰. Bu değere saldırı, o kişinin toplum içindeki konumunu sarsar. Bu bağlamda şeref ve haysiyet herkese karşı korunması gerekli olan, kişinin rızası ile dahi vazgeçmesi mümkün olmayan kişisel değerlerdendir. MK’nun 24. maddesinde kişinin manevi, sosyal, ekonomik, mesleki şeref ve haysiyeti de koruma altına alınmıştır¹⁵¹.

¹⁴⁹ Egger, Art. 28 ZGB Nr. 35; Hubmann, Persönlichkeitsrecht, s. 288. Aktaran: Ahmet Kılıçoğlu, **Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk**, 2. basım, Ankara: AÜHF Yayınları, 1993, s.61.

¹⁵⁰ Bu nedendir ki doktrinde şeref ve haysiyet, iç ve dış şeref ve haysiyet olarak ayrılmaktadır. İç şeref ve haysiyet kişinin kendisine olan saygısını ifade ederken, dış şeref ve haysiyet toplumun kişiye verdiği değeri ifade etmektedir. Bunun dışında şeref ve haysiyet, hukuksal, toplumsal ve ahlaki olmak üzere üçlü ayrımına tabi tutulmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz. Ahmet Kılıçoğlu, s.63–67.

¹⁵¹ Ahmet Kılıçoğlu, s.71.

Yargıtay HGK ‘nun 28.3.2001 tarihli kararında ; “... Şeref ve haysiyet, toplumun gerekli saydığı ahlaki nitelik ve kriterlere sahip olması nedeniyle kişiye verilen değer yargılarıdır. Kişinin onuru, şeref ve saygınlığı onun yaşadığı toplum içindeki tüm manevi değerlerinden oluşur. O nedenle denilebilir ki, herkesin içinde yaşadığı toplumda ve ilişkiler kurduğu çevrelerde kişisel bir onuru, şerefi ve saygınlığı mevcuttur. Somut olay bağlamında vurgulayalım ki, kişiyi küçük düşürmek, yanlış tanıtmak, gülünç ya da zor duruma sokmak manevi değerleri zedeleyen, hukuka aykırı davranışlardır”¹⁵² .

Şeref ve haysiyet, hakaret, eleştiri, yanlış, eksik ve hatta doğru iddialar da¹⁵³ bulunmak suretiyle saldırıya uğrayabilir. Bu saldırı ile kişiye toplum tarafından verilen sosyal değer ve itibarda bir azalma meydana gelmektedir¹⁵⁴. Şeref ve haysiyetin ihlaline yol açan bu saldırılar söz, yazı, resim, karikatür, hareket ve benzer aracılığıyla gerçekleşebilir¹⁵⁵.

Basın yoluyla şeref ve haysiyetin ihlali, basılmış eserler yoluyla toplumun kişiye verdiği manevi değerlere saldırı halinde gerçekleşir. Bu saldırı yazı veya resim yoluyla yapılan olay açıklamaları ve değerlendirmelerdir¹⁵⁶.

Şeref ve haysiyetin olay açıklamalarıyla ihlali, gerçek veya gerçek olmayan bir olayın basın yoluyla açıklanması ile gerçekleşeceği gibi kişinin resminin ilgisi olmayan bir olayla ilişkilendirilerek yayınlanması halinde de söz konusudur. Yine kişinin uygun olmayan bir anına ilişkin fotoğrafının çekilerek o kişiyi küçük düşürme veya güç duruma sokma amacıyla yayınlanması ve yine aynı amaçla kişinin resminin reklam aracı olarak kullanılması hali de şeref ve haysiyeti ihlal eder. Diğer yandan kişiye toplumun verdiği değere zarar veren karikatür de kişinin şeref ve haysiyetinin ihlaline yol açabilir¹⁵⁷.

¹⁵² Yargıtay HGK 28.3.2001, E. 2001/276, K.2001/289 (<http://www.kazanci.com>.) 5.4.2010.

¹⁵³ Özel hayata ilişkin olmayan doğru iddiaların ileri sürülmesi hukuka uygun bulunmakla birlikte böyle bir olayın basın aracılığı ile kamuoyunda tartışılmasında kamu yararının bulunmaması veya konu ele alınıp açıklanırken kullanılan ifadelerin 3. kişilerde yanlış kanılar uyandırması halinde doğru iddialarla da şeref ve haysiyete saldırı gerçekleşir. Helvacı, Gerçek Kişiler, s.92.

“..Yayınlanmasında kamu yararı bulunan gerçek ve güncel bir haberin ya da eleştirinin özle biçim arasında denge kurularak verilmesi durumunda hukuka aykırılık ortadan kalkar ve artık basın sorumlu tutulamaz” (<http://www.PalmiyeYazilim.com>.) 6.4.2010.

¹⁵⁴ Ahmet Kılıçoğlu, s.73.

¹⁵⁵ Helvacı, Gerçek Kişiler, s.93; Ahmet Kılıçoğlu, s.73.

¹⁵⁶ Ahmet Kılıçoğlu, s.74.

¹⁵⁷ Helvacı, Gerçek Kişiler, s.98; Ahmet Kılıçoğlu, s.77.

Değerlendirmeler yoluyla şeref ve haysiyetin ihlalinde, belli bir konuda kişiyle ilgili olarak olumsuz yönde değerlendirmelerin yapılması söz konusudur. Toplumun kişiye verdiği değeri yok eden, kişiyi toplumda küçük düşüren subjektif değer yargılarına dayanan hakaret ve küfür içeren ifadeler kullanılması halidir.

Şeref ve haysiyete saldırıdan bahsedebilmek için saldırıya maruz kalan kişinin adının yayında belirtilmesine gerek yoktur. Saldırının hedefinde kim olduğunun üçüncü kişilerce anlaşılabilir olması halinde şeref ve haysiyete saldırı gerçekleşmiştir¹⁵⁸.

Haysiyet ve şerefe dokunan yayınlar genellikle Türk Ceza Kanunu'nda tanımlanan hakaret ve sövme suçunu oluştururlar¹⁵⁹. Ancak haysiyet ve şerefe dokunan her yayının hakaret suçunu meydana getirmesi zorunlu değildir¹⁶⁰. Fakat hakaret suçunu oluşturan her türlü yayına karşı cevap ve düzeltme hakkı kullanılabilir. Cevap ve düzeltme hakkının doğması için yayın eyleminin hukuka aykırı nitelik taşıma mecburiyeti bulunmamaktadır. Cevap ve düzeltmenin yayınlanıp yayınlanmamasına yönelik yargıç kararı da eylemin hukuka aykırılığı ya da hukuka uygunluğunun saptanması olmayıp, kişinin cevap ve düzeltme yazısı yayınlama hakkının yasal koşullarının bulunup bulunmadığına ilişkindir¹⁶¹. Yayının kişinin haysiyet ve şerefini ihlal edip etmediğini her olayın özelliği, kişinin toplum içindeki pozisyonu, toplumun değer yargıları ve inançları¹⁶², yayının ortalama düzeydeki insanda bırakacağı izlenim göz önünde bulundurularak belirlenir¹⁶³. Bu belirleme yapılırken, kişinin şahsi düşüncelerini de dikkate almak gerekir¹⁶⁴. Bu bağlamda şeref ve haysiyet kişiden kişiye değişebilen nisbi bir kişisel varlıktır¹⁶⁵. Somut olayın koşulları kendi içinde değerlendirilmelidir.

b. Yayının Kişinin Kendisi İle İlgili Gerçeğe Aykırı Olması

¹⁵⁸ Andreas Bucher, *Personnes Physiques et Protection de la Personnalite*, 3e ed., Bale et Francfort-sur-le-Main 1995, no. 498 Aktaran: Helvacı, *Gerçek Kişiler*, 2. basım, İstanbul: Arıkan Kitabevi 2007, s.93.

¹⁵⁹ Tayyip Karakaya, “Kitle İletişim Hukukunda Cevap Ve Düzeltme Hakkı, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999, s. 46; İçel/ Ünver, s. 198.

¹⁶⁰ Schörmann, s. 186, Aktaran: İlknur Serdar, **Radio ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Kişiliğin Korunması**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1999, s.341.

¹⁶¹ Erman/ Özek, s. 172; Karakaya, s. 47.

¹⁶² Aydın Zevkliler, **Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri**, Diyarbakır, 1986, s. 387; Zevkliler/ Acabey/ Gökyayla, s 187; Karakaya, s. 47.

¹⁶³ Yargıtay 4.HD 20.11.2003 , E.2003/3396, K.2003/13761(<http://www.kazanci.com>.) 5.4.2010.

¹⁶⁴ Erman/ Özek, s. 172; Karakaya, s. 47.

¹⁶⁵ Ahmet Kılıçoğlu, s.63.

Cevap ve düzeltme hakkının kullanılması için gerekli şartlardan biri de yayının kişinin kendi ile ilgili gerçeğe aykırı olmasıdır. Bu koşul, “şeref ve haysiyete dokunma” kriterinden bağımsız olarak düzenlenmiştir. Diğer bir deyişle, kişinin kendisi ile ilgili gerçeğe aykırı yayını cevaplandırabilmesi için, bu yayının kişinin şeref ve haysiyetine dokunur nitelikte olması şart değildir. Ancak, yayın gerçeğe aykırı fakat kişinin kendisiyle ilgili değilse, cevap ve düzeltme hakkının koşulları oluşmamış olacaktır.

Mahkemelerce gerçeğe aykırı yayın yapıldığına ilişkin iddiaların değerlendirilmesi yapılırken her somut olayda tarafların ileri sürdükleri iddialar ve bu iddiaların yayınlanmasının kamusal tartışmaya katkı sağlayıp sağlamadığı belirlenmelidir¹⁶⁶.

İçel/Ünver, Basın Yasası’ndaki düzenlemenin, cevap hakkını kullanmak isteyen kimseyi yayının gerçeğe aykırılığını ispatlamak zorunda bıraktığını, bu durumun ise karşılaştırmalı hukuktan esaslı biçimde ayrıldığını; karşılaştırmalı hukukta, ilgilinin yayını gerçeğe aykırı görmesinin bu hakkın kullanılması için yeterli görüldüğünü belirterek aynı düzenlemenin Türk Basın Yasası tarafından da benimsenmesinin yerinde olacağını ifade etmektedir¹⁶⁷.

Şahin ise bu önerinin kişi haklarının korunmasını ön plana alan, ancak basının ifade özgürlüğünü ikinci bir plana iten bir niteliğe sahip olduğunu belirterek bu görüşe katılmamaktadır. O bu önerinin benimsenmesi halinde, cevap ve düzeltme hakkına yönelik tüm eleştirilerin haklılaştırılacağını, cevap ve düzeltme hakkı kurumunun ifade özgürlüğü sisteminin işleyişine olumsuz katkı yaparak bu sistemi olumsuz hale getireceğini belirtmektedir¹⁶⁸.

Şahin, görüşünü “ *düzeltilme ve cevap hakkının aynı zamanda basın üzerinde bir sansür anlamına geldiğini dikkate alarak terazinin son derece hassas tartılması gerektiği gözden kaçırılmış olur*” şeklinde ifade etmektedir¹⁶⁹.

Gerçeğe aykırılık şartı bakımından sadece ilgilinin görüşünün yeterli kabul edilmesi, cevap ve düzeltme hakkının etkin kullanılmasını sağlayacak ise de bu durum basının haber

¹⁶⁶ Şahin, s. 211; Çetin Özek, **Türk Basın Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1978, s. 102.

¹⁶⁷ İçel/ Ünver, s. 199.

¹⁶⁸ Şahin, s.210.

¹⁶⁹ Şahin, s. 211.

verme hakkının sınırlanmasına yol açacaktır. Zira böyle bir durumda doğru olarak verilmiş haberlere karşı dahi, bu hakkın kullanılması söz konusu olabilecektir. Bu sakınca dikkate alınarak cevap ve düzeltme hakkının, alınacak başkaca tedbir ve yapılacak düzenlemelerle etkinliğinin sağlanmasının uygun olacağı savunulmaktadır¹⁷⁰.

Yargıtay bu konuda Basın Yasası uyarınca tanınan cevap ve düzeltme olanağının, basının haber verme hakkının sınırlanmasına yol açacak bir yaygınlıkla kullanılamayacağı ve objektif olarak verilen haberin cevap ve düzeltme konusu yapılamayacağını belirtilerek bu hususlar gözetilmeden verilen yerel Mahkeme kararlarını hatalı bulmuştur¹⁷¹.

Yine Yargıtay gerçeklik olgusunu değerlendiren bir kararında, haber gerçeği yansıtsa bile, kullanılacak dil ve ifadenin, yapılacak nitelendirme ve yorumun, haberin verilişinin gerektirdiği ve zorunlu kıldığı biçim ve ölçüde bulunmasını öngörmekte; haberin verilişinde gerekli, yararlı ve ilgili olmayan beyan, tavsif ve değerlendirmelere gidilecek, haberin verilişi ile uygun düşmeyen tahrik edici, yalın bir okuyucu ya da toplumda husumet ve kuşku yaratıcı dil ve ifade kullanılacak olursa kişilik haklarıyla çatışan basın hürriyetine üstünlük tanınmasının imkânsız hale geleceği vurgulanmıştır¹⁷².

Diğer yandan haberin kamusal makamlarla ilgili olması halinde gerçeğe aykırılığın değerlendirilmesinde esas alınması gereken ölçüt konusunda Şahin bu konudaki görüşlerini şu ifadelerle açıklamaktadır.

“Kamusal makamların kendilerini ifade etme noktasında sıradan kişilere göre daha güçlü konumda bulundukları ve ifade özgürlüğünün yönetimi denetlemenin en etkin araçlarından biri olduğu göz önüne alındığında; gerçeğe aykırılık iddiasında bulunan yönetimin, bunun için daha güçlü ve ikna edici kanıtlar sunmasını bekleyebiliriz. Aksi halde, düzeltme hakkının kullanılmasına izin verilmemelidir”.

¹⁷⁰ İzzet Özgenç/Adem Sözüer, “Basın Hürriyeti Kavramı, Basın Yoluyla İşlenen Suçlarda Sorumluluk Rejimi ile Cevap ve Düzeltme Hakkı Üzerine Düşünceler”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı. 11, 1996, s. 279.

¹⁷¹ Yargıtay HGK 02.7.2003, E. 2003/4462, K. 2003/466; Yargıtay HGK 8.5.2002, E. 2002/40259, K. 2002/356; Yargıtay 7.CD 20. 3.2002, E. 2002/4022, K. 2002/3502, (<http://www.kazanci.com>.) 20.3.2010; Yargıtay 7. CD 18. 10. 2006, E. 2005/10578, K. 2006/16476 (<http://www.PalmiyeYazilim.com>.) 6. 04. 2010.

¹⁷² Yargıtay HGK. 25.9.2002, E. 2002/4–615, K. 2002/619; Yargıtay HGK. 22. 95. 2002, E. 2002/4–423, K. 2002/430; (İçel/Ünver, s.305);Yargıtay CGK 13.2.2007, E. 2007/28, K. 2007/34 (<http://www.PalmiyeYazilim.com>) 6.04.2010.

Diğer yandan somut bir durum hakkında yapılan yorum ve değerlendirmelerin gerçeğe aykırılığı nedeniyle kişilere cevap ve düzeltme hakkının tanınmaması gerektiği savunulmaktadır¹⁷³.

Kanaatimizce de basının kamuoyunun oluşması için o konudaki kanaat ve görüşleri halkın bilgisine sunma konusundaki işlevi ve görevi dikkate alındığında somut bir durum hakkında yapılan yorum ve değerlendirmelerin gerçeğe aykırılığı nedeniyle kişilerin cevap ve düzeltme hakkı olmamalıdır. Aksinin kabulü halinde basın bu işlevini yerine getiremez hale gelir ki bu durumda basının ifade özgürlüğünden bahsedilemez¹⁷⁴.

2. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması

Basın Yasası'nda cevap ve düzeltme hakkı, sadece süreli yayınlar bakımından kabul edilmiş, bunun dışında kalan yayınlara bu hak tanınmamıştır. Zaten süreli olmayan yayınlara, süreklilik niteliği göstermediklerinden dolayı, 14. maddedeki sistemin uygulanabilme olanağı bulunmamaktadır¹⁷⁵. Süreli yayın terimi Basın Yasası'nın 2. maddesinin ilk fıkrasının (c) bendinde, belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserlerle haber ajansları yayınları olarak tanımlanmıştır. Süreli yayının günlük, haftalık ve hatta yıllık oluşunun önemi olmadığı gibi süreli yayınla beraber bir defaya mahsus çıkarılan ekler de cevap ve düzeltme hakkına konu olabilecek yayın olarak kabul edilmektedir¹⁷⁶.

Basın Yasası'nda yayının türü bakımından sınırlayıcı bir düzenleme olmadığından yasada öngörülen diğer şartların varlığı halinde dönemsel yayında çıkan ilan ve reklamlara karşı da bu hakkın kullanılması mümkündür. Yeni Basın Yasası ile kamu kurum ve kuruluşlarına dönemsel yayın sahibi olma hakkı tanındığından onlar tarafından çıkarılan dönemsel yayınlara karşıda cevap hakkı kullanılabilecektir¹⁷⁷.

¹⁷³ Şahin, s. 211.

¹⁷⁴ Şahin, s. 211.

¹⁷⁵ Karakaya, s. 84; Doğan Bülent Belli, **Basın Yolu ile Kişilik Hakları ve Saldırılarından Doğan Hukuki Sorumluluk**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2008, s. 78.

¹⁷⁶ Dönmezer, s.280; Özek, s.108.

¹⁷⁷ İçel/ Ünver, s. 203-204; Belli, s. 76-78.

a. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Tarafları

5187 sayılı Yasa'da cevap ve düzeltme yazısını gönderme hakkı, yayımdan zarar gören kişinin şahsına aittir. Cevap ve düzeltme hakkının şahsen kullanılması gerektiğinin tek istisnası, yayına hedef olan kişinin ölümü halinde söz konusu olmaktadır. Basın Yasası'na göre cevap ve düzeltme hakkını kullanmadan ölen bir kimsenin bu hakkını mirasçısı kullanabilir. Mirasçı sayısı birden fazla ise bunlardan sadece biri ölenin cevap ve düzeltme hakkını kullanabilir¹⁷⁸. Mirası reddedenin ise cevap ve düzeltme hakkı yoktur. Bu hakkın kullanılabilmesi için, cevap ve düzeltme hakkının mirasın ölümünden önce doğmuş olması ile cevap ve düzeltme metnini gönderme süresinin geçmemiş olması gerekmektedir.

Tam ehliyetsizler, ayırt etme gücünden yoksun oldukları için kural olarak hiçbir hukuki işlem yapamazlar, yaptıkları işlemlerde kesin hükümsüzdür¹⁷⁹. Bu nedenle tam ehliyetsizlerin şahsa sıkı sıkıya bağlı hakları ne bizzat ne de yasal temsilcisi aracılığı ile kullanması mümkündür¹⁸⁰. Ancak, şahsa sıkı sıkıya bağlı olan bu hakkın kullanılması tam ehliyetsizi uğradığı tecavüzden kurtaracak ise bu hak yasal temsilci aracılığıyla kullanılabilirdir¹⁸¹.

Tam ehliyetliler ayırt etme gücüne sahip kısıtlı olmayan ergin kişiler olduğundan cevap ve düzeltme hakkını bizzat kullanabilecekleri tartışmasızdır. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ile ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar yani sınırlı ehliyetsizler, şahsa sıkı sıkıya bağlı hakları MK'nın 16.maddesinin 2. fıkrası gereği bizzat kullanabilirler. Sınırlı ehliyetsizler, manevi tazminat davası da dâhil olmak üzere kişilik hakkının korunmasına ilişkin davaları yasal temsilcisinin izni olmaksızın açabilir.

Cevap ve düzeltme hakkı Basın Yasası'nda özel hukuk tüzel kişilerine, devlet daireleri ve kamu müesseselerine de tanınmıştır. Tüzel kişiliği bulunmayan kuruluşlar yönünden ise

¹⁷⁸ Karakaya, s. 83.

¹⁷⁹ Helvacı, Gerçek Kişiler, s.43.

¹⁸⁰ Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s.326; Öztan, s.263.

¹⁸¹ Serap Helvacı, "Kişilik İşlemi Hakları(Münhasıran Şahsa Bağlı Haklar) **Yayımlanmamış Doktora Tezi**", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993, s.59; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s.328; Öztan, s.263; Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.172.

kuruluşlardaki gerçek kişilerin yayına hedef olması halinde bu hakkı kullanabilecekleri kabul edilmektedir¹⁸².

b. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar

5187 sayılı yasanın 14.maddesinde de açıklandığı şekliyle cevap ve düzeltme metninde TCK kapsamında suç oluşturacak unsurlar bulunmamalıdır. Suçtan maksat, sorumlu bir kimse tarafından müspet veya menfi bir hareketle meydana getirilen, ceza tahdidini taşıyan, TCK da tanımlanan tarife uygun ve hukuka aykırı olma halidir¹⁸³. Muhteva yönünden suç niteliğinde olan cevap yazılarının yayını mümkün değildir¹⁸⁴.

Yayımdan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği cevap ve düzeltme yazısı, suç unsuru içermemesi şartının yanında üçüncü kişilerin hukuken korunan haklarını ihlal eder nitelikte olmamalıdır¹⁸⁵. Bu menfaatlerin ihlali halinde, kişilerin hukuk mahkemelerinde tazminat davası açma hakları saklıdır.

Basın Yasası'nın 14. maddesinin 1, 2 ve 3. fıkralarında cevap ve düzeltme metninin yayımına ve şekline ilişkin şartlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Şöyle ki;

—Yayının sorumlu müdürü, düzeltme ve cevap yazısını aldıktan sonra; hiçbir düzeltme ve ekleme yapmamalıdır.

— Günlük süreli yayınlarda yazının alındığı tarihten itibaren üç içinde, diğer süreli yayınlarda yazının alındığı tarihten itibaren üç gün sonraki ilk nüshada yayınlanmalıdır.

—Cevap ve düzeltmeye konu yayımın yer aldığı sayfa ve sütunlarda aynı puntolarla aynı şekilde yayınlanmalıdır.

—Cevap ve düzeltmeye konu eser, cevap ve düzeltme metninde belirtilmelidir.

¹⁸² İçel/Ünver, s.385.

¹⁸³ Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, 14. basım, İstanbul: Beta Yayınları, 1997, s. 297; Karakaya, s. 61.

¹⁸⁴ İçel, s.183; Karakaya, s. 61.

¹⁸⁵ Bu maddenin Uluslararası hukukta yer alan düzenlemelere uygun olduğu görülmektedir. bkz. İkinci Bölüm, Uluslararası Mevzuatta Cevap ve Düzeltme Hakkı, II. Uluslararası Mevzuatta Yer Alan Düzenlemeler.

—Cevap ve düzeltme metni, düzeltme ve cevaba konu eser yazı ise bu yazıdan uzun olamaz.

—Cevap ve düzeltmeye konu eser yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatürse cevap ve düzeltme yazısı otuz satırı geçemez.

Yargıtay'ın konuya ilişkin kararlarında cevap ve düzeltme metninin, ilişkin olduğu yazının cevap vereni ilgilendiren kısmı ile sınırlı olmak üzere bu kısmın iki katından ve yirmi satırdan az olan yazılarda otuz satırdan uzun olmayacak biçimde düzenlenmesi zorunluluğuna uyulması gerektiği belirtilerek, bu zorunluluğa uyulmadan gazete sorumlu müdürüne gönderilen elli altı satırdan ibaret tekzip metninin bu haliyle maddede öngörülen şekil şartlarına aykırılık teşkil ettiği sonucuna varılarak sorumlu müdürün itirazının kabulü gerektiği sonucuna varılmıştır¹⁸⁶.

İçel/Ünver, Basın Yasası'nda öngörülen bu sınırlamanın cevap yazısının etkinliğini yok etme tehlikesi doğuracağını savunmaktadır. Onlara göre;

Bir iki kelimedenden oluşan fakat muhatabın tüm meslek yaşantısını lekeleyen bir taşlamaya yirmi satır içinde verilecek cevap, kamuoyundaki kuşkuları ortadan kaldırmaya, çoğu zaman, yetmemektedir. Kişi ve kuruluşları lekelemek kolaydır. Zor olan lekelerden kurtararak temize çıkarmaktır¹⁸⁷.

Kanaatimizce de cevap ve düzeltme metninin şekline ilişkin düzenleme, Anayasa'nın 32. maddesi ile güvence altına alınan cevap ve düzeltme hakkının etkin olarak uygulanabilirliğini engelleyebilecektir. Bu hakkın saldırının etkisiyle orantılı olarak kullanılabilmesinin sağlanması hakkın özüne uygun olacaktır. Bu bağlamda her somut olayın kendi içinde değerlendirilmesini sağlayacak yasal düzenleme yapılmalıdır. Nitekim Avrupa Konseyi İlke ve Tavsiye Kararlarında cevap hakkının kullanılmasının mali yükümlülüğe bağlı tutulamayacağı, kitle iletişim aracının cevabı makul bir sürede ve cevap hakkına neden olan yayımla aynı etkiyi doğuracak şekilde vermesi gerektiği belirtilmiştir.

¹⁸⁶ Yargıtay 7. CD 27. 9. 2006, E. 2005/8871, K. 2006/15469 (<http://www.PalmiyeYazilim.com>.) 10. 3. 2010.

¹⁸⁷ İçel/Ünver, s. 213; Karakaya, s. 72.

Kaldı ki bu hakkın kullanılması saldırının etkisini tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Şöyle ki;

Saldırı niteliğindeki yayını okuyanlar cevap ve düzeltme metnini okumayabilecekleri gibi okusalar dahi, önceki yayının gerçekliği konusunda tereddüt oluşsa da birbiriyle çelişen iki ayrı yayın sebebiyle kişilerde yine de soru işareti kalmaktadır¹⁸⁸.

Resimler ve karikatürler de cevap ve düzeltme hakkına konu olabilecek eserler kapsamındadır. Ancak, bu yayınlara karşı da cevap ve düzeltme yazısı otuz satırı geçmemelidir.

c. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü

Yayımdan zarar gören kişi bu hakkını yayım tarihinden itibaren iki ay içinde kullanmalıdır. Süre, hak düşürücü süredir¹⁸⁹. Hak, iki ay içinde kullanılmadığı zaman tamamen sona ermekte, yeniden kazanılmasına imkân bulunmamakta ve cevap ve düzeltme yazısının yayınlanması olanaksızlaşmaktadır.

Yayına hedef olan kişinin ölümü halinde 14. maddenin birinci fıkrasındaki cevap ve düzeltme süresine bir ay eklenir ve toplam üç aylık süre içinde bu hakkın kullanılması gerekmektedir.

Yasanın 14. maddesinin 1.fıkrasında belirtildiği üzere, bu hakkın kullanılma usulü; ilk başvurunun sorumlu müdüre yapılması, sonuç alınamaması halinde mahkemeye başvurulması şeklindedir. Buna göre, ilgilinin öncelikle yayının sorumlu müdürüne başvurması önkoşul niteliğini taşımaktadır.

1982 Anayasası'nın 32. maddesinde herhalde ilk müracaatın mahkeme yerine yayınevine yapılması kabul edilmiş, buradan bir sonuç alınamazsa mahkemeye müracaat esası getirilmiştir.

¹⁸⁸ Tikveş, s. 84.

¹⁸⁹ Ahmet Çiftçi, "Yazılı Basında Cevap Ve Düzeltme Hakkı", *AÜHFD*, C. 42, 1992, s. 72; Karakaya, s. 69.

Nitekim Yargıtay konuya ilişkin kararında; cevap veya düzeltme yazısı hazırlanıp yayınlamak isteyen kişiye seçimlik bir hak tanınmadığı, önce Sulh Ceza Hakimine değil, ilgili gazete ve derginin sorumlu yazı işleri müdürüne başvurulması gerektiği belirtilerek, bu prosedür işletilmeden mahkemeye başvurularak verilen cevap veya düzeltme yazılarının usule ve yasaya aykırı bulmuştur. Açıklanan nedenle bunu basmayan sorumlu müdürün fiilini de hukuka aykırı bulmamıştır¹⁹⁰.

Yargıtay diğer kararında, cevap ve düzeltme yazısının mevkutenin sorumlu müdürüne verileceği veya gönderileceği, gazetenin merkezinin bulunduğu adrese gazete tüzel kişiliği adına gönderilmesinin yasaya uygun olmayacağı belirlenmiştir¹⁹¹.

Basın Yasası'nın 14. maddenin 1.fıkrasına göre sorumlu müdür cevap ve düzeltme yazısını günlük süreli yayınlarda yazının alındığı tarihten itibaren 3 gün içinde, diğer süreli yayınlarda ise yazının alındığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada yayımlamalıdır.

Sorumlu müdür cevap ve düzeltme yazısını birinci fıkrada belirlenen sürelerde yayımlamazsa veya birinci fıkra hükümlerinde belirtilen şekilde yayımlamazsa (ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde) cevap ve düzeltme talep eden kişi, yayım tarihinden itibaren onbeş gün içinde bulunduğu yer sulh ceza hâkiminden yayımın yapılmasına veya bu kanun hükümlerine uygun olarak yapılmasına karar verilmesini isteyebilir. Yasada öngörülen 15 günlük mahkemeye başvuru süresinin dolması halinde bu hakkın kullanılması söz konusu olamayacaktır¹⁹².

¹⁹⁰ Yargıtay 7. CD 20.9.2006, E. 2005/8472, K. 2006/15141(<http://www.PalmiyeYazilim.com>.) 6.4.2010.

¹⁹¹ “Mülga 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 19. maddesi 1. fıkrası hükmü uyarınca cevap ve düzeltme yazısının mevkutenin sorumlu müdürüne verileceği veya gönderileceği belirtilmekte olup, sonradan yürürlüğe giren 5187 sayılı Basın Kanunu'nun düzeltme ve cevap başlıklı 14. maddesinde tekzip metninin gönderileceği mercii belirtilmemiş ise de, anılan maddenin 1. fıkrasında düzeltme ve cevap yazısını yayımlayacak olan kişinin sorumlu müdür olduğunun belirtilmiş olması karşısında, düzeltme ve cevap yazısının 5680 sayılı Kanun'da olduğu gibi yine sorumlu müdüre gönderilmesi gerektiği cihetle, somut olayda tekzip metninin ilgili gazetenin sorumlu müdürüne gönderilmesi yerine, gazetenin merkezinin bulunduğu adrese, gazete tüzel kişiliği adına gönderilmiş olduğu gözetilmeden, itirazın bu yönden kabulü yerine, reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir. ” Yargıtay CGK 3.3.1986, E.1985/401, K. 1986/89 (<http://www.PalmiyeYazilim.com>.) 6. 4. 2010.

¹⁹² Dosya kapsamına göre, 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 14/1. maddesinde, kişilerin şeref ve haysiyetini ihlal edici yayın yapılması halinde, ilgili tarafından hazırlanan düzeltme ve cevap yazısını süreli yayın sorumlu müdürünün üç gün içerisinde yayımlaması zorunluluğu bulunduğu, aksi takdirde sürenin sona ermesinden itibaren 15 gün içinde cevap ve düzeltme talep eden kişinin bulunduğu yer sulh ceza hakiminden yayının yapılmasına karar verilmesini isteyebileceğinin öngörülmesi karşısında, Beyoğlu 10. Noterliğinin 07. 03. 2005 tarihli ve 7102 sayılı ihtarnamesine ekli tekzip metninin muhatap gazetenin sorumlu müdürüne tebliğ

Yasa maddesinden de açıkça görüleceği üzere; madde açısından yetki sulh ceza mahkemesine, yer yönünden yetki ise hak talep eden kişinin bulunduğu yer sulh ceza mahkemesine aittir. Sulh Ceza Hâkimi üç gün içinde, cevap ve düzeltmenin suç mahiyetinde olup olmadığını, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, kanundaki yazılı şekil ve şartları taşıyıp taşımadığı ve dönemsel yayına yapılan başvurunun yayından itibaren iki ay içinde yapılıp yapılmadığını inceleyerek, cevap ve düzeltmenin aynen yayımlanmasına veya hiç yayımlanmamasına veyahut uygun göreceği değişiklikleri yaparak yayımlanmasına karar verir. Yazının yer aldığı gazete nüshasının dilekçeye eklenmemiş olması tekzip talebinin reddini gerektirmez.

Yargıtay bu konudaki görüşünü “Gazetenin köşesinde yayınlanan yazı nedeniyle düzeltme isteminin reddine dair; düzeltme istemine konu yazının hangi nüshada yayımlandığı hususun tekzip dilekçesinde belirtildiği ve yazının fotokopisinin eklendiğinin anlaşılması karşısında, yazının yer aldığı gazetenin nüshasının, tekzip talebine ilişkin dilekçeye eklenmemiş olması, tekzip talebinin reddini gerektirmez” şeklinde ifade etmiştir¹⁹³.

Sulh Ceza Mahkemesi hâkiminin yayımın yapılmasına veya 5187 sayılı Basın Yasası hükümlerine uygun yapılmasına karar vermesi durumunda, bu karara karşı acele itiraz yoluna gidileceği belirtilmiş, itiraz edilen merciin itiraz konusunu üç gün içinde karara bağlayacağı ve kararın kesin olduğu, karar aleyhine başkaca kanun yoluna gidilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

olunduğu 07. 03. 2005 tarihini müteakip tekzip metninin yayımlanmasının zorunlu olduğu 10. 03. 2005 tarihi ile mahkemeye başvurulduğu 28. 03. 2005 tarihi arasında 15 günlük başvuru süresinin dolduğunun nazara alınmaması, 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 14. maddesi uyarınca cevap ve düzeltme hakkı, basının haber verme hürriyetinin sınırlanmasına yol açacak şekilde kullanılamayacağı gibi, eleştiri sınırları içersinde ele alınan ve objektif olarak verilen bir haberin de cevap ve düzeltme konusu yapılamayacağının gözetilmemesi, düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasına ilişkin olarak düzenlenen ve aynen yayınlanmasına karar verilen tekzip metninde yer alan, ". . . E'nin suçsuz olduğunu bildiği kişilere karşı iftira atmak suçunu işlediği kanısına varılmıştır. . . " . . . E. Türk halkını senelerden beri yanıltmaya çalışmış, masum insanları yayında olduğu gibi kendisine şantaj yaptıkları iddiası ile suçlamıştır. . . gibi ifadelerin, anılan gazetede yayımlanan yazı metninde bulunmadığı, bu sebeple düzeltme metninin aynen yayımlanması durumunda yeni bir tekzip düzeltme talebine konu olabileceğinin değerlendirilmemesi, nedeniyle kararının CMK'nın 309/4-d maddesi uyarınca BOZULMASINA, cevap ve düzeltme metninin yayımlanmamasına, 04. 03. 2009 günü oybirliğiyle karar verildi. Yargıtay 7. CD 6. 12. 2006, E. 2005/15204, K. 2006/18587 (<http://www.kazanci.com>)12.9.2009.

¹⁹³ Yargıtay 7. CD 6. 12. 2006, E. 2005/15204, K. 2006/18587 (<http://www.kazanci.com>) 6.4.2010.

İtiraz genel anlamıyla, yargılama makamının verdiği bir kararın hatalı olduğu iddiasıyla, kural olarak başka bir makam önüne götürülmesidir. Kural olarak yargıçlık makamı kararlarına karşı itiraz edilebilse de istisnain ve kanunda gösterilmiş olması kaydıyla mahkeme makamının bazı kararlarına da itiraz edilebilir. Bu bağlamda sulh ceza hâkiminin yayımın yapılmasına veya yapılmamasına, 5187 sayılı kanun hükümlerine göre yapılmasına veya yapılmamasına dair verdiği kararlar yargıçlık makamı kararlarıdır. Yürürlükte olan 5271 sayılı CMK ile 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun aksine, itiraz kanun yolunda adi ve acele itiraz ayrımı kaldırılmış ve itiraz süreli itiraz olarak düzenlenerek itiraz süresi yedi gün olarak hüküm altına alınmıştır. Süre tefhim yahut tebliğden itibaren başlamaktadır. İtiraz, itiraz edilecek kararı veren makama verilen bir dilekçe ile veya tutanağa geçirilmek şartıyla zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. Bir karara itiraz edilmesi, o kararın yerine getirilmesini engellemez. Ancak kararına itiraz edilen makam veya bu itirazı inceleyecek merci kararın yerine getirilmesinin geri bırakılmasına karar verebilir(CMK.m.269. f.1,2)¹⁹⁴. CMK'un 268. maddesinin 3. fıkrasında yargıçlık makamı kararlarına karşı itirazı incelemeye yetkili makamlar belirtilmiştir. Kararına itiraz edilen yargıç veya mahkeme, itiraz sebeplerini haklı bulursa kararını düzeltir, aksi halde yargıç veya mahkeme itiraz başvurusunu üç gün içinde itirazı incelemeye yetkili mercie gönderir. Sulh ceza yargıcısı da, bu bağlamda, kararına itiraz edildiğinde itiraz sebeplerin haklı bulursa kararını düzeltecek aksi halde üç gün içinde kararı yetkili mercie gönderecektir. İtirazı incelemeye yetkili merci CMK'nın 268. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilmiş olmakla, sulh ceza mahkemesi kararlarına karşı gidilecek itirazı inceleme yetkisi, yargı çevresi içinde bulunduğu asliye ceza mahkemesi yargıcısına aittir. Sulh ceza işleri asliye yargıcısı tarafından görülüyorsa, bu yargıcının kararına karşı itirazı inceleme yetkisi ağır ceza işlerini gören mahkemenin yargıcısına aittir.

Kesinleşmiş yargı kararlarına karşı başvurulabilen olağan kanun yollarından olan itiraz kanun yolunda, itirazı inceleyecek merci, sadece başvuruda hatalı olduğu iddia edilen noktaları inceleyecektir. İnceleme merci hukuki sorunla beraber maddi sorunu da ele

¹⁹⁴ Nevzat Toroslu/ Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. basım, Ankara: Savaş Yayınevi, 2005, s. 318.

alabildiğinden, gerekli gördüğü inceleme ve araştırmayı kendisi yapabileceği gibi, bunun yapılmasını da emredebilir¹⁹⁵.

Merci itirazı yerinde görürse, itiraz edilen kararı kaldırmakla kalmaz, aynı zamanda kararın konusunu oluşturan sorunu da çözer(CMK.m.271,f.2). Merci, itirazı yerinde görmezse ret kararı verir. Karar mümkün olan en kısa sürede verilir(CMK.m.271,f.3). İtiraz üzerine merci tarafından verilen kararlar kesindir(CMK.m.271.f.4). Mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu döneminde, uygulama bu kararlara karşı kanun yararına bozma (yazılı emir) yoluna başvurulabileceğini de kabul ediyordu. Kararına itiraz edilen yargılama makamı, itiraz merciin kararına uymak zorundadır¹⁹⁶.

Sulh ceza yargıcının kararına süresinde itiraz edilmemesi ya da yapılan itirazın asliye ceza mahkemesince reddi durumunda karar kesinleşmektedir.

5187 sayılı Basın Yasası'nda acele itiraz müessesesinin kabul edilmiş olması, cevap ve düzeltme yazısının yayınlanması için üçer günlük süreler düzenlenmesi, sulh ceza hâkiminin ve onun kararına karşı itiraz halinde yetkili merciin karar verme sürelerinin üçer günlük sürelerle sınırlandırılması; olası bir tecavüz ihtimalinin varlığı halinde, kişilik haklarının mümkün olabilecek en kısa sürede koruma altına alınmasını amaçlamaktadır.

Diğer yandan Sulh ceza hâkiminin ve onun kararına karşı itiraz halinde yetkili merciin karar verme süreleri üçer günlük sürelerle sınırlandırılmış olmakla beraber bu süreler hak düşürücü süre olmayıp, düzenleyici nitelikte süredir. Bu süre içinde Mahkemelerin başvuru ve itirazı inceleyip karar vermemiş olması halinde sadece bu nedenle mahkeme kararına uymayan, yani cevap ve düzeltmeyi yayınlamayan sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin yasanın 18. maddesindeki cezai sorumluluktan kurtulması düşünülemez¹⁹⁷.

¹⁹⁵ Toroslu/ Feyzioğlu, s. 320.

¹⁹⁶ Toroslu/ Feyzioğlu, s. 321.

¹⁹⁷ Yargıtay 7.CD 18.11.1993, E. 1993/3806, K. 1993/6520 (YKD, C. 20, Kasım 1994, s. 1858–1859)

3. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap Ve Düzeltmenin Yayınlanmamasından Doğan Cezai Sorumluluk

a. Genel Olarak Basın Suçlarında Cezai Sorumluluk

Basın suçları, dar anlamda basın suçları, basın yoluyla işlenen suçlar ve basının yönetsel düzenine karşı işlenen suçlar olarak üç bölüme ayrılmaktadır¹⁹⁸. Basılmış eserlerle işlenen suçlar dar anlamda basın suçudur. Basın ve başka araçlar kullanılarak işlenebilen suçlar ise basın yoluyla işlenen suç türünü oluşturur. Aradaki fark, dar anlamda basın suçlarında¹⁹⁹ eylemin basılmış eserlerle işlenmesi suçun ön koşulu olduğu halde, diğeri ceza yasalarında suç sayılan eylemlerin, basın yoluyla işlenmesini genellikle cezayı artırıcı neden saydığı suçlardır. Buna 3984 sayılı Yasa'nın 34. maddesinde yer alan;

''Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı yıkıcı ve bölücü faaliyetlere sevk edecek şekilde yayın yapan radyo ve televizyon yayın organlarının işletenleri, yayın yönetmeni, sorumlu müdür, haber müdürü, program yapımcısı ve sunucuları hakkında, Türk Ceza Kanununda yer alan suçlardan dolayı iştirak hükümlerine göre verilecek sonuç ceza yarı oranında artırılır.'' şeklindeki düzenlemeyi örnek gösterebiliriz.

Basının yönetsel düzenine ilişkin olan basın zabıta suçları ise, yayın faaliyetinde bulunanlar için uyulması zorunlu yükümlülöklere aykırılık halinde oluşur. Suçun yayın öncesi ve sonrası oluşmasına göre ikiye ayrılır. Yayının gerçekleşmesinden önce ve yayından bağımsız olarak yasanın koyduğu yönetsel yükümlölöklere aykırı davranma eylemleri bu suçu oluşturur. Örneğın; 5187 sayılı yasanın 5. maddesindeki nitelikleri taşımayanların sorumlu müdür olması eylemi yayın öncesi ve yayından bağımsız olarak gelişen bir suçtur. Yayın sonrası oluşan basın zabıta suçları ise, yayından önce başlayan ve basılmış eserin yayınıyla tamamlanan basın zabıtası suçlarıdır. Cevap ve düzeltmenin

¹⁹⁸ Çetin, s. 119.

¹⁹⁹ Erman/ Özek, s. 38; Erol Çetin, **Açıklamalı-İçtihatlı Basın Hukuku**, 2. basım, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2008, s.118; Murat Aydın, **TCK'nın Genel Hükümler Açısından Basın Suçlarında Sorumluluk**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2009, s. 25.

yayınlanmamasına veya usulüne uygun yayınlanmamasına ilişkin Basın Yasası 18. maddedeki suç yayın sonrası basın zabıta suçuna örnek gösterilebilir²⁰⁰.

Basının yönetsel düzenine ilişkin suçların diğer basın suçlarından farkı, genellikle yayıma bağlı olmaksızın gerçekleşmeleri ve sorumluluk bakımından farkı esaslara dayanmalarındır²⁰¹.

Dar anlamda basın suçları ve basın yoluyla işlenen suçlarda özel sorumluluk sistemi uygulanmasına karşılık basın düzenine ilişkin suçlarda ise genel sorumluluk kuralları uyarınca basın düzenini ihlal eden fiili işleyen kişi sorumlu tutulmaktadır²⁰².

Basın düzenine ilişkin suçlarda, diğer basın suçları gibi özel sorumluluk gerektirmediğinden, sorumluların genel kurallara göre tespitinin doğru bir yöntem olduğu savunulmaktadır²⁰³.

Basın Yasası'nın "Cezai sorumluluk" başlıklı 11. maddesinde, "Düzeltilme Ve Cevabın Yayınlanmaması" başlıklı 18. maddesindeki düzenlemeden farklı olarak basın suçlarında asıl sorumlunun eser sahibi olduğu belirtilerek ceza sorumluluğunun şahsiliği ve üçüncü kişinin eyleminden sorumluluk olmaz ilkesine uygun bir sistem benimsenmiştir.

b. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltilmenin Yayınlanmamasından Doğan Cezai Sorumluluk

5187 sayılı Yasa'nın, "Düzeltilme Ve Cevabın Yayınlanmaması" başlıklı 18. maddesindeki düzenleme şu şekildedir:

MADDE 18- *Düzeltilme ve cevabın yayımlanmasına ilişkin kesinleşmiş hâkim kararlarına uymayan sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili on milyar liradan yüzeli milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ağır para cezası, bölgesel süreli yayınlarda yirmi milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda elli milyar liradan az olamaz.*

²⁰⁰ Çetin, s. 119; Murat Aydın, s. 25.

²⁰¹ İçel, s. 269.

²⁰² Özel, s. 135.

²⁰³ Hasan Türk Bıyıklı, **Türk Hukukunda Basın Suçlarından Dolayı Sorumluluk**, AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yayın Organı, 1981, s. 92; Adem Sözüer, **Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu**, İstanbul: Alfa Yayınları, 1996, s. 65.

Sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilen ağır para cezasının ödenmesinden yayın sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ile birlikte müteselsilin sorumludur.

Cevap ve düzeltme yazısının yayımlanmaması veya 14'üncü maddenin birinci fıkrasında belirtilen şartlara uyulmaksızın yayımlanması hallerinde hâkim ayrıca, masraflar yayın sahibi tarafından karşılanmak üzere, bu yazının tirajı yüz binin üzerinde olan iki gazetede ilan şeklinde yayımlanmasına da karar verilebilir.

5187 sayılı Yasanın 18. maddesinde cevap ve düzeltme metninin yayımlanmaması halinde uygulanacak yaptırımlar ağır para cezası ve ilan olarak düzenlenmiştir.

5187 sayılı Yasanın 18. maddesinin gerekçesinde belirtildiği üzere cevap ve düzeltme yazısının yayımlanması konusunda hakim kararına uymama fiili cezalandırılmaktadır. Bu suçun oluşabilmesi için cevap ve düzeltmenin yayımlanmasına hâkim tarafından karar verilmiş ve bu kararın kesinleşmiş olması şarttır²⁰⁴.

Cevap ve düzeltme yazısının yayımına yargıç tarafından karar verilmişse 5187 sayılı yasanın 14. maddesinin birinci fıkrasındaki süreler, sulh ceza yargıcının kararına itiraz edilmemişse kararın kesinleştiği tarihten itibaren, itiraz edilmişse merci kararının tebliğinden itibaren başlayacaktır.

Kesinleşmiş hâkim kararına uymama, yayımlanmasına karar verilen cevap ve düzeltme yazısını hiç yayınlamama şeklinde olabileceği gibi 14'üncü maddede belirtilen süreler geçtikten sonra veya aynı maddenin birinci fıkrası hükmüne aykırı olarak yayınlama şeklinde de olabilir.

Cevap ve düzeltme yazısının sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilice yayımlanmaması durumunda öngörülen para cezasının ödenmemesinden dolayı sorumlu müdür, sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ve yayın sahibi de müteselsilin sorumlu tutulmuştur. Yayın sahibinin sorumluluğu cezai olmayıp hukuki sorumluluktur²⁰⁵.

²⁰⁴ Çetin, s. 68.

²⁰⁵ Çetin, s. 68.

Maddede, yukarıda da açıkladığımız üzere cevap ve düzeltme yazısının yayımlanması konusunda hâkim kararlarına uymama fiili cezalandırılmaktadır. Bilindiği üzere, suç; isnat kabiliyetini haiz olan bir kimsenin, kusurlu iradesinden doğan hukuka aykırı, kanunda yazılı tipe uygun ve karşılığında ceza tayin edilmiş olan kavramı ifade etmektedir²⁰⁶.

aa. 5187 Sayılı Yasanın 18. Maddesinde Düzenlenen Suç Açısından Aranılan Koşullar

Bir eylemin suç sayılabilmesi için bulunması gerekli olan şartlara suçun unsurları denir. Bunlar suçun tipiklik unsuru, maddi unsuru, manevi unsuru ve hukuka aykırılık unsurudur.

5187 sayılı Yasa'nın 18. maddesinde tanımlanan suçun tipi; cevap ve düzeltme yazısının yayımlanmasına dair kesinleşmiş hâkim kararına uyulmamasıdır. Kesinleşmiş hâkim kararı, daha önce bahsedildiği üzere, Sulh Ceza Yargıcının kararına süresinde itiraz edilmemesi ya da yapılan itirazın Asliye Ceza Mahkemesince reddi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yasa sorumlu müdüre verilen veya gönderilen cevap ve düzeltmenin hiç yayınlanmamasını suç saymamış, kesinleşmiş mahkeme kararına dayanan cevap ve düzeltme metninin yayınlanmaması veya kanuna uygun olarak yayınlanmamasını suç saymıştır. 5187 sayılı Yasa'nın 18. maddesinde suçun maddi unsuru ihmalî şekilde gerçeklemektedir. Kesinleşmiş mahkeme kararının uymamak suretiyle suçun maddi unsuru oluşur²⁰⁷.

5187 sayılı Yasa'nın 18. maddesinde ifade edilmiş olan suç tipi, suçun maddi unsurunu oluşturan davranış açısından hareket veya ihmal, yani yapma ve yapmama şeklindeki bir ayrımında ihmal suçu niteliğinde olup, ihmal suçları tasnife tabi tutulduğunda ise sırf ihmal suçları kapsamında yer almaktadır. Hukuka aykırılık unsuru bakımından; bir eylemin tipikliği, onun aynı zamanda hukuka aykırılığı açısından bir karine oluşturmaktadır²⁰⁸. İstisnaen somut olayda tipik eylemin hukuka aykırılığını kaldıran bir

²⁰⁶ Ali Şafak, **Ceza Hukuku (Genel ve Özel Hükümler)**, Ankara: 2005, s. 24.

²⁰⁷ Şafak, s. 26; Çetin, s. 71.

²⁰⁸ Baumann Jürgen and Weber Ulrich: **Strafrecht Allgemeiner Teil, 9neubearbeitete Auflage. Bielefeld**, s. 290. Aktaran: Kayıhan İçel, **Suç Teorisi**, İstanbul: Sebat Yayınevi, 1999, s. 100.

neden yoksa tipik eylem aynı zamanda hukuka aykırıdır. Cevap ve düzeltme hakkının doğması için yayının hukuka aykırı olması şartı aranmamaktadır.

5187 sayılı Yasa'nın 18. maddesinde cevap ve düzeltmenin yayımlanmasına ilişkin kesinleşmiş hâkim kararlarına uymayan sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin ağır para cezasıyla cezalandırılması öngörülmüştür. Bu bağlamda öncelikle Basın Yasasında sorumlu müdürle ilgili hükümlere değinmek gerekir.

5187 sayılı Yasa'nın 5. maddesinde süreli yayınların sorumlu müdürleri ile ilgili hükümler düzenlenmektedir.

5187 sayılı Yasa'nın madde gerekçesinde sorumlu müdür; "süreli yayını yöneten ve eser sahibinin belli olmaması veya yargılanamaması gibi hallerde bu tür yayınlarda işlenen suçlardan sorumlu olan kişi" olarak tanımlanmaktadır. Maddenin birinci fıkrasına göre her süreli yayının bir sorumlu müdürü bulunacak, eğer sorumlu müdür birden fazla ise her birinin sorumlu olduğu bölüm belirtilecektir. Yapılan düzenleme ile "sorumluluğun şahsiliği ilkesi" benimsenmiştir²⁰⁹.

Ancak 5187 sayılı Yasa'da 5680 sayılı önceki yasadan farklı olarak sorumlu müdürün yazı işlerini fiilen idare eden kimse olması aranmamaktadır. Bu düzenleme öğretide tartışılmaktadır.

İçel/Ünver'e göre; yeni yasada bu düzenlemeye yer verilmemesinin ceza hukuku sorumluluğu yönünden sakıncalı olduğu, ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine ve üçüncü kişinin eyleminden sorumluluk olmaz ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmektedir²¹⁰.

Maddede cevap ve düzeltmenin yayımlanmasına ilişkin kesinleşmiş yargı kararına uymayan sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin cezalandırılacağı öngörüldüğünden "sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili" ifadesinin kimleri kapsadığına da değinmek gerekir.

²⁰⁹ Şafak, s. 24.

²¹⁰ İçel/ Ünver, s. 175.

5187 sayılı Yasa'nın 11. maddesinin 3. fıkrasında ‘‘yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ‘‘ifadesine yer verilmiş olup, konuya bu şekilde açıklık getirilmiştir.

Yukarıda da açıkladığımız üzere sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin cezalandırılmasının nedeni, kesinleşmiş yargı kararına dayanan cevap ve düzeltme metnini yayınlama yükümlülüğünün yerine getirilmemesidir²¹¹.

bb. 5187 Sayılı Yasanın 18. Maddesinde Düzenlenen Suç Hakkında Öngörülen Ceza

5187 sayılı Yasa'nın 18. maddesinde cevap ve düzeltme metninin yayınlanmaması halinde uygulanacak yaptırımlar ağır para cezası ve ilan olarak düzenlenmiştir.

5187 sayılı Yasa'nın 18. maddesinde yaptırım olarak ‘‘ağır para cezası’’ öngörülmüş olmakla birlikte 5237 sayılı Türk Ceza Yasası²¹² ile iki tür ceza öngörülmüştür. Bunlar hapis ve adli para cezalarıdır²¹³. Diğer kanunlarda öngörülen ağır ve hafif para cezaları adli para cezasına dönüştürülmüştür(Yürürlük Kanunu, m.5, 7)²¹⁴.

Bu hükümle 5187 sayılı Yasa'da öngörülmüş olan ‘‘ağır para cezası’’ adli para cezasına dönüştürülmüştür.

Adli para cezalarının belirlenmesinde yargıç, önce yasadaki sınırlar arasından gün birim sayısını belirler. Bu belirleme yapılırken cezaların bireyselleştirilmesi ile ilgili olarak belirli ölçütler²¹⁵ göz önünde bulundurulur. Bundan sonra, kişinin ekonomik ve diğer kişisel durumları nazara alınarak, bir gün karşılığında en az yirmi en fazla yüz lira olan miktarlar

²¹¹ İçel, s. 271.

²¹² 12. 10. 2004 tarih ve 25611 sayılı RG’ de yayımlanmıştır.

²¹³ Toroslu, s. 365.

²¹⁴ Toroslu, s. 366.

²¹⁵ Ceza kanunlarında, her bir suça tatbik edilecek ceza alt ve üst sınırlar arasında gösterilmektedir. Bu gibi durumlarda cezanın somut olarak belirlenmesi hâkimin takdir yetkisindedir. Cezaların alt ve üst sınırları arasından temel ceza belirlenirken; suçun işleniş biçimi, kullanılan araçlar, suçun işlendiği zaman ve yeri, suçun konusunun önemi ve değeri, meydana gelen zarar ve tehlikenin ağırlığı, failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı, failin amacı ve saiki göz önünde bulundurulur (TCK. m. 52 f. 2).

arasından bir gün biriminin parasal miktarı belirlenir. Daha sonra gün birimi sayısıyla bir gün biriminin karşılığı olan miktar çarpılarak adli para cezasının miktarı tespit edilir²¹⁶.

Basın Yasası'nın 28. maddesi ile 18. ve 22. maddelerindeki suçlar dışında bu yasada öngörülen suçlar için hükmedilen para cezalarının hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilemeyeceği öngörülmüştür. Bu hükme göre cevap ve düzeltme yazısının yayımlanmaması veya yasaya uygun olarak yayımlanmaması halinde sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilecek ceza hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilebilecektir²¹⁷.

Cevap ve düzeltme metnini hakim kararına rağmen yayımlamayan yetkililere yukarıda açıklandığı şekilde adli para cezası verilmekte ise de bu cezanın miktar olarak caydırıcı olmayacağı, yayın kuruluşunun gerçeğe aykırı ve sansasyonel yayınla yakalayacağı tirajı düşünerek cevap ve düzeltme metnini yayınlamaktan kaçınmayı göze alabileceği ifade edilerek yaptırım yetersiz görülmektedir. Bu sakıncayı gidermek ve cevap ve düzeltme hakkının etkinliğini sağlayabilmek için adli para cezasının miktarının belirlenmesinde, yapılan yayının tirajının belli bir oranının esas alınmasının bu sakıncaları önleyeceği belirtilerek, bu konuda yasa değişikliğine gidilmesi önerilmektedir²¹⁸.

Anılan maddede cevap ve düzeltme metninin yayımlanmaması eylemi adli para cezası yaptırımına tabi tutulmuş olup, bu durum ayrıca manevi tazminat hakkını doğurmayacaktır.

Nitekim Yargıtay'ın konuya ilişkin bir kararında, tekzip metninin yayımlanmaması nedeniyle açılan manevi tazminat davasında, davacının tekzibe konu ve haksız eylem oluşturan yazı nedeniyle kişilik haklarının saldırıya uğradığını belirterek açtığı dava sonunda, manevi tazminata hükmedilmesi hükmün kesinleşmesi nedeniyle aynı yazının tekzibine ilişkin metnin yayınlanması isteminin yerine getirilmemiş olmasının ayrıca manevi tazminat verilmesini gerektirmeyeceğine hükmetmiştir²¹⁹.

²¹⁶ Toroslu, s. 368.

²¹⁷ Çetin, s. 96; Murat Aydın, s. 60.

²¹⁸ Belli, s. 80.

²¹⁹ Yargıtay 4. HD 13. 5. 2002, E. 2002/2613, K. 2002/5692 (Çetin, s.459).

Hukukumuza göre cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasının, maddi ve manevi tazminat davası açılması ile ceza hukuku çerçevesinde adli takibin yapılmasına engel olmadığı gibi, bu yollara gidilmiş olmasının, cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasına da engel teşkil etmeyeceğini belirtmiştik. Bu bağlamda cevap ve düzeltme hakkının konusunu oluşturan yayının kişilik haklarına saldırı teşkil etmesi nedeniyle kişi, ayrıca

Cevap ve düzeltme yazısının hiç yayımlanmamasının veya 14. maddenin birinci fıkrasında belirtilen şartlara uygun şekilde yayımlanmamasının özellikle kişi hakları yönünden taşıdığı önem nazara alınarak, bu gibi durumlarda mahkemenin söz konusu yazının, masrafları yayın sahibi tarafından karşılanmak üzere en yüksek tirajlı iki gazetede, ilan şeklinde yayımlanmasına da karar vereceği hükme bağlanmıştır²²⁰.

genel hükümlere göre uğradığı zararların tazminini talep etme hakkına sahiptir. Ancak kesinleşmiş cevap ve düzeltme metninin yayınlanmaması ayrıca manevi tazminata hükmedilmesini gerektirmez.

Basın yoluyla kişilik haklarına saldırı durumunda açılacak özel hukuk davaları MK 25 ve BK 49. maddelerinde düzenlenmiş olup, Basın Yasası'nın 13. maddesinde ise basılmış eserler yoluyla işlenen fiillerden doğan maddi ve manevi zararlardan dolayı kimlerin sorumlu tutuldukları belirtilmiştir. Basın Yasası'nın 13. maddesine göre basılmış eserler yoluyla işlenen fiillerden doğan maddi ve manevi zararlardan sorumluluk, süreli yayınlar için eser sahibi ile yayın sahibi ve varsa temsilcisi, süresiz yayınlar için eser sahibi ile yayımcı, yayımcının belli olmaması halinde basımcı müştereken ve müteselsilin sorumludur. 5680 sayılı Yasa'da süreli yayınlarda sorumlu müdürün de hukuki sorumluluğu mevcut iken 5187 sayılı Yasa'da bundan vazgeçilmiştir.

²²⁰ Çetin, s. 68.

C. GÖRSEL VE İŞİTSEL BASINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

1. 2954 Sayılı Türkiye Radyo Ve Televizyon Yasasında Cevap Ve Düzeltme Hakkı

2954 sayılı Türkiye Radyo Ve Televizyon Yasası'nda ²²¹ cevap ve düzeltme hakkı 27.madde kapsamında şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 27 – *Yayınlarda bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunulması veya kendisi ile ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması halinde;*

a) *Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, o kişinin yayın tarihinden başlayarak yedi gün içinde göndereceği düzeltme ve cevap metnini, Genel Müdürlükçe alınmasından başlayarak üç gün içinde yayınlamakla yükümlüdür.*

b) *Bu düzeltme ve cevap metninde, yayının niteliğinin yukarıdaki fıkra kapsamına girdiği, yayında kendisine gerçeğe aykırı olarak bir husus atfedildiği veyahut şeref ve haysiyetine dokunulduğu veya gerçeğin ne olduğu kısaca açıklanır. Cevap ve düzeltme metni, cevap ve düzeltmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşamaz.*

c) *Düzeltilme ve cevap metninin bu Kanun hükümlerine uygun olmaması veya suç niteliğindeki ifadeler taşıması veyahut yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olması halinde, Genel Müdürlük bu talebi reddettiğini, yayınlamakla yükümlü olduğu üç günlük sürenin bitiminden itibaren iki gün içinde ilgisine bildirir.*

d) *İlgili, bu ret kararına karşı, iki gün içinde Ankara Sulh Ceza Hâkimliği nezdinde itiraz edebilir. Hak sahibi, itirazını, Ankara Sulh Ceza Hâkimliğine gönderilmek üzere bulunduğu yer mahkemesine de verebilir.*

e) *Ankara Sulh Ceza Hâkimi, en geç iki gün içinde düzeltme ve cevap metnini; suç niteliği olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, bu maddede yazılı şartlara uygun olup olmadığı, yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olup olmadığı ve süresi içinde Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna gönderilip gönderilmediği yönlerinden inceleyerek karar verir. Hâkim cevap veya düzeltme metninin aynen yayınlanmasına karar*

²²¹ 14. 11. 1983 tarih ve 18221/2 mük. RG' de yayımlanmıştır.

verebileceği gibi uygun göreceği değişiklikleri bizzat yaptıktan sonra yayınlanmasına da karar verebilir. Bu kararın birer örneği taraflara gönderilir.

f) Taraflar, bu karara, kendilerine tebliğinden başlayarak iki gün içinde Ankara Asliye Ceza Hâkimliği nezdinde itiraz edebilirler. Bu itiraz ve karar hususlarında yukarıdaki (d) ve (e) bentleri hükümleri aynen uygulanır.

g) Asliye Ceza Hâkiminin verdiği karar kesindir. Bu kararın Genel Müdürlüğe tebliğinden itibaren en geç iki gün içinde cevap ve düzeltmenin yayınlanması zorunludur.

h) Düzeltme ve cevap hakkını kullanmadan ölen kimsenin bu hakkını mirasçıları birlikte veya bunlardan yalnız ilk başvurunu kullanabilir.

i) Bu madde uyarınca ilgililere yapılacak tebligatlarda 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır.

Özel hukuk tüzelkişilerince gönderilecek düzeltme ve cevap metinleri hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.

Bu Kanunun 19 uncu maddesi uyarınca yapılan yayınlar nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan fakat Hükümete dâhil olmayan siyasi partiler, düzeltme ve cevap hakkı taleplerini yayın tarihinden başlayarak üç gün içinde Ankara Sulh Ceza Hâkimliği nezdinde yaparlar. Bu talepler hakkında bu maddenin (d), (e) ve (f) bentleri hükümleri uygulanır.

Siyasi partilerin radyo ve televizyondan özel kanunları uyarınca yapacakları seçim propaganda konuşmaları ile bu Kanunun 18 inci maddesi uyarınca yayınlanan Hükümet bildirisi veya konuşmaları hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz

a. 2954 Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranılan Koşullar

2954 sayılı Yasa'nın 27. maddesinin 1. fıkrasının ilk bendine göre cevap ve düzeltme hakkının doğması için gerekli koşullar, yayında bir kişinin "haysiyet ve şerefine dokunulması" ya da "kendisiyle ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması"dır²²².

aa. Yayının Kişinin Şeref ve Haysiyetini İhlal Etmesi

TRT yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkının doğumu için gerekli nedenlerden biri yayının, yayına konu olan kişinin haysiyet ve şerefine dokunması halidir. Cevap ve düzeltme hakkının doğması için kişinin haysiyet ve şerefine dokunan yayının Ceza Yasamızda yazılı hakaret ya da sövme suçlarını oluşturması gerekmez. Bu suçları oluşturmaları bile, kişinin haysiyet ve şerefine dokunan her yayın için cevap ve düzeltme hakkı kullanılabilir²²³. Basın Yasası'nda cevap ve düzeltme hakkını incelerken şeref ve haysiyete ilişkin yaptığımız açıklamalar TRT yayınlarında da geçerlidir²²⁴.

bb. Yayının Kişinin Kendisi İle İlgili Gerçeğe Aykırı Olması

2954 sayılı Yasa'nın 27. maddesinde, yayının kişinin kendisiyle ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar içermesi de cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasına yol açan bir durum olarak kabul edilmiştir. Bu hüküm karşısında yayının hem kişinin "kendisiyle ilgili olması" hem de "gerçeğe aykırı olması" gerekecektir. Ancak, kişinin cevap ve düzeltme hakkının doğması için gerçeğe aykırı yayının aynı zamanda kişinin haysiyet ve şerefine dokunması şart değildir²²⁵.

İletişim özgürlüğü yönünden gerçeklik, olayın haberin verildiği andaki durum ve iddialara uygun yansıtılmış olması anlamına gelir. Bu konuda Basın Yasası'na göre cevap ve düzeltme hakkını incelerken yaptığımız açıklamalar radyo ve televizyonda cevap ve düzeltme

²²² Çetin, s. 123.

²²³ Çetin, s. 123.

²²⁴ bkz. Üçüncü Bölüm, II. Ulusal Hukukta Yer alan Düzenlemeler, B. 5187 sayılı Basın Yasasına göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranılan Koşullar, a.Yayının Kişinin Şeref ve Haysiyetini İhlal Etmesi.

²²⁵ Çetin, s. 123.

hakkı yönünden de geçerlidir²²⁶. Radyo televizyon görevlisi maddi gerçeği araştırıp bulmakla yükümlü değildir.

b. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması

2954 sayılı Yasa'ya göre canlı yayınlarda dâhil yayının türüne bakılmaksızın tüm yayınlara karşı koşulları oluşmuşsa cevap ve düzeltme hakkı kullanılabilir²²⁷. Ancak 27. maddesinin son fıkrası uyarınca siyasal partilerin radyo ve televizyondan özel yasaları uyarınca yapacakları seçim propaganda konuşmaları ile bu yasanın 18. maddesi uyarınca yayınlanan hükümet bildiri ve konuşmaları hakkında bu madde hükümleri uygulanmayacak, başka bir anlatımla bu yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı kullanılamayacaktır²²⁸.

İçel/Ünver'e göre TRT tarafından yayınlanma zorunluluğu bulunan yayınlara karşı da cevap ve düzeltme hakkı kullanılabilirdir. Bu yayınlardan TRT personelinin sorumlu tutulmaması, kişilerin cevap hakkının ortadan kaldırmamalıdır. Zira cevap ve düzeltme hakkı bir tür savunma hakkı olduğuna göre, yayını yapanın sorumluluğu ya da sorumsuzluğu ile ilgili değildir²²⁹.

aa. 2954 Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Tarafları

Cevap ve düzeltme hakkını kullanacak olan kişi yayına konu olan kişidir. Cevap ve düzeltme hakkı, yayına konu olan kişi tarafından şahsen kullanılabilecek bir haktır. Bu konuda Basın Yasası'nda cevap ve düzeltme hakkını incelerken yaptığımız açıklamalar TRT yayınlarında cevap ve düzeltme hakkı yönünden de geçerlidir²³⁰.

²²⁶ bkz. Üçüncü Bölüm, II. Ulusal Hukukta Yer Alan Düzenlemeler, 1. 5187 sayılı Basın Yasasına göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranan Koşullar, b. Yayının Kişinin Kendisi İle İlgili Gerçeğe Aykırı Olması.

²²⁷ İçel/Ünver, s. 383; Zakir Avşar /Gürsel Öngören, **Radyo ve Televizyon Hukuku**, 2. baskı, Ankara: Piramit Yayıncılık, 2005, s. 140.

²²⁸ Çetin, s. 123.

²²⁹ İçel/ Ünver, s. 383.

²³⁰ Bakınız. Üçüncü Bölüm, 2.5187 sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması. a.5187 sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Tarafları.

Yayında kişi adı verilmemiş olsa dahi kimden söz edildiği duraksamaya yer bırakmayacak biçimde anlaşılabiliriyorsa o kimse cevap ve düzeltme hakkını kullanabilecek ilgili kişi sayılmalıdır²³¹. Hakkın doğumu için yayının bu hakkı kullanacak kişi veya kuruluşla ilgili olması gerekir. Kanunun aradığı ilgi “genel bir ilgi” olmayıp bireysel ilgidir. Aksinin kabulü halinde herkesin siyasi, kültürel, dini inanç ve görüşlerine uymayan yayınlara karşı bu hakkının olduğunun kabulü gerekir ki kanunun amacı bu değildir. Yine bahsedilen “bireysel ilgi” doğrudan doğruya ilgili olma koşulu olmayıp, cevap ve düzeltmeye konu yayının kişi ve kuruluşların ilgi alanına değinmesi halidir²³².

27. maddenin 2. fıkrasında bu haktan yararlanabilecekler arasında özel hukuk tüzel kişileri ile Yasa’nın 19. maddesi uyarınca yapılan yayınlar nedeniyle TBMM de grubu bulunan ve hükümete dâhil olmayan siyasi partiler de sayılmaktadır²³³.

Cevap ve düzeltme hakkı 2954 sayılı Yasa’da yalnız gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine tanınıp, kamu hukuku tüzel kişilerine tanınmamıştır²³⁴. Bu yönüyle Basın Yasası’ndaki düzenlemeden ayrılmaktadır. Basın Yasası’nda devlet daireleri ve kamu müesseselerine de bu hak tanınmıştır. Tüzel kişiliği bulunmayan kuruluşlar yönünden ise kuruluşlardaki gerçek kişilerin yayına hedef olması halinde bu hakkı kullanabilecekleri kabul edilmektedir²³⁵.

27.maddenin 1/h bendi uyarınca cevap ve düzeltme hakkını kullanmadan ölen kişinin bu hakkını mirasçıları iştirak halinde veya bunlardan ilk başvuran kullanabilecektir²³⁶. Bu düzenleme ile yazılı basındaki düzenlemeden farklı olarak mirasçılara birlikte başvuru hakkı tanınmak suretiyle cevap ve düzeltme hakkının kullanım imkânı genişletilmiştir.

bb. 2954 Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar

Cevap ve düzeltme hakkının kullanıldığı metinde aranacak koşullar 27. maddenin 1.fıkrasının b ve c bentlerinde düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre, cevap ve düzeltme

²³¹ Çetin, s. 124.

²³² Avşar /Öngören, s. 140.

²³³ Çetin, s. 125; İçel/ Ünver, s. 383.

²³⁴ İçel /Ünver, s. 384.

²³⁵ İçel /Ünver, s. 385.

²³⁶ Çetin, s. 125; İçel/ Ünver, s. 384; Avşar/ Öngören, s. 140.

metninin cevap ve düzeltmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşmayacak biçimde hazırlanması zorunludur. Bu metinde, kişinin kendisine gerçeğe aykırı olarak bir husus atfedildiğinin ya da şeref ve haysiyetine dokunulduğunun, gerçeğe aykırılık iddiasında bulunuluyorsa gerçeğin ne olduğunun kısaca açıklanması gerekir²³⁷.

Cevap ve düzeltme metninin ayrıca, 2954 sayılı Yasa hükümlerine aykırı olmaması, suç niteliğinde bulunmaması ve yeni bir cevap ve düzeltme hakkı doğurur nitelikte olmaması da zorunludur.

cc. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü

27. maddenin 1. fıkrasının a bendi uyarınca cevap ve düzeltme hakkının, yayın tarihinden başlayarak yedi gün içinde kullanılması gerekmektedir. Bu süre hak düşürücü süredir. Zamanaşımını kesen ve durduran nedenlerle kesilmez ve uzamaz. Kaçırılması halinde eski hale getirme isteğinde bulunulamaz²³⁸.

27. madde hükmüne göre cevap ve düzeltme hakkı doğan kişi maddenin 1/b ve 1/c bentlerinde yazılı nitelikleri taşıyan cevap ve düzeltme yazısını yayın tarihinden başlayarak yedi gün içinde TRT Genel Müdürlüğüne gönderir. Cevap ve düzeltme isteği yasal koşullara uygun ve gönderilen metin de yasaya uygun şekilde hazırlanmışsa Genel Müdürlük bu metni üç gün içinde yayınlamakla yükümlüdür²³⁹.

Cevap ve düzeltme isteği ve gönderilen metin yasaya uygun değilse veya suç niteliğinde ifadeler içermesi ya da yeni bir cevap ve düzeltme hakkı doğurur nitelikte olması halinde Genel Müdürlük bu isteği reddettiğini, yayınlamakla yükümlü olduğu 3 günlük sürenin bitiminden itibaren iki gün içinde ilgisine bildirir. İlgili, bu ret kararına karşı, iki gün içinde Ankara Sulh Ceza Yargıçlığı nezdinde itiraz edebileceği gibi, bu itirazını Ankara Sulh Ceza Yargıçlığına gönderilmek üzere bulunduğu yer mahkemesine de verebilir. Ankara Sulh Ceza Yargıcı en geç iki gün içinde cevap ve düzeltme metnini, 27. maddede yazılı koşulları taşıyıp taşımadığı yönlerinden inceleyerek karar verir. Yargıç, cevap ve düzeltme metninin

²³⁷ İçel/ Ünver, s. 384; Çetin, s. 124; Avşar /Öngören, s. 142.

²³⁸ Çetin, s. 124.

²³⁹ İçel / Ünver, s. 385.

aynen yayımlanmasına karar verebileceği gibi uygun göreceği değişiklikleri bizzat yaptıktan sonra yayımlanmasına da karar verebilir. Bu kararın bir örneği taraflara gönderilir. Taraflar, bu karara, kendilerine tebliğinden başlayarak iki gün içinde Ankara Asliye Ceza Yargıçlığı nezdinde itiraz edebilirler Sözü edilen yargıç bu itirazı kesin olarak karara bağlar. Bu kararın genel müdürlüğe tebliğinden başlayarak iki gün içinde cevap ve düzeltmenin yayınlanması zorunludur²⁴⁰. Cevap ve düzeltme metni cevap ve düzeltmeye neden olan yayının yapıldığı aynı saatte, aynı program içinde aynen ve tümüyle yayınlamak zorundadır. Metin üzerinde herhangi bir değişiklik yapılamaz²⁴¹.

c. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasasına Göre Cevap ve Düzeltmenin Yayımlanmamasından Doğan Cezai Sorumluluk

Madde 28- *Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun yayınları yoluyla işlenen suçlarda veya haksız fiillerde, yayın tespit yoluyla yapılmışsa, metni yazan veya sesi tespit edilen, bu metni veya tespiti fiilen kontrol eden ve yayını fiilen yöneten ve kontrol eden kişiler sorumludur.*

Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun, kendilerine tevdi edilen metni aynen okumakla görevli personeli o yayının yönetim ve kontrolünde özel olarak görevlendirilmiş olmamak şartıyla, o yayın yoluyla işlenen suçtan veya haksız fiilden sorumlu tutulmazlar.

Bu Kanunun 18, 22 ve 27 nci maddeleri uyarınca yapılan ve bu özelliği anonsla belirtilen yayınlar ile tespitlerden faydalanmaksızın Türkiye Radyo Televizyon Kurumu istasyonları dışındaki bir radyo ve televizyon kuruluşundan naklen yapılan yayınlardan, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personeli sorumlu değildir.

Kişiler, kurum ve kuruluşlar yayınlar nedeniyle uğradıkları zararlardan ötürü, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personeli aleyhine değil, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu aleyhine dava açarlar. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır.

²⁴⁰ Çetin, s. 124 – 125.

²⁴¹ Coşkun, s. 87; İçel /Ünver, s. 387- 390.

Kişiler, kurum ve kuruluşlarca yayın yoluyla suç işlendiği iddia edilerek Türkiye Radyo – Televizyon Kurumu personeli hakkında açılan ceza davalarında, personel, Türkiye Radyo – Televizyon Kurumu avukatlarınca savunulabilir.

Bu madde kapsamına giren suçlardan ve haksız fiillerden dolayı yayının yapıldığı tarihten başlayarak altmış gün içinde açılmayan davalar dinlenmez.

Anılan maddede TRT ‘nin yayınları nedeniyle işlenen suçlar ve haksız fiillerde kurum personelinin sorumluluğu yapılan yayının türüne göre belirlenmiştir.

28. maddenin 1. fıkrasında tespit yoluyla yapılan yayınlarda, (ön hazırlıktan sonra yapılan canlı yayınlar ve canlı olmayan tespitli yayınlar) metni yazan veya sesi tespit edilen ile birlikte bu metni veya tespiti fiilen denetleyen ve yayını fiilen yöneten kişileri sorumlu tutmuştur.

28.maddenin 2. fıkrasına göre, yayının yönetim ve kontrolünde özel olarak görevlendirilmemiş olması halinde spikerler o yayın nedeniyle işlenen suçtan veya haksız fiilden sorumlu değildir.

28 maddenin 3. fıkrasında ise TRT Kurumu personelinin sorumlu tutulmayacağı yayınlar belirlenmiştir. Buna göre; yayınlanması zorunlu olan Hükümet bildiri ve konuşmalarından, siyasal partilerin seçim konuşmalarından ve cevap ve düzeltme yayınından personelin cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Yine aynı fıkrafta, TRT Kurumu istasyonları dışında yapılan canlı yayınlardan kurum personelinin sorumlu olmayacağı belirtilerek “sübjektif sorumluluk ilkesi” benimsenmiştir²⁴².

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere yasa koyucu cevap ve düzeltmeye ilişkin yayınlarda genel ilke olarak sorumsuzluğu benimsemiştir. Ancak yasaya uygun şekilde hazırlanmayan cevap ve düzeltme metninin yayınlanması halinde, metni kontrol etmekle görevli personelin sorumluluğunun bulunduğu; sorumsuzluğun hâkim kararı üzerine

²⁴² İçel /Ünver, s. 388.

yayınlanması zorunlu hale gelen cevap ve düzeltmeye ilişkin yayınlar nedeniyle kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir²⁴³.

Kanaatimizce de bu yaklaşım “cezaların şahsiliği ilkesine” uygun olduğundan yerindedir.

Yasada radyo ve televizyon yayınlarında işlenen suç ve haksız fiiller için 60 günlük bir dava açma süresi öngörülmüştür. Bu süre hak düşürücü süre olup yayının yapıldığı tarihten başlayarak 60 gün içinde dava açılmaması halinde bu hakkın kaybı söz konusudur²⁴⁴.

2. 3984 SAYILI RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYINLARI HAKKINDA YASAYA GÖRE CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasa’nın²⁴⁵ 28. maddesinde cevap ve düzeltme hakkı, “Düzeltilme ve Cevap Hakkı” başlığı ile şu şekilde hüküm altına alınmıştır:

Düzeltilme ve Cevap Hakkı

Madde 28 – Gerçek ve tüzelkişilerin kişilik haklarına saldırı teşkil eden yayınlar ile gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgililer yargı yoluna başvurabilirler.

Yayın kuruluşları yaptıkları her yayının bandını bir yıl muhafazaya mecburdur. İlgili dava açmaya esas olmak üzere, yazılı olarak üst Kurula başvurarak yayın bandından ücretini ödeyerek bir kopya isteyebilir.

Yargıya yapılan başvuru üzerine yargı gerekli incelemeyi yapar. Başvuru yerinde görülürse düzeltme ve cevap, saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı yayının yapıldığı aynı

²⁴³ İçel / Ünver, s. 388; Çetin, s. 118.

²⁴⁴ 2954 sayılı Yasa’nın 28. maddesinin 4. fıkrasında kişi, kurum ve kuruluşların TRT yayınları nedeniyle uğradıkları zararların tazmini için açacakları tazminat davalarında davanın hasmı olarak TRT Kurumu gösterilmiştir. Kusuru bulunsa dahi kurum personeline tazminat davası açılmayacaktır. Ancak fıkrafta kurumun personeline rücu hakkı saklı tutularak, kurumun bu nedenle uğrayacağı zararın giderimi sağlanmıştır bkz. İçel / Ünver, s. 391.

²⁴⁵ 20. 4. 1994 tarih ve 21911 sayılı RG’ de yayımlanmıştır.

saatte, aynı program içinde yayınlanır. Yayın süresi ve şeklini halin icabına ve delillere göre hâkim takdir eder.

Kişilerin yargıya başvurmaları yayından itibaren 10 gün içinde yapılır. Mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karara karşı tebliğden itibaren 3 gün içinde bir üst mahkemeye itiraz edilebilir. Üst mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karar kesindir.

Mahkeme kararı ilgili kuruluşa tebliğ edildiğinin ertesi günü yayın yapılır.

(Değişik:31.1.2008-5728/468 md.)*Yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren kuruluşun yayınlarından sorumlu en üst yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanı hakkında üçbin günden dokuzbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ayrıca, kuruluşa Üst Kurulca üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı verilebilir; fiilin tekrarı hâlinde yayın izni iptal edilir. Hangi yayınların gelir getirici yayınlar olduğu Üst Kurul tarafından belirlenir.*

Yetkili ve görevli mahkeme ulusal yayın yapan kuruluşlar için Ankara Sulh Ceza Mahkemesi, bölgesel ve yerel yayın yapan kuruluşlar için başvuru sahibinin ikametgâhı sulh ceza mahkemesidir.

(Değişik: 15.5.2002–4756/12 md.)*Gerçek ve tüzel kişilerin ayrıca genel hükümlere göre ilgili yayın kuruluşuna karşı tazminat davası açma hakkı saklıdır. Yayın kuruluşu ile birlikte şirketin yönetim kurulu başkanı da müştereken ve müteselsilen sorumludur. Zarar doğurucu fiilin işlenmesinden sonra yayın kuruluşunun devredilmesi, başka bir kuruluşla birleşmesi veya sahibi olan şirketin herhangi bir surette değişmesi halinde yayın kuruluşunu devralan, birleşen ve her ne suretle olursa olsun yayın kuruluşunun sahibi veya hissedarı olan şirket ve şirketin yönetim kurulu başkanı da bu fiil nedeniyle hükmedilen tazminattan yayın kuruluşu ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur. Tazminat talebinin haklı görülmesi halinde tazminat miktarı, on milyar liradan az olmamak üzere fiilin ağırlık derecesine göre belirlenir. On milyar liralık alt sınır her yıl Maliye Bakanlığınca ilân edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır. Bu maddeye göre açılacak manevi tazminat davalarında hâkim tensip kararı ile birlikte bilirkişiyi de tayin eder ve davayı en geç altı ay içinde karara bağlar.*

(Ek: 15.5.2002–4756/12 md.) *Bu maddeye göre açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde, bankalarca uygulanan en yüksek işletme kredisi faizi üzerinden temerrüt faizine de hükmedilir.*

(Ek:31.1.2008–5728/468 md.) *Radyo veya televizyon yayınları yoluyla işlenen suçlardan dolayı sorumluluk, Türk Ceza Kanununun iştirak hükümlerine göre yayını yöneten veya programı yapanla birlikte sorumlu müdüre aittir. Ancak şirketi idare ve temsile yetkili kişilerin, sorumlu müdürün incelemesinden geçmeden veya rızası hilafına bir yayına karar vermiş olması halinde; kendileri sorumlu olurlar. Bu hüküm, yayın kuruluşunun bu Kanundan doğan sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.*

a. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğumu İçin Aranılan Koşullar

3984 sayılı Yasa'nın 28. maddesinin 1. fıkrasının ilk bendine göre cevap ve düzeltme hakkının doğması için gerekli koşullar, yayının bir kişinin "kişilik haklarına saldırı teşkil etmesi" ya da "kendisiyle ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması" dır²⁴⁶.

aa. Yayının Kişilik Haklarına Saldırı Teşkil Etmesi

3984 sayılı Yasada cevap ve düzeltme hakkının doğum şartından biri yayının "kişilik haklarına saldırı teşkil etmesi" koşuludur. Kişilik hakkı kavramını açıklarken belirttiğimiz üzere kişilik haklarının konusu, hukuk düzenince korunan kişisel değerlerin tamamıdır. Kişilik hakkının içeriğinin MK'da sınırlayıcı bir şekilde tanımlanmadığını, öğreti ve içtihatlardan yararlanarak ihtiyaç olduğunda tanımlamak imkânının hâkime bırakıldığını belirt miştik. Sınırlayıcı olmamak üzere kişilik hakkını oluşturan bu kişisel değerleri, vücut tamlığı, hayat ve sağlık, hayat alanı, şeref ve haysiyet, resim ve ses, isim ve kişinin meslek ve ticaret hayatı, ekonomik özgürlüğü olarak saymak mümkündür²⁴⁷. Görüldüğü üzere şeref ve haysiyet kişilik hakkı kapsamına giren kişisel değerlerden sadece biridir.

Anayasa'nın 32. maddesinde cevap ve düzeltme hakkı, ancak bir kişinin "haysiyet ve şerefine dokunulması" veya kendisi ile ilgili "gerçeğe aykırı yayınlar yapılması" halinde

²⁴⁶ Çetin, s. 123.

²⁴⁷ Helvacı, Gerçek Kişiler, s.74–100.

tanınmıştır. Bu nedenle, 3984 sayılı Yasa'daki "kişilik haklarına saldırı teşkil etme" koşulu Anayasa'nın 32. maddesinde yer alan düzenleme ile örtüşmemektedir²⁴⁸.

Bu nedenle 3984 sayılı Yasa'nın 28. madde hükmünde yer alan "kişilik haklarına saldırı teşkil etme" koşulunun Anayasa'nın 32. madde hükmü karşısında uygulanabilirliği tartışmalıdır. Öğretide bu konuda iki farklı görüş vardır.

Bir görüşe göre, 3984 sayılı Yasa'daki bu düzenleme Anayasa'nın 32. maddesinde yer alan düzenlemeye aykırı olmakla birlikte bu düzenleme ile kişilik haklarının konusunu oluşturan tüm değerlerin cevap ve düzeltme hakkı kapsamına alındığı ve bu yönüyle kişilik hakları yönünden daha koruyucu hükümler getirdiğinden, bu konuda Anayasa veya yasa da değişiklik yapılincaya kadar kişilik hakları yönünden daha koruyucu hükümler getiren 3984 sayılı Yasa'daki düzenlemenin uygulanmasının uygun olacağı savunulmaktadır²⁴⁹.

Diğer görüşe göre, kişilik hakkının şeref ve haysiyetin yanında kişisel varlıklar üzerindeki tüm hakları ifade etmesi nedeniyle daha geniş kapsamlı olduğu, bu durumun ise Anayasa'ya aykırı olacağı dikkate alınarak 28.madde metninin "haysiyet ve şerefe aykırılık" olarak uygulanmasının gerektiği savunulmakta, diğer kişilik haklarına saldırı halinde ise 'yayının gerçeğe aykırı olması' koşuluna dayanılarak cevap ve düzeltme olanağının tanınabileceği ileri sürülmektedir²⁵⁰.

Şahin'de konuya ilişkin görüşünde, 3984 sayılı Yasa'nın öngörmüş olduğu "kişilik haklarına saldırı" ifadesinin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olduğu, Avrupa Konseyi belgelerinde de "kişilik haklarına saldırı" ifadesinin kullanıldığı gibi ABD hukuk sisteminde de sadece radyo ve televizyon yayınları yönünden kabul edilen cevap hakkının geniş bir kişilik hakkı ihlali olarak düzenlendiğinden, Türk hukuk sisteminin de radyo ve televizyon yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasını diğer basına göre daha geniş olarak ele almasının uygun olacağını belirtmektedir.

²⁴⁸ Serdar, s. 341; İçel/ Ünver, s. 420.

²⁴⁹ Gül, s. 1.

²⁵⁰ İçel/ Ünver, s. 420.

Konuya ilişkin yorumu ise; Anayasa'nın 32. maddesi hükmünün genel bir nitelik taşıdığı ve yazılı basınla radyo ve televizyon yayınları arasında uluslararası hukuk normlarına uygun biçimde bir ayırımı yasa koyucunun yapmasına olanak tanındığı şeklindedir²⁵¹.

Kişilik hakkı kavramını açıklarken belirttiğimiz üzere²⁵² şeref ve haysiyet, özel yaşam, resim, isim, his yaşamı, sağlık gibi kişisel varlıklar kişilerin manevi şahsiyetini oluşturmaktadır. Kişilik hakkı, kişisel varlıklar üzerindeki bir hak olduğundan bu haklara yönelik saldırılar kişilik hakkının ihlali sonucunu doğurmaktadır.

Radyo ve televizyon yayınlarında onur ve saygınlığa yönelen yazılı ve sözlü saldırılar, kişi ya da kuruluşlar hakkında uygun olmayan, değişik kanılar uyandıran açıklamalar yapmak, kasten küçük düşürücü ve aşağılayıcı kelimeler kullanmak, asılsız suçlama ve iftiralarda bulunmak şeklinde olabilir.

Bir meslek ya da konuma sahip kişinin bulunduğu çevrede sahip olduğu onur ve görevini yürütürken çevreye karşı kazandığı saygınlık onun kişisel değerleri içinde yer alır. Bir kimsenin böyle bir meslek ve sanatın gerektirdiği yükümlülüklerle uygun davranmadığı şeklinde itham edilmesi, onun mesleki onur ve saygınlığını ihlal eder²⁵³.

Bu nedenle radyo ve televizyon yayınlarıyla kişilerin, aşağılayıcı ve küçük düşürücü ifadeler ve eleştiriler ile toplum içindeki saygınlığını sarsmak ve dolayısıyla manevi varlığına zarar vermek kişilik hakkına açık bir saldırı teşkil eder.

Radyo ve televizyonların ulaştığı izleyici kitlesinin çokluğu karşısında bu ortamlarda yapılan kişilik hakkına yönelik saldırıların olağanüstü bir ağırlığı vardır. Ayrıca kitle iletişim araçlarının vatandaşın üzerinde yarattığı inandırıcı etkiyi de küçümsemek gerekir.

Nitekim Yargıtay kararlarında²⁵⁴ *...Gazetecinin sosyal bir görevi yerine getirdiği, yaptığı işin niteliği yönünden bir çeşit kamu hizmeti olduğu düşünülürse, bir haberi yayınlamadan önce gerekli özen gösterilip, haberin ne olduğu araştırılmalı ve soruşturulmalı, bundan sonra o haber yayınlanmalı ve ilgililere zarar getirecek yayınlardan titizlikle*

²⁵¹ Şahin, s. 211.

²⁵² Bkz. Birinci Bölüm, II. Kişilik Hakkı Kavramı, A.Tanımı.

²⁵³ Ömer Faruk Tüfek, **Basın Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Bu İhlale Karşı Özel Hukuk, Ceza Hukuku ve İ. H. A. S Koruması**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, s.115; Zevkliler/ Acabey/ Gökyayla, s. 425; Ahmet Kılıçoğlu, s. 67.

kaçınılmalıdır. Basının ve diğer kitle iletişim araçlarının sosyal önemi ve haberlerin kamuoyunda yaratacağı özel ölçüde derin tepkiler yaratacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Haber, gerçeğe uygun olup olmadığı araştırılarak gerçeğe uygun düştüğü ölçüde yayınlanmalıdır. Şeref ve onur gibi değerlere ilişkin, bir kimseyi toplumda gülünç duruma düşüren, hakkında nefret ya da hor görme duygularının beslenmesine ve bu yolla dürüst yurttaşların göz önünde küçülmesine yol açacak nitelikte haberlerin, ciddilik ve iyi inançla incelenip soruşturulmadan ve gerçeğe ne derecede uygun olduğu üzerinde durulmadan kamuo yuna sunulması hukuka aykırıdır.”denilmektedir²⁵⁴.

Radyo ve televizyon yayınlarında halkın tutulu izleyici olduğu dikkate alındığında yayıncının ifade özgürlüğü hakkı, kamunun doğru haber alma hakkı ve yayının konusu ya da hedefindeki gerçek ya da tüzel kişilerin kişilik hakları arasında oluşturulması gereken üçlü dengede cevap ve düzeltme hakkının kullanılması yazılı basına göre daha ağır basmalıdır²⁵⁵.

bb. Yayının Kişinin Kendisi İle İlgili Gerçeğe Aykırı Olması

Yasa’da cevap ve düzeltme hakkının doğumu için yayının gerçeğe aykırı olması şartı aranmaktadır. Yasa’nın 28.maddede aranan gerçeklik kavramının içeriği konusunda farklı görüşler vardır. Gerçeğe aykırılığın tespitinin sübjektif -objektif değerlendirme sonucuna göre belirlenmesi noktasında doğan bu farklı görüşler irdelendiğinde;

Yayının gerçeğe aykırılığının sübjektif kıstasa göre belirlenmesinin yani ilgilinin yayını gerçeğe aykırı görmesinin bu hakkın kullanımında yeterli sayılmasının, cevap ve düzeltme hakkının kötüye kullanımına neden olabileceği ve basın özgürlüğünün sınırlandırılmasına yol açabileceği belirtilerek objektif gerçeklik kıstasının kabul edilmesi önerilmektedir²⁵⁶.

Diğer görüşe göre, objektif kıstasa göre yapılacak değerlendirme maddi gerçeğin araştırılmasını zorunlu kılacağından bunun zaman alacağı ve haberin güncelliğini yitirmesine

²⁵⁴ Yargıtay HD. 19. 2. 1971, E. 412, K. 1515(Çetin, s. 324).

²⁵⁵ Şahin, s. 211.

²⁵⁶ Özek, s. 102.

neden olacağı belirtilerek gerçeğe aykırılığın tespitinde sübjektif kıstasın esas alınmasının yerinde olacağı savunulmaktadır²⁵⁷.

Ağırlıklı görüş ise cevap ve düzeltme hakkının doğumu için maddi gerçeklik yerine ilgilinin yayını gerçeğe aykırı görmesinin yeterli sayılması şeklindedir²⁵⁸.

Bir olayın haberin verildiği andaki durum ve iddialara uygun yansıtılmış olması halinde bu haberde gerçeklik ögesinin bulunduğu kabul edilmekte, bu haberin somut gerçeğe uygun olması aranmamaktadır²⁵⁹. Yani gerçeklik, maddi anlamda gerçekliği ifade etmeyip, olayın beliriş anındaki biçimine uygunluğudur. Yayının ancak maddi gerçekliği saptandıktan sonra verilebileceği şeklindeki düşüncenin kabul edilmesi halinde, haber verme ve konuyu aydınlatma hakkının özü sınırlandırılmış olur. Zira maddi gerçeğin araştırılıp ortaya çıkarılması çok zaman alacak ve bu durumda haberin güncelliği ortadan kalkacaktır²⁶⁰.

Bu konuda Basın Yasası'na göre cevap ve düzeltme hakkını incelerken yaptığımız açıklamalar radyo ve televizyonda cevap ve düzeltme hakkı yönünden de geçerlidir²⁶¹.

b. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması

3984 sayılı Yasa'ya göre canlı yayınlarda dâhil yayının türüne bakılmaksızın tüm yayınlara karşı koşulları oluşmuşsa cevap ve düzeltme hakkı kullanılabilir²⁶².

Öte yandan özel radyo ve televizyon yayınları ile ilgili 3984 sayılı yasa, Cumhurbaşkanı'nın ve hükümetin bildirimlerini zorunlu yayın kapsamı içine almaktadır(m.25/2). Yasa koyucu, Cumhurbaşkanı'nın ve hükümetin; milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirimlerini yayınlama zorunluluğu öngördüğünden, yalnızca bu bildirimler yönünden cevap ve düzeltme

²⁵⁷ İçel, s. 174; Gölcüklü, s. 140.

²⁵⁸ Serdar, s. 343.

²⁵⁹ Çetin, s. 255.

²⁶⁰ Çetin, s. 267.

²⁶¹ Bakınız. Üçüncü Bölüm, II.Ulusal Hukukta Yer Alan Düzenlemeler, 1. 5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranan Koşullar.

²⁶² İçel/Ünver, s. 383; Avşar /Öngören, s. 140.

istenemeyeceği açıktır²⁶³. Ancak yayınlama zorunluluğu bulunan yayınlara karşıda bu hakkın kullanılabileceği yönünde görüşlerde vardır²⁶⁴.

aa. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Tarafları

Radyo ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayınları Hakkında Yasa, özel radyo ve televizyon yayınları ile ilgili hak sahipliğini ayrı, ayrı belirtmek yerine, genel bir niteleme yapmak suretiyle kurala bağlamaktadır. Yasada cevap hakkı sahipleri “gerçek ve tüzel kişiler” biçiminde dile getirilmektedir. Buna göre, kişilik haklarına saldırı ya da gerçeğe aykırı nitelikteki bir yayının yapılmış olması durumunda, bu yayınlara ilgili bulunan gerçek ve tüzel kişiler cevap ve düzeltme isteğinde bulunabilirler²⁶⁵. 28. maddede devlet dairelerinden ve kamu kuruluşlarından söz edilmediğinden bu kuruluşların cevap ve düzeltme hakkının olmadığı söylenebilir de uygulamada bu hakkın kamu kuruluşlarına da tanındığı görülmektedir.

Nitekim Yargıtay 7.CD 7.6.1995 tarihli kararında’’Hukuki anlamda kişi, haklardan yararlanan, hak sahibi olan kişi demektir.

Hukuk, kişi olma özelliğini, yani haklara sahip olma özelliğini önce insana tanımıştır. İnsanın haklara sahip olması, borç yükümlülüğü altına girmesi, kısaca hak süjesi olması doğrudan doğruya kanun koyucunun bir armağanıdır. Günümüzde bütün hukuk sistemlerinde, tam ve sağ doğmak hak süjesi olmak için yeterlidir. Yasa koyucu, insanların yanında toplum ihtiyaçlarına cevap verebilmek için, hak ve yükümlülükleri diğer bazı insan ve mal topluluklarına da yöneltmiştir. Bunlara tüzel kişiler denir. Bunların dışında başka bir hak süjesi mevcut değildir’’²⁶⁶.

²⁶³ Coşkun, s. 91.

²⁶⁴ İçel/Ünver, s. 420.

²⁶⁵ Coşkun, s. 88–89.

²⁶⁶ Yargıtay 7. CD 7. 6. 1995, E. 1995/4522, K. 1995/5259(Öztan, s. 221.) bkz. Aksi görüş, İçel / Ünver, s. 421.

Siyasal partiler de cevap ve düzeltme hakkını kullanacakları gibi tüzel kişiliği bulunmayan kuruluşlarda, bunları oluşturan gerçek kişilerinde bu hakka sahip oldukları kabul edilmektedir²⁶⁷.

Diğer yandan reşit kişinin hak sahibi olması noktasında herhangi bir duraksama olmayacağı açıktır. Öte yandan, küçüklerin, ehil olmayanların da bu hakkı bizzat kullanabileceği kabul edilmektedir²⁶⁸.

Aynı şekilde herhangi bir özel yetki aranmaksızın hak sahibinin yasal temsilcisi ve/veya vekilinin genel vekâletname ile hak sahibi adına cevap ve düzeltme istemesinin olanaklı olup olmadığı yönünde farklı görüşler vardır. İçel'in bu konuda vekâletnameye özel hüküm konulmasını arayan görüşünün aksine hakkın kullanımının genel vekâletname ile mümkün olduğu savunulmaktadır²⁶⁹.

Ayrıca, elbette, hak sahibi olup da ölen gerçek kişinin mirasçılarının da hak sahibi sayılması gerekmektedir²⁷⁰. Ancak 3984 sayılı Yasa'da ölenin hak sahiplerinin bu hakkı nasıl kullanacağı düzenlenmemiştir. Bu durumda hakkın kötüye kullanımına sebebiyet vermemek için ilk başvuranın bu hakkı kullanabileceği kabul edilmektedir. Ayrıca mirasçıların birlikte başvurmaları halinde de bu hakkın kullanılabilmesi savunulmaktadır²⁷¹.

Bu hak, program türüne bakılmaksızın radyo ve televizyonlarda yayınlanan tüm programlara karşı tanınmıştır. Bu hak ilan ve reklamlara karşı da kabul edilmektedir²⁷².

Cevap ve düzeltme hakkının karşı tarafı ise kişilik haklarına saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayını yapan yayıncı kuruluştur. Dava kuruluşun tüzel kişiliğine açılmalıdır.

²⁶⁷ İçel / Ünver, s. 421.

²⁶⁸ bkz. Üçüncü Bölüm, II. Ulusal Hukukta Yer Alan Düzenlemeler, 2. 5187 Sayılı Yasaya Göre Cevap Ve Düzeltme Hakkının Kullanılması. Aynı görüş Feridun Yenisey/ Cevat Özel, **İçtihatlı Basın Mevzuatı**, İstanbul: Beta Yayınevi, 1996, s. 362; Coşkun, s. 89.

²⁶⁹ İçel/ Ünver, s. 420; Avşar/ Öngören, s. 140.

²⁷⁰ Coşkun, s. 89; İçel/Ünver, s. 417.

²⁷¹ İçel/ Ünver, s. 421.

²⁷² Avşar/ Öngören, s. 140.

bb. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar

Özel radyo ve televizyonlar yönünden cevap ve düzeltme yazısının özelliklerine ilişkin gerek yasada, gerekse yönetmelikte net bir düzenleme bulunmamaktadır. Yasa koyucu, cevap ve düzeltme yayınının süresinin ve şeklinin “halin icabına ve delillere göre” yargıç tarafından belirlenmesi yönünde bir düzenlemeyi benimsemekte, başkaca bir ayrıntıya da yer vermemektedir

İlgilinin mahkemeye vereceği cevap ve düzeltme yazısında, doğal olarak, cevap ve düzeltmeye konu yayında yer alan ve kişilik haklarına saldırı niteliğindeki unsurlara veya gerçeğe aykırı hususlara işaret edilmesi gerekmektedir.

Cevap ve düzeltme yazısı, yayında ileri sürülen ve kişilik haklarına saldırı ya da gerçeğe aykırı olan hususlarla ilgili ve sınırlı olmak zorundadır. Öte yandan, yazının, cevaplandırılan ya da düzeltilen yayındaki ilgiliye ilişkin bölümden (kısmıdan) ya da anlatımdan uzun olmaması gerekmektedir. Ayrıca yazı, suç oluşturmamalı ve cevap ve düzeltme hakkına yol açmayacak nitelikte olmalıdır. Tüm bu hususlar, yasada belirtildiği gibi yargıç tarafından takdir edilecektir.

3984 sayılı Yasa bu yönüyle 5187 sayılı Basın Yasası’ndaki düzenlemeden ayrılmaktadır. Daha öncede açıkladığımız üzere Basın Yasası’nda cevap ve düzeltme metninin şekli ve içeriği ile ilgili hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir²⁷³. Ancak bu düzenlemenin cevap ve düzeltme hakkının etkinliğini yok edebileceği ve bu nedenle 3984 Sayılı Yasa’nın, cevap ve düzeltme yayınının süresinin ve şeklinin “halin icabına ve delillere göre” yargıç tarafından belirlenmesi yönündeki düzenlemesinin yerinde olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca bu düzenleme uluslararası mevzuata da uygundur²⁷⁴.

²⁷³ bkz.Üçüncü Bölüm, 2.5187 sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması, b.5187 sayılı Basın Yasasına Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar.

²⁷⁴ Altunç, s.36.

cc. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasanın 28. maddesinin 1. fıkrasında, gerçek ve tüzelkişilerin kişilik haklarına saldırı teşkil eden yayınlar ile gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgililerin yargı yoluna başvurabilecekleri, yargıya yapılan başvuru yerinde görülürse cevap ve düzeltmenin, saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı yayının yapıldığı aynı saatte, aynı program içinde yayınlanacağı, yayın süresi ve şeklini halin icabına ve delillere göre hâkimin takdir edeceği, mahkeme kararının ilgili kuruluşa tebliğ edildiğinin ertesi günü yayının yapılacağı, yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren kuruluşun yayınlarından sorumlu en üst yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanı hakkında üçbin günden dokuzbin güne kadar adli para cezası verileceği, ayrıca, kuruluşa Üst Kurulca eylemin ağırlığına göre üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı verilebileceği, ikinci kez tekrarı halinde yayın izninin iptal edileceği hangi yayınların gelir getirici yayınlar olduğunun Üst Kurul tarafından belirleneceği kurallarına yer verilmiştir.

3984 sayılı Yasada cevap ve düzeltme hakkının kullanılması ile ilgili farklı bir usul öngörülmektedir. Bu usulde ilgili gerçek veya tüzel kişi, cevap ve düzeltme talebini ilgili kuruluştan değil, mahkemeden talep etmektedir. Oysa Basın Yasası ve TRT Yasası'nda cevap ve düzeltme hakkının kullanılması için öncelikle ilgili kuruluşa müracaat şarttır. Yasalar arasındaki bu farklılığın, hak sahibinin doğrudan doğruya yayın kuruluşuna başvurmasının uygulamada sadece cevap süresinin uzamasından başka bir işe yaramamasından kaynaklanmaktadır²⁷⁵.

Mahkemeye başvuru cevap ve düzeltmeye konu yayından itibaren on gün içerisinde yapılır. Süre hak düşürücü niteliktedir²⁷⁶. Başvuru üzerine yargı, gerekli incelemeyi yapar. Mahkemeye başvuru, başvuru dilekçesinin mahkeme kaleminde kaydının yapıldığı anda

²⁷⁵ İçel / Ünver, s. 422.

²⁷⁶ Yargıtay 7. CD 21. 9. 2995, E. 2004/33604, K. 2005/14890 sayılı kararında ‘‘3984 sayılı kanunun 28/4. maddesinde cevap ve düzeltme hakkı tanınması için yayından itibaren 10 gün içinde yargı yoluna başvurula bileceğinin düzenlenmesi karşısında, 17. 12. 2003 tarihinde yapılan yayın hakkındaki başvuru için son gün olan 27. 12. 2003 tarihinin tatil gününe rastlaması nedeniyle, bu tarihi takip eden ilk iş günü olan 29. 12. 2003’te yapılan başvurunun süresinde olduğunun gözetilmesi gerekmiştir. ’’ denilmek suretiyle karar bozulmuştur. (<http://www.kazanci.com>.) 6.4.2010.

gerçekleşmiş sayılır. Başvuru sırasında eldeki kanıtlar da belirtilmelidir. Bu bağlamda, ilgili cevap ve düzeltmeye konu yayının görüntü ve ses bantları ile cevap ve düzeltme metnini mahkeme dilekçesinin ekinde bulundurmak zorundadır²⁷⁷. Yasa koyucu anılan maddenin 2. fıkrasında, söz konusu görüntü ya da ses bant kayıtlarının birer kopyasının Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'ndan ücretinin ödenerek elde edilebileceğini kurala bağlamaktadır²⁷⁸. Mahkemece yapılacak inceleme sonucuna göre talep kabul veya reddedilir. Bu karara karşı taraflar tebliğden itibaren üç gün içinde Asliye Mahkemesine itiraz edebilirler. İtiraz usulü ve itirazın niteliği daha önce Basın Hukukunda cevap ve düzeltmeye dair açıklamaların yer aldığı bölümde izah edildiği gibi olup, başkaca bir farklılık arz etmemektedir²⁷⁹. Asliye Ceza Mahkemesi'nin üç gün içinde vereceği karar kesindir.

Yasa'da yetkili ve görevli mahkemeler belirtilmiştir. Görevli mahkeme sulh ceza mahkemeleri, yetkili mahkeme ise, ulusal yayın yapan kuruluşlar için Ankara mahkemeleri, bölgesel veya yerel yayın yapan kuruluşlar için de ilgilinin ikametgâhının bulunduğu yer mahkemesidir²⁸⁰. Ulusal yayın yapan özel radyo ve televizyonlarda cevap ve düzeltme hakkını kullanmak isteyen ancak Ankara dışında ikamet eden ilgililer yönünden bu hakkın kullanılması zorlaştırılmıştır²⁸¹. Hakkında yayında bulunan ilgilinin seyahatte bulunması ya da ikametgâhından uzak olması durumunda, başvuru süresini yitirmemesi bakımından bulunduğu yer sulh ceza mahkemesi aracılığıyla yetkili mahkemeye başvuru yapması olanaklıdır. Yargı kararları ile kesinleşen cevap ve düzeltme metninin yayımlanması

²⁷⁷ Kartal 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 4. 10. 1994 tarih ve 1994/165 Müt. sayılı cevap ve düzeltme hakkı kararı ise, yayın kuruluşunun yayın kaydını içeren kaseti RTÜK'ün talebine rağmen ibraz etmediği halde alındığı için önemli ve ilginçtir.

“Davacı Bilim Araştırma Vakfı, Best FM isimli Radyonun "Fatih Altaylı Akşam Yayında" isimli programı ve "Babıalı Yokuşu" isimli programlarındaki yayın-nedeniyle mahkememize müracaatla cevap ve düzeltme hakkı tanınması için başvurmuştur.

Üst Kurul'dan mahkememizce yayın bandı istenilmiş ise de, Best FM Radyosu tarafından-yayın bandı bugüne kadar Üst Kurula verilmediğinden, davacının ibraz ettiği delillere dayanmak zarureti hasıl olmuştur. Davacı Vakıf, kendilerince banda alınan yayın bandını mahkememize vermiş olup, mahkememizce seçilen bilirkişi marifetiyle bu band dinlenilmiştir. Bilirkişi tarafından verilen rapora göre, Vakfın dava dilekçesinin ekinde bulunan, bu programlarda söylenen sözlerin yazıldığı yazıların programların konuşma-metinlerine aynen uyduğu anlaşılmıştır. Bu nedenlerle davacının iddiası haklı görüldüğünden, ekte gönderilen düzeltme ve cevap yazısının Best FM Radyosunda saat. . . 'da ayrı ayrı yayınlanmasına, kanun yolları açık olmak üzere evrak üzerinden karar verildi.” (Avşar/Öngören, s. 145)

²⁷⁸ Avşar/Öngören, s. 145.

²⁷⁹ bkz, Üçüncü Bölüm, 2.5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap Ve Düzeltme Hakkının Kullanılması, c.5187 Sayılı Basın Yasasına Göre Cevap Ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü.

²⁸⁰ Çetin, s. 120.

²⁸¹ İçel/ Ünver, s. 420; Veysi Savaş, "Anayasal ve Yasal Düzenlemeleriyle Cevap ve Düzeltme (Tekzip)Hakkı", AYİMD, No.13, 2001, s.9.

hususunda belirlenen usul ise, Yasa'nın 28. maddesinin 2. ve Radyo Ve Televizyon Yayınlarının Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'in²⁸² "Düzeltilme ve Cevap" başlıklı 38. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Şöyle ki;

Mahkeme başvurusu yerinde görürse cevap ve düzeltme, saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı yayının yapıldığı aynı saatte, aynı program içinde yayınlanır. Yayın süresini ve şeklini halin icabına göre hâkim takdir edecektir. Her somut olay; kendi şartları dâhilinde değerlendirilerek, hâkime ihlal konusu yayında ihlalin ağırlığına göre yayın süresini ve şeklini belirleme konusunda takdir hakkı tanınmıştır.

Mahkemenin cevap ve düzeltme yazısının yayımlanmasına dair kararı, kararın ilgili kuruluşa bildirilmesini takip eden gün içinde yayımlanmalıdır. Kuruluşa yapılacak tebligatta kesinleşmiş karar örneği ile mahkemece onaylanmış cevap ve düzeltme metninin bulunması gerekir. Yayıncı kuruluş kendisine usulüne uygun olarak tebliğ edilen yargı kararı ve yayınlanması gereken metni yayınlamak zorundadır²⁸³.

Yönetmeliğe göre, cevap hakkı doğuran programın yayın gününün ve saatinin, tebligatı izleyen günde verilen yargı kararlarının uygulanmasını mümkün kılmadığı durumlarda, söz konusu programın tebliğden sonraki, ilk yayınında cevap hakkı kullanılır. Cevap hakkı doğuran programın yayından kalkması halinde veya kuruluşun yayınlarına ara verdiği durumlarda da yargı kararının kuruluşa tebliğini izleyen gün ve ihlal konusu programın yayınlandığı saatte cevap hakkı kullanılır. Bu düzenleme ile cevap hakkının kullanılmasında uygulamada karşılaşılması mümkün sıkıntıların bertaraf edilmesi amaçlanmıştır. Basın Yasası'ndan ve TRT Yasasından farklı olarak 3984 sayılı Yasada Üst Kurulun cevap ve düzeltme yazısını yayımlamayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren yayın kuruluşuna idari müeyyide uygulaması öngörülmüştür²⁸⁴.

Yukarıda açıkladığımız üzere, yargı yerlerince tekzip metni yayınlanmasına karar verilmesi üzerine ilgili yayın kuruluşunun belirli şartları yerine getirmek suretiyle mahkeme

²⁸² 17. 04. 2003 tarih ve 25082 sayılı RG' de yayımlanmıştır.

²⁸³ Hukuken geçerli bir tebligatın bulunmaması halinde Yasa'da öngörülen yaptırımların uygulanması mümkün değildir.

²⁸⁴ Yargıtay 7. CD. 21. 9. 2005, E. 2004/33604, K. 2005/14890(<http://www.kazanci.com>).6.4. 2010.

kararına uygun şekilde tekzip metnini yayımlamak zorunda olduğu ve bu yayının hiçbir suretle geciktirilemeyeceği açık olarak kurala bağlanmıştır.

Ayrıca mahkeme kararı kendisine tebliğ edilen yayıncı, tekzip metninin yayınlandığı tarihten itibaren üç gün içinde Üst Kurul'a bu kararın bir örneğini de göndererek, cevap ve düzeltme hakkının kullanıldığı gün ve saati bildirir.

c. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasaya Göre Cevap ve Düzeltmenin Yayımlanmamasından Doğan Sorumluluk

aa. Cezai sorumluluk

Cevap ve düzeltme metni üzerinde herhangi bir değişiklik yapılması veya yayının geciktirilmesi ya da yayının gerçekleştiği saatte ve programda yayımlanmaması, cevap ve düzeltme metninin hiç yayımlanmaması anlamına gelmektedir. Bu nedenle cevap ve düzeltme metninin yargıç tarafından belirlenen şartları, şekli ve yayım zamanı değiştirilemez.

3984 sayılı Yasa'nın 28. maddesinde 5728 sayılı Yasa'nın²⁸⁵ 468. maddesi ile yapılan değişiklikle, cevap ve düzeltme yazısını yayımlamayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren kuruluşun yayınlarından sorumlu en üst yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanına üç bin günden dokuz bin güne kadar ağır para cezası verilebileceği düzenlenmiştir. Yine aynı yasayla 3984 sayılı Yasa'nın 28. maddesine radyo ve televizyon yayınları yoluyla işlenen suçlardan doğan sorumlulukta, TCK'nın iştirak hükümlerinin uygulanacağı hükmü eklenmek suretiyle bu konudaki yasal boşluk giderilmiştir. Bu düzenlemeyle cezai sorumluluk, iştirak hükümlerine göre yayını yöneten veya programı yapanla birlikte sorumlu müdüre aittir. Suça iştirak konusunu, istisnai düzenlemeler dışında, birden fazla kişinin suç teşkil eden bir eylemin icrasına iştirak etmeleri halinde suç ortaklarının sorumluluk statülerinin belirlenmesi teşkil etmektedir²⁸⁶. Fakat şirketi idare ve temsile yetkili kişilerin sorumlu müdürün incelemesinden geçmeden veya onun rızası hilafına bir yayına karar vermiş olmaları durumunda kendileri sorumlu olmaktadır. Bu düzenlemenin “cezaların şahsiliği ilkesine” uygun olduğu görülmektedir.

²⁸⁵ 23. 01. 2008 tarih ve 26781 sayılı RG' de yayımlanmıştır.

²⁸⁶ İçel, s. 374.

bb. İdari sorumluluk

3984 sayılı Yasa'nın 28. maddesinde mahkeme kararına rağmen cevap ve düzeltme metninin yayınını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan ya da geciktiren kuruluşun Üst Kurul'ca eylemin ağırlığına göre üç aya kadar yayının durdurulacağı düzenlenmiş iken, 4756 sayılı Yasa'yla²⁸⁷ yapılan değişiklikte üç aya kadar yayın durdurma cezası üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı olarak değiştirilmiş, fiilin tekrarı halinde yayın izninin iptal edileceği hükmü korunmuştur. Avrupa Birliğine uyum yasaları çerçevesinde yapılan bu değişiklikte, cevap ve düzeltme hakkı yönünden yayın durdurma yaptırımını uygulamasına son verilmiştir. Gelir getirici yayın yapma yasağının içeriği ise anılan Yönetmelikte düzenlenmiş olup, bunlar reklamları ve program desteği alan yayınları kapsamaktadır²⁸⁸.

Ancak yasada belirlenen para cezasının ve üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağının uygulanması halinde birçok radyo ve televizyon kuruluşunun yayınlarına son vermek zorunda kalacağı, Üst Kurulun takdirine bırakılan ceza alanının genişliğinin uygulamada keyfiliğe neden olabileceği belirtilerek düzenlemenin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi (AYM) iptal isteminin reddine karar vermiştir. Karar gerekçesinde²⁸⁹ belirtilen nedenlerle iptali istenen kural Anayasa'nın 2. maddesinde öngörülen "hukuk devleti" ilkesine aykırı bulunmamıştır.

AYM'nin bu kararı, Yüksek yargının 'cevap ve düzeltme hakkına' verdiği değeri göstermesi bakımından çok önemli bir karardır. Basının ifade özgürlüğü karşısında kişilik

²⁸⁷ 21.5. 2002 tarih ve 24761 sayılı RG' de yayımlanmıştır.

²⁸⁸ bkz. Radyo ve Televizyonların Yayınlarının Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin "tanımlar" başlıklı 4. maddesi. (<http://www.rtuk.gov.tr>.)7.4.2010.

²⁸⁹ AYM 21. 09. 2004, E. 2002-100, K 2004-109 (<http://www.anayasa.gov.tr>)11. 08. 2009.

"...Yasa koyucu, kamu düzenin korunması amacıyla ceza hukuku alanında düzenleme yaparken Anayasa'ya ve ceza hukukunun temel ilkelerine bağlı kalmak koşuluyla toplumda hangi eylemlerin suç sayılacağı ve suç sayılan bu eylemlerin hangi tür ve ölçüde cezai yaptırıma bağlanacağı konusunda takdir yetkisine sahiptir.

Bu durumda, kişilik haklarına saldırı teşkil ettiği veya gerçeğe aykırı olduğu yargı kararı ile de tespit edilmesine karşın bu karara uymayarak, yapılması gereken yayının ilgili radyo ve televizyon kuruluşunca yapılmaması ve ısrarla bu tutumun sürdürülmesi karşısında, cezaların caydırıcılık özelliği bulunması gerektiği de gözetilerek, sorumlular hakkında Üst Kurul'ca, eylemin ağırlığına göre öngörülen üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı uygulanmasının ölçüsüz olduğundan ve Anayasa'ya aykırılığından söz edilmez.

Öte yandan, fıkra da Üst Kurulca uygulanması öngörülen yaptırıma karşı yargı yolu açık olduğundan herhangi bir keyfiliğe neden olunacağından da söz edilemez.

Açıklanan nedenlerle, kural Anayasa'nın 2. maddesinde öngörülen "hukuk devleti" ilkesine aykırı değildir."

hakkının daha özenle ve hassasiyetle korunması gerektiğini vurgulayan bu karar ile yapılan ihlal karşısında Üst Kurul’ca verilen ceza “cezaların caydırıcılığı ilkesi” ile “ölçülülük ilkesine” uygun bulunmuştur.

Yasa koyucu yayın izninin iptaline kadar varan bu ağır yaptırımlarla dördüncü güç olarak nitelendirebileceğimiz radyo ve televizyonlar karşısında daha zayıf konumda olan kişi ve kuruluşların kişilik haklarını koruma altına almıştır. Kanaatimizce Basın Yasasında ve TRT Yasasında böyle bir düzenlemeye yer verilmemiş olması radyo ve televizyonların yazılı basına göre etkisinin ve ulaştığı kitle sayısının fazla olması, TRT’nin ise kamu yayıncısı olması nedeniyle bu tür ihlallerin yapılmasına fırsat vermeyeceği düşüncesine dayanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi’nce hukuka uygun bulunan gelir getirici yayın yasağının şekli ve zamanı ile ilgili olarak; yasada bir düzenleme öngörülmemiş olup, Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliği’nde²⁹⁰ yayının yapılmaması halinde yirmi günden az olmamak, yayının mahkeme kararına uygun yapılmaması hallerinde on günden az olmamak, yayının geciktirilmesi hallerinde ise yedi günden az olmamak üzere üç aya kadar gelir getirici yayın yasağı uygulanabileceği düzenlenmiştir.

Yasa’nın 28’nci maddesinde uygulanacak gelir getirici yayın yasağının üst sınırı 3 ay olarak belirlenmiş iken alt sınıra ilişkin bir düzenleme öngörülmemiştir. Bu nedenle, cezaların yasayla belirlenmesinin gerekliliği karşısında, alt sınıra ilişkin Yönetmelik hükmünün bağlayıcı olmayacağı kanaatindeyiz.

Diğer yandan Yasa metninde yer alan “verilebilir” ifadesinin üç aylık üst sınırı aşmamak kaydıyla gelir getirici yayın yapma yasağı süresinin belirlenmesi hususunda Üst Kurula takdir hakkı tanıdığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer konuda yasada sayılan bu müeyyidelerin Üst Kurulca uygulanmasından evvel kuruluşun savunmasının alınmasının gerekip gerekmediğidir.

Cevap ve düzeltme hakkının düzenlendiği 3984 Sayılı Yasa’nın 28.maddesi ve anılan Yönetmeliğin 38. maddesinde kuruluş savunmasının alınmasını zorunlu kılan bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak uygulanacak yaptırımın ağırlığı dikkate alındığında ve 3984 sayılı

²⁹⁰ bkz. 38. maddenin 9. fıkrası.

Yasa’da teselsüle dayalı müeyyide sistemi öngörüldüğünden yayın kuruluşlarından 3984 Sayılı Yasa’nın 33. maddesinde düzenlenen müeyyidelerin uygulanmasından evvel savunma alınması yönündeki düzenlemenin burada da uygulanmasının uygun olacağı kanaatindeyiz.

Diğer yandan kuruluşlara Üst Kurulca müeyyide uygulanmadan evvel savunma imkânı tanınması, telafisi zor veya imkânsız zararların önüne geçilebilmesi için gerekli olduğu gibi yayın kuruluşlarına cevap ve düzeltme metnini yayınlamamalarının hukuki ve haklı bir gerekçesi var ise bunu bildirebilmeleri yönünde imkân sağlanmasına yöneliktir.

Üst Kurulca müeyyide uygulanmadan evvel kuruluş savunması alındığı görülmektedir²⁹¹.

Yayıncı kuruluşların kendilerine tanınan bu savunma hakkını kullanmamaları halinde Üst Kurulda mevcut belgeler üzerinde araştırma yapılarak karar verilir. Bu belgeler Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 38. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre cevap ve düzeltme hakkının kullandırılmaması nedeniyle ilgililerin Üst Kurula yapacakları başvurularında mahkeme kararının kesinleşme ve kuruluşa tebliğ edildiğini gösteren şerhli nüshası ile düzeltme ve cevap metninin mahkemece onaylanmış sureti yer almalıdır.

Diğer yandan Yönetmelikte yayıncı kuruluş içinde bildirim yükümlülüğü getirilmiş olup, Mahkeme kararı kendisine tebliğ edilen yayıncı kuruluş tekzip metninin yayınlandığı tarihten itibaren üç gün içinde Mahkeme kararının bir örneğini göndererek cevap ve düzeltme hakkının kullanıldığı gün ve saati Üst Kurula bildirmelidir. Yönetmelikteki bu düzenleme ile cevap ve düzeltme hakkının taraflarınca bilgi ve belgelerin Üst Kurula ibrazı sağlanarak, idari

²⁹¹ Üst Kurulun 20. 10. 2009 tarih ve 2009/ 60-30 nolu kararı ile; “SES TV logosuyla yayın yapan SES TELEVİZYON RADYO YAYINCILIK SAN. A. Ş. unvanlı kuruluşun 23 Aralık, 29 Ekim 2008 tarihlerinde yaptığı yayınlarda; 3984 sayılı Kanunun 5728 sayılı Kanunla değişik “Düzeltilme ve Cevap Hakkı” başlıklı 28 inci maddesinin 6 ncı fıkrasında belirlenen “Yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren kuruluşun yayınlarından sorumlu en üst yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanı hakkında üçbin günden dokuzbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ayrıca, kuruluşa Üst Kurulca üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı verilebilir; fiilin tekrarı halinde yayın izni iptal edilir. Hangi yayınların gelir getirici yayınlar olduğu Üst Kurul tarafından belirlenir. ” hükmünün ihlali nedeniyle; adı geçen yayın kuruluşuna 17 Kasım 2009 tarihinden itibaren dört (4) gün gelir getirici yayın yapma yasağı uygulanmasına, ihlalin tekrarı halinde 3984 sayılı Kanunun 28 inci maddesi doğrultusunda yayın izninin iptal edileceğinin bildirilmesine, oy birliği ile karar verilmiştir.” (www.rtuk.gov.tr) 19. 12. 2009.

müeyyideler uygulanmadan evvel, gönderilen bilgi ve belgelere göre 28. maddenin ihlal edilip edilmediğinin Üst Kurulca değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Üst Kurul’ca, mahkeme kararına rağmen cevap ve düzeltme metninin yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan ya da geciktiren kuruluş hakkında müeyyide uygulandığında ayrıca kuruluşa adli para cezasına hükmedilmesi için Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulmasına da karar verilmektedir²⁹².

3984 sayılı Yasa’nın 28. maddesinin 8. fıkrasında, cevap ve düzeltme hakkına konu olan yayından zarara uğrayan ilgili gerçek ya da tüzel kişinin, ayrıca genel hükümlere göre yayın kuruluşuna karşı tazminat davası açma hakkının saklı olduğu belirtilerek, bu nedenle uğrayacakları zararların tazmin usul ve esasları açıkça düzenlenmiştir²⁹³.

Yasada tazminat talebinin haklı görülmesi durumunda tazminat miktarının on milyar liradan az olmamak üzere fiilin ağırlık derecesine göre belirleneceği şeklindeki düzenlemede

²⁹² bkz. 3984 sayılı Yasa’nın 28. maddesinin 6. fıkrası.

²⁹³ Bu tazminat davasında, yayın kuruluşu ile şirketin yönetim kurulu başkanı müteselsilin ve müştereken sorumludur. Borçlular veya alacaklılar arasında teselsül, ancak, hukuki işlemten (sözleşmeden) veya yasadan doğar. 28. maddede yönetim kurulu başkanı ve yayın kuruluşu arasında müteselsil borçluluk söz konusu olup, maddede borçlular arasında teselsül olduğu hükme bağlanmıştır.

Müteselsil borçluluk şu şekilde tanımlanabilir: Birden çok borçlunun varlığı halinde, borçlulardan her biri, borcun tamamından alacaklıya karşı sorumlu ise, fakat alacaklı edimi bir defada elde edebiliyorsa veya birden çok alacaklının varlığı halinde, alacaklılardan her biri diğerlerinden bağımsız olarak borcun tamamının ifasını isteyebiliyorsa, fakat borçlu edimi bir defa yerine getirmekle yükümlü ise müteselsil borç ilişkisi söz konusu olur. Yani, borçlular arasında teselsül, borçlulardan her birinin, sözleşme veya yasa uyarınca alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olduğu, fakat borçlulardan birinin borcun ifası ile diğerinin de borçtan kurtulduğu bir birlikte borçluluk durumudur. Borçlular arasında teselsülde, alacaklı, borçlulardan her birine karşı birbirinden bağımsız alacak haklarına sahiptir. Ayrıntılı bilgi için bkz.Reisoğlu, s. 428.

Bu durumda cevap ve düzeltme hakkına konu olan yayından zarara uğrayan ilgili gerçek ya da tüzel kişi, ayrıca genel hükümlere göre 3984 sayılı yasanın 28. maddesinde yer aldığı şekliyle, dilerse yayın kuruluşundan dilerse şirketin yönetim kurulu başkanından uğradığı zararın tazminini talep edebilecektir. Zarara uğrayan ilgili gerçek ya da tüzel kişi, müteselsil borçlu yayın kuruluşu ve şirketin yönetim kurulu başkanından her birine ayrı, ayrı dava açabileceği gibi, isterse, her ikisine karşı da tazminat davası açabilir. Müteselsil borçlulara karşı birlikte dava ikamesi alacaklının isteğine bırakılmıştır. Her iki borçluya karşı beraberce dava açılması durumunda borçlular arasında ihtiyari dava arkadaşlığı söz konusu olacaktır.

İhtiyari dava arkadaşlığı ise, dava arkadaşı sayısı kadar dava vardır: bu davalar mahkemeye birlikte görülür. Bu ise, zaman, emek ve masraftan tasarruf sağlar, tahkikat ve yargılamayı kolaylaştırır ve basitleştirir ve nihayet çelişik hükümler verilmesini önler. Aktaran: Baki Kuru/ Ramazan Aslan/ Ejder Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku**, 12. basım, Ankara:Yetkin Yayınevi, 2000, s. 584.

3984 sayılı Yasa’da müşterek ve müteselsil sorumluluk zarar doğurucu fiilin işlenmesinden sonra yayın kuruluşunun devredilmesi, başka bir kuruluşla birleşmesi veya sahibi olan şirketin herhangi bir surette değişmesi halinde yayın kuruluşunu devralan, birleşen ve her ne surette olursa olsun yayın kuruluşunun sahibi veya hissedarı olan şirket ve şirketin yönetim kurulu başkanı açısından da kabul edilmiştir.

yer alan “tazminat miktarı on milyar liradan az olmamak üzere”ibaresi Anayasa Mahkemesinin kararı ile iptal edilmiştir²⁹⁴.

Yine yasada yer alan hâkimin davayı en geç altı ay içinde karara bağlayacağı şeklindeki düzenleme ile olası hak ihlallerinin bir an önce telafi edilerek sürüncemede bırakılmaması ve basın özgürlüğü ile kişilik hakları arasındaki hassas dengenin korunması amaçlanmıştır. Nitekim Yasa’nın 28.maddesinin 8.fıkrasının 6. tümcesinde yer alan “tensip kararı ile birlikte bilirkişiyi de tayin eder ve...”ibaresi hakkında AYM’ye yapılan başvuru ile ilgili olarak iptal isteminin aynı gerekçeyle reddine karar verilmiştir²⁹⁵.

3. CEVAP VE DÜZELTME HAKKI AÇISINDAN 2954 SAYILI TÜRKİYE RADYO VE TELEVİZYON YASASI İLE 3984 SAYILI RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYINLARI HAKKINDA YASA ARASINDAKİ FARKLAR

Cevap ve düzeltme hakkı,2954 sayılı Yasa’da kişinin “haysiyet ve şerefine dokunan” yayın için tanınmasına karşın,3984 sayılı Yasa’da kapsam geniş tutularak “kişilik haklarına saldırı oluşturan” yayın için tanınmaktadır²⁹⁶.

Cevap ve düzeltme başvurusunun 2954 sayılı Yasa uyarınca önce TRT Genel Müdürlüğüne yapılması gerekmesine karşın, 3984 sayılı Yasa’nın 28. maddesine göre doğrudan mahkemeye yapılması gerekmektedir²⁹⁷.

²⁹⁴ AYM 21. 09. 2004. E. 2002–100, K 2004–109 sayılı kararında, kanunda hükmolunacak tazminat miktarının alt sınırının belirlenmesi, hâkimin somut olayın koşullarına göre tazminat miktarını belirlemede takdir hakkını ortadan kaldıracak, kimi durumlarda zarar görenin istemini aşan durumlara sebebiyet vereceği gerekçesiyle bu düzenleme “hukuk devleti” ilkesi ile Anayasa’nın 138. maddesindeki ilkelere aykırı görülmüştür. (<http://www.anayasa.gov.tr>)11. 08. 2009.

²⁹⁵ AYM 21. 09. 2004. E. 2002–100, K 2004–109 sayılı kararında “Yayınlarda eleştiri sınırlarının aşılarak gerçek ve tüzel kişilerin kişilik haklarına saldırıda bulunulup bulunulmadığının veya gerçek dışı haber ya da görüntülerin yer alıp almadığının belirlenmesindeki güçlük gözetilerek, hakime yardımcı olmak ve davaları hızlandırmak amacıyla dava konusu kuralla tensip kararı ile birlikte hakimin bilirkişi tayin etmesinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak, bu düzenlemenin, hakimin hüküm kurarken bilirkişi raporuna uyma zorunluluğu biçiminde yorumlanıp uygulanmasına olanak yoktur. Dava konusu kuralda, Anayasanın 141. maddesinde öngörülen “davaların mümkün olan süratle sonuçlandırılması” ilkesiyle uyumlu olarak davaların en geç altı ay içinde karara bağlanacağını belirtildiği gözetildiğinde, bu süre içinde karar verilmesini kolaylaştıracak nitelikteki düzenlemenin, hâkimin takdir hakkını da engellememesi nedeniyle, Anayasa’nın 2. ve 141. maddelerine aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.” gerekçesiyle iptal isteminin reddine karar verilmiştir. (<http://www.anayasa.gov.tr>)11. 08. 2009.

²⁹⁶ Çetin, s. 120.

²⁹⁷ Çetin, s. 120 ; Avşar/ Öngören, s. 147.

2954 sayılı Yasa'nın 27. maddesindeki bu düzenleme ile ilgililerin TRT Kurumuna başvurmadan doğrudan yayın kuruluşu aleyhine dava açma hakkı bulunmamaktadır. Kuruma başvurunun dava açabilmenin bir ön koşulu olarak düzenlenmiş olması öğretide eleştirilmekte olup, bu konuda kişilere seçimlik hak tanınmanın doğru bir yöntem olacağı savunulmaktadır²⁹⁸.

3984 sayılı Yasa'da kişilik haklarının ihlali halinde ilgili yargı yoluna gitmeden anında cevap hakkını kullanmak üzere yayıncıya başvurabileceği gibi; yargıya başvurarak yargı kararı üzerine de bu hakkı kullanabilecektir. 3984 sayılı Yasa'nın 28. maddesinde doğrudan yargıya müracaat düzenlenmiş olmakla beraber yasanın 4. maddesinin (1) bendinde yer alan yayın ilkesi ile de kişilik hakkı ihlali halinde anında yayıncıya başvurarak bu hakkın kullanılması mümkün kılınmıştır. Şöyle ki;

4 üncü maddenin (1) bendinin birinci cümlesinde “Kişilerin manevi şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması”; hemen devamında ise “cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması” ilkesine yer verilmiştir.

Yasa'nın “Yayın İlkeleri” başlıklı 4.maddesinin (1) bendinde, kişilik haklarının ihlali halinde kişilerin yargı yoluna gitmeden bir telafi mekanizması olarak, anında yayıncıya başvurarak cevap ve düzeltme hakkını kullanmaları amaçlanmıştır; 28 inci maddesinde ise kişilerin yargı yoluna başvurarak bu hakkı kullanmanın usul ve esasları ile uygulanacak yaptırımlar düzenlenmiştir.

Ancak, 3984 sayılı Yasa'nın 4/(1) bendinde anında cevap hakkı için başvurunun ne şekilde kullanılacağı açıklanmadığı gibi, Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'te de bu konuya açıklık getirilmemiştir²⁹⁹.

Bu nedenle 4 üncü maddenin (1) bendinin ikinci cümlesinde “doğrudan yayıncıya başvurup anında cevap düzeltme hakkının kullanılmasına” yönelik uygulama esaslarının düzenlenmesinin gerektiği kanaatindeyiz.

²⁹⁸ İçel/ Ünver, s. 422; Avşar/ Öngören, s. 148.

²⁹⁹ Avşar/ Öngören, s. 143.

Cevap ve düzeltme hakkı 2954 sayılı Yasa’da yalnız gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine tanınıp kamu hukuku tüzel kişilerine tanınmamasına karşın, 3984 sayılı Yasa’da ikisine de tanınmaktadır³⁰⁰.

Yetkili mahkeme, 2954 sayılı Yasa’ya göre yapılacak başvurularda Ankara Mahkemeleri olmasına karşın 3984 sayılı Yasa’ya göre yapılacak başvurularda yalnız ulusal yayın yapan kuruluşlar için Ankara Mahkemeleri, bölgesel ve yerel yayın yapan kuruluşlar için başvuru sahibinin ikametgâhı mahkemesidir³⁰¹.

Cevap ve düzeltme başvurularının 2954 sayılı Yasa’ya göre yayından başlayarak yedi gün,3984 sayılı Yasa’ya göre yine yayından başlayarak on gün içinde yapılması gerekmektedir. 2954 sayılı Yasa’da cevap ve düzeltme metninde bulunması gereken özelliklerin gösterilmesine karşın, 3954 sayılı Yasa’da bu konuda açıklık bulunmamaktadır. 2954 sayılı Yasa’da cevap ve düzeltme metnini ilgili kişinin belirleyeceğinin bildirilmesine karşın, 3984 sayılı Yasa’da yayın süresi ve şeklini halin icabına ve delillere göre yargıcın takdir edeceği belirtilmektedir³⁰².

Sulh ceza yargıcına başvuruyu inceleyip karar vermesi için 2954 sayılı Yasa’da iki gün süre tanınmasına karşın,3984 sayılı Yasa’da bu süre üç gündür. Sulh ceza yargıcının kararına karşı 2954 sayılı Yasa uyarınca asliye ceza yargıcına iki gün, 3984 sayılı Yasa uyarınca üç gün içinde itiraz edebilir. 2954 sayılı Yasa uyarınca asliye ceza yargıcı kararının genel müdürlüğe tebliğinden itibaren iki gün içinde cevap ve düzeltmenin yayınlanması gerekmesine karşın, 3984 sayılı Yasa uyarınca bu yayının mahkeme kararının tebliğinin ertesi günü yapılması gerekir³⁰³.

2954 sayılı Yasa’da cevap ve düzeltme metnini yayınlamamanın ya da karara aykırı biçimde yayınlamanın yaptırımını bulunmamasına karşın, 3984 sayılı Yasa’da bu hususlar için yaptırımlar öngörülmüştür³⁰⁴.

³⁰⁰ Çetin, s. 120.

³⁰¹ Çetin, s. 120; Avşar/Öngören, s. 148.

³⁰² Çetin, s. 121.

³⁰³ İçel/ Ünver, s. 422; Çetin, s. 121.

³⁰⁴ Çetin, s. 120 -121.

TRT Kurumu personeli aleyhine açılacak ceza ve hukuk davaları için 60 günlük hak düşürücü süre öngörülmüşken RTÜK görevlileri aleyhine açılacak davalar, işlendiği ileri sürülen suçun bağlı olduğu zaman aşımı süresinde açılabilecektir³⁰⁵.

Görsel ve işitsel basını düzenleyen her iki Yasa arasındaki bu farklılıkları inceledikten sonra kamu yayıncılığı yapan TRT’nin yayınlarına karşı tanınan cevap ve düzeltme hakkının 3984 sayılı Yasa’nın 28.maddesinin kapsamı dışında tutulması gerekip gerekmediği hususu ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır.

İçel/Ünver’e göre; 3984 sayılı Yasa’nın 28. maddesinde bir sınırlama yapılmadığına göre 28. madde hükmünün TRT yayınlarını da kapsadığından bu durumda 2954 sayılı Yasa’nın 27. maddesi uygulanamayacaktır³⁰⁶.

Aynı görüşü paylaşan Şahin, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması konusunda TRT yayınlarını diğer yayınlardan ayırmak için haklı bir gerekçenin ileri sürülemeyeceğini belirterek konuyu şu sözlerle ifade etmektedir.

“Düzeltilme ve cevap hakkının kullanılmasını haklı kılan gerekçeler, devlet yayın organı ile diğer yayın kuruluşları arasında bir ayırım yapılmasını öngöremez”³⁰⁷.

Kanaatimizce bu görüşe katılmak mümkün değildi. Şöyle ki;

3984 sayılı Yasa, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlarını düzenlemek ve denetlemek amacıyla çıkarılmıştır. Her ne kadar anılan Yasa’nın “Türkiye Radyo Ve Televizyon Kurumunun Yükümlülüğü” başlıklı 35. maddesinde TRT Kurumunun bu yasada öngörülen yayın ilke ve esaslarına uygun yayın yapmakla yükümlü olduğu; ihlal halinde Üst Kurul’ca yaptırım uygulanması öngörülmüş ise de 4756 sayılı Yasa’nın 18. maddesi ile bu madde yürürlükten kaldırılmıştır. Yasa koyucu, Anayasa’ya göre tarafsız ve özerk bir kamu tüzel kişisi olan TRT Kurumu yayınlarını 3984 sayılı Yasa kapsamından ve dolayısıyla Üst Kurul’un denetiminden tamamen çıkarmıştır. Bu bağlamda 2954 sayılı Yasa’nın 27. maddesinde öngörülen düzenleme TRT Kurumunun yayınları yönünden uygulanabilecektir.

³⁰⁵ Çetin, s. 120.

³⁰⁶ İçel/ Ünver, s. 419.

³⁰⁷ Şahin, s. 212.

Konuya ilişkin yargı kararlarından da TRT Kurumunun yayınlarında 2954 sayılı Yasa'nın 27. madde hükmünün uygulandığı görülmektedir.

D. 5651 SAYILI İNTERNET ORTAMINDA YAPILAN YAYINLARIN DÜZENLENMESİ VE BU YAYINLAR YOLUYLA İŞLENEN SUÇLARLA MÜCADELE EDİLMESİ HAKKINDAKİ YASAYA GÖRE CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Nedeniyle İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Yasa'nın³⁰⁸ 9. maddesinde cevap hakkı düzenlenmiştir.

İçeriğin yayından çıkarılması ve cevap hakkı

MADDE 9- (1) İçerik nedeniyle hakları ihlâl edildiğini iddia eden kişi, içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması halinde yer sağlayıcısına başvurarak kendisine ilişkin içeriğin yayından çıkarılmasını ve yayındaki kapsamından fazla olmamak üzere hazırladığı cevabı bir hafta süreyle internet ortamında yayımlanmasını isteyebilir. İçerik veya yer sağlayıcı kendisine ulaştığı tarihten itibaren iki gün içinde, talebi yerine getirir. Bu süre zarfında talep yerine getirilmediği takdirde reddedilmiş sayılır.

(2) Talebin reddedilmiş sayılması halinde, kişi onbeş gün içinde yerleşim yeri sulh ceza mahkemesine başvurarak, içeriğin yayından çıkarılmasına ve yayındaki kapsamından fazla olmamak üzere hazırladığı cevabın bir hafta süreyle internet ortamında yayımlanmasına karar verilmesini isteyebilir. Sulh ceza hâkimi bu talebi üç gün içinde duruşma yapmaksızın karara bağlar. Sulh ceza hâkiminin kararına karşı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir.

(3) Sulh ceza hâkiminin kesinleşen kararının, birinci fıkraya göre yapılan başvuruyu yerine getirmeyen içerik veya yer sağlayıcısına tebliğinden itibaren iki gün içinde içerik yayından çıkarılarak hazırlanan cevabın yayımlanmasına başlanır.

³⁰⁸ 23.5.2007 tarih ve 26530 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

(4) Sulh ceza hâkiminin kararını bu maddede belirtilen şartlara uygun olarak ve süresinde yerine getirmeyen sorumlu kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İçerik veya yer sağlayıcının tüzel kişi olması halinde, bu fıkra hükmü yayın sorumlusu hakkında uygulanır.

5651 sayılı Yasa’da internet ortamında yapılan yayınlarda ‘hakları ihlal edildiğini iddia eden kişi’lerin cevap hakkını kullanırken uymaları gereken usul ile içerik, yer ve erişim sağlayıcıların yükümlülükleri, toplu kullanım sağlayıcıların yerine getirmesi gereken tedbirler belirlenmiştir. Yasa’nın 9. maddesinde ise internet ortamında yapılan yayınlarla hakları ihlal edilen bu nitelikteki içeriğin yayından çıkarılması ve buna karşı cevap hakkının ne şekilde kullanılabileceği düzenlenmiştir.

1. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması İçin Aranılan Koşul

İnternet ortamındaki yayınlarda cevap ve düzeltme hakkının doğması için “yayının kişinin hakkını ihlal etmesi” şartı aranmaktadır. Maddede ‘hakları ihlal edilen kişiler’ ifadesine yer verilmiş olup, kapsamı açıklanmamıştır. Bu nedenle söz konusu ifadenin kişilik haklarını da aşacak bir biçimde kişilik haklarının dışındaki haklar için de geçerli kılındığı yönünde görüşler bulunmaktadır³⁰⁹. Bu görüşe göre fikri mülkiyet haklarına ilişkin talepler için de bu yolun kullanıldığının uygulamada görülebileceği, bu nedenle maddenin uygulanmasında belirsizlikler yaşanabileceği savunulmaktadır.

Diğer yandan bu düzenleme, daha çok Basın Yasası’nın 14. maddesindeki ‘düzeltme ve cevap’ hükmüne benzetilmektedir³¹⁰.

İçel/Ünver’e göre, dar anlamda basın ile internet yoluyla basın arasında hukuki sorumluluğunun esasları yönünden bir fark olmadığı kabul edilmektedir³¹¹.

³⁰⁹ Ali Osman Özdilek, “İnternette Cevap Hakkı”(<http://www.turkinternet.com>.)24.4.2009.

³¹⁰ Volkan Sırabaşı, **İnternet ve Radyo Televizyon Aracılığıyla Kişilik Haklarına Tecavüz (İnternet Hukuku)** 2. basım, Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, s. 246.

³¹¹ İçel/Ünver, s. 499.

Aksi görüş ise, sadece basım araçlarıyla basılmış eserler için uygulama imkânı olan Basın Yasası'nın niteliği itibariyle çok farklı olan İnternet yayını için uygulanmaması gerektiğini savunmaktadır³¹².

Yargıtay'ında basının internet yoluyla yayınlarda yapılan kişilik haklarına saldırıyı “basın yoluyla kişilik haklarına saldırı” olarak nitelendirdiği görülmektedir³¹³.

Kişilik haklarına yapılacak tecavüzler açısından yazılı ve görsel-işitsel basın ile internet arasında en büyük fark, haksız fiil failinin belirlenmesi ve yetkili mahkeme ve uygulanacak hukukun tespitindeki güçlülük³¹⁴.

İnternet sitelerinde yazı ve resim yoluyla kişinin şeref ve haysiyetine, özel hayat ve sırlarına tecavüz edilebilmektedir. Elektronik gazetecilik yoluyla kullanıcıya ulaşmak çok daha kolay ve hızlıdır. Bu nedenle, kişinin özel hayatının tecavüzü, gizli bilgilerin ifşası, şeref ve haysiyete tecavüz gibi kişilik haklarına tecavüz, internet üzerinden çok kolayca yapıldığından “şeref ve haysiyetin tecavüzü” İnternet Hukukunun en önemli konusunu oluşturmaktadır³¹⁵.

Yine web sitelerinde de reklam amacıyla kişinin izni olmaksızın resminin yayımlanması ve diğer benzeri yayınlarla kişilik hakkına tecavüz edildiği görülmektedir³¹⁶.

Örnek verecek olursak; kişinin sırlarının açıklanması, özel hayatına ilişkin olayların aktarılması, isminin veya ilgili tanııtma işaretlerinin izni olmaksızın yayını, şeref ve

³¹² Sırabaşı, s. 207.

³¹³ ". . . Dava, basın yoluyla kişilik haklarının saldırıya uğramasından doğan manevi tazminat ve haberin İntemet'teki yayınının da durdurulması istemlerine ilişkindir. Mahkemece manevi tazminat istemi kısmen kabul edilmiş ve ayrıca haberin İntemet'teki yayınının durdurulmasına da hükmedilmiştir. İntemet'teki yayınlar nedeniyle yapılacak işlem konusunda henüz yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Halbuki, mahkeme kararlarının bağlayıcı sonucunun gerçekleşebilmesi için, kararın infaz edilebilir olması ve böylece yaptırımının da uygulanması gerekmektedir. Şu aşamada, İnternet'te yapılan bir yayının gönderilenler de dahil olmak üzere İnternet'ten çıkarılması veya yayının durdurulması konusunda bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu bakımdan verilecek kararın infaz edilebilme ve sonuçsuz kalma olgusu tartışılabilir bir durum arz etmektedir. Bu da yargı kararının etkisiz kalmasını ve böylece tartışılabilir hale gelmesi sonucunu doğurabilir. Bu nedenle buna ilişkin istemin reddine karar verilmesi gerekirken, bunun yerine yazılı olduğu üzere kabul karan verilmiş olması bozmayı gerektirmiştir. . . " Yargıtay 4. HD 08. 02. 2001, E. 2001/755, K. 2001/1157 (YKD, C. 27.07.2001, S.7, s.994-996).

³¹⁴ Sait Güran/ Teoman Akunal/ Köksal Bayraktar ve diğerleri, **İnternet ve Hukuk**, Superonline Workshop Metni, İstanbul: 2000, s. 48.

³¹⁵ Sibel Özel, **Uluslararası Alanda Medyada ve İnternet'te Kişilik Hakkının Korunması**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004, s. 151.

³¹⁶ Sırabaşı, s. 172.

haysiyetine tecavüz olan hareketlerin yer alması, küçük düşürücü, aşağılayıcı veya alay edici ifadelerin bulunması veya resminin izni olmaksızın veya iznin sınırlarını aşarak ya da reklam amacıyla yayınlanması şeklinde gerçekleşebilir³¹⁷.

Bir kişinin bilgisayarında kayıtlı bilgilerin e-maile gönderilen virüs yoluyla kullanılamaz hale getirilmesi, tüm sistemin çökertilmesi veya bilgisayarda kayıtlı tüm bilgilerin başka bir bilgisayara aktarılması da Elektronik posta yoluyla kişilik haklarına hukuka aykırı bir tecavüz oluşturur³¹⁸. Bu durum MK'nun 24. maddesi anlamında kişilik hakkına tecavüzü oluşturur³¹⁹.

Bir kamu görevlisinin, kurumsal Internet bağlantısını kullanarak girdiği web sitelerinin dökümünü çıkarmak ve e-maillerini deşifre ederek kamu görevlisinin kişiliği hakkında tespitlerde bulunmak da kişilik hakkına tecavüzdür³²⁰.

Diğer yasalarda yer alan düzenlemelere baktığımızda cevap ve düzeltme hakkının doğumu için aranan şartlar birbirlerinden farklı olmakla birlikte, yasalarda açıkça düzenlenmiştir. 5651 Sayılı Yasa bu yönüyle eksik olup cevap hakkının içeriğinin anılan Yasa'da düzenlenmesinin gerektiği kanaatindeyiz.

2. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması

a. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Tarafları

5651 sayılı Yasa içerik nedeniyle hakları ihlal edilen kişilere içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması halinde yer sağlayıcısına müracaat ederek içeriğin yayından çıkarılmasını ve hazırladığı cevabı bir hafta süreyle yayınlanmasını isteme hakkı tanımaktadır. Yasa'da

³¹⁷ Sırabaşı, s. 151.

³¹⁸ Murat Doğan, “Şahsiyet Hakkına Tecavüzün Önlenmesi Davası”, AÜEHF'nin 10. Öğrenim Yılına Armağan, AÜEHFD, 2001, C. 5, Sayı. 1-4, s. 4.

³¹⁹ Sırabaşı, s. 179.

³²⁰ Mete Tevetoğlu, (Derleyen),”Bilişim Hukuku” Kadir Has Üniversitesi Yayınları,2006, M. F. Yıldırım/T. Memiş'in Tebliği, s. 525.

“hakları ihlal edilen kişiler” ifadesine yer verilmiş olup, kapsamı açıklanmamıştır. Ancak anılan Yasanın yürürlüğe girmesinin ardından çıkarılan “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”³²¹ ile “herkesin kendisine yönelik haklarını ihlal eden internet yayınlarının içeriklerinden dolayı cevap ve düzeltme hakkı olmalıdır”³²² şeklindeki düzenleme ile konuya açıklık getirilmiştir.

Cevap ve düzeltme hakkının karşı tarafı ise içerik sağlayıcı, buna ulaşamaması halinde ise yer sağlayıcısıdır. İnternetin önemli aktörlerinden olan ve cevap ve düzeltme hakkının karşı tarafını oluşturan içerik sağlayıcı ve yer sağlayıcı ile ilgili hükümlere değinmek gerekir.

5651 sayılı Yasa’da içerik sağlayıcısı, internet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek ve tüzel kişiler; yer sağlayıcı, internet ortamında hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek ve tüzel kişiler olarak tanımlanmaktadır. Yasa ile getirilen düzenleme³²³ ile internetin önemli aktörlerinden olan içerik, yer ve erişim sağlayıcılarının, tanıtıcı bilgilerini kendilerine ait İnternet ortamında kullanıcıların ulaşabileceği şekilde ve güncel olarak bulundurması uygulamasına geçilmiştir³²⁴. Böylece bilgilendirme yükümlülüğü sayesinde mağdur olan bireylerin İnternet yayınıyla ilgili yetkili kişilere kolayca ulaşabilmeleri sağlanmıştır. Bu düzenlemenin uluslararası düzenlemelere uygun olduğu görülmektedir. Şöyle ki;

Avrupa Konseyi İlke Kararında cevabın gecikmeksizin yayınlanması, cevap hakkının etkili kullanımı için, ulusal yasalarda başvurulacak yer ve cevabın yayınlanmasından sorumlu tutulacak kişinin açıkça belirlenmesi gereklidir. Tavsiye Kararı ile bu hakkın etkin kullanılabilmesi için kitle iletişim aracının, cevap hakkı başvurusu yapılacak kişiyi ve iletişim bilgilerini kamunun ulaşabileceği şekilde açıkça belirtmesi gerektiği tavsiye edilmiştir.

³²¹ 30.11.2007 tarih ve 26716 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

³²² bkz. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinin(2). fıkrası. ([http. www. tk. gov. tr.](http://www.tk.gov.tr))22. 8. 2009.

³²³ 5651 sayılı Yasa’nın” Bilgilendirme yükümlülüğü” başlıklı 3. maddesinde “İçerik, yer ve erişim sağlayıcıları, yönetmelikte belirlenen esas ve usuller çerçevesinde tanıtıcı bilgilerini kendilerine ait internet ortamında kullanıcıların ulaşabileceği şekilde ve güncel olarak bulundurmakla yükümlüdür.” hükmü yer almaktadır. ([http. www. tk. gov. tr.](http://www.tk.gov.tr))22. 4. 2010.

³²⁴ Sırabaşı, s. 190.

b. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanıldığı Metinde Aranacak Koşullar

Anılan yasanın 9. maddesinde içerik nedeniyle hakları ihlâl edildiğini iddia eden kişiler, içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması halinde yer sağlayıcısına başvurarak kendisine ilişkin içeriğin yayından çıkarılmasını ve yayındaki kapsamından fazla olmamak üzere hazırladığı cevabı bir hafta süreyle internet ortamında yayımlanmasını isteyebilir.

Bu hüküm ile hazırlanacak cevabın yayındaki kapsamdan fazla olmaması kriteri getirilmiştir. Bunun dışında metnin içeriği ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

c. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Yasaya Göre Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Usulü

İnternet yoluyla kişilik hakları tecavüzünde, mağdur için önemli olan ihlalin mümkün olan en kısa sürede durdurulmasıdır. Bu nedenle tazminat istemi ikinci plandadır. Tecavüz teşkil eden yayın İnternet sitesinde kaldığı sürece kişinin hakkı ihlal edilmeye devam etmektedir. Maddi ve manevi tazminat istemleri için, 5651 sayılı Yasa'nın 4, 5 ve 6. maddelerindeki hükümler doğrultusunda MK ve BK hükümlerine başvurulabilirken, kişilik hakları ihlal edilen kişi ihlalin sonlandırılmasını Yasa'nın 9.maddesi uyarınca talep edebilecektir³²⁵.

5651 sayılı Yasa içerik nedeniyle hakları ihlal edilen kişinin önce içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması halinde yer sağlayıcısına müracaat ederek içeriğin yayından çıkarılmasını ve hazırladığı cevabı bir hafta süreyle yayımlanmasını isteme hakkı tanımaktadır. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile hazırlanan bu cevabın, kullanıcıların ana sayfadan doğrudan ulaşabileceği bir şekilde ve tekzip başlığı altında yayımlanması öngörülmüştür³²⁶. Yönetmelikle getirilen bu düzenleme ile saldırı niteliğindeki yayını okuyanların cevap ve düzeltme metnine kolayca ulaşabilmeleri

³²⁵ Sırabaşı, s. 211-212.

³²⁶ bkz. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 10. maddesinin (3). Fıkrası. ([http. www. tk. gov. tr.](http://www.tk.gov.tr))22. 4. 2010.

sağlanarak, saldırının etkisini mümkün olduğunca ortadan kaldırmak ve böylece cevap ve düzeltme hakkının etkin olarak kullanılması amaçlanmıştır. Talebin iki gün içinde karşılanmaması halinde talep reddedilmiş sayılır. Kişi 15 gün içinde yerleşim yerindeki Sulh Ceza Mahkemesi'ne başvurarak mağduriyetin giderilmesi isteyebilecektir. Mahkeme 3 gün içinde bu talebi karara bağlar. Sulh Ceza Mahkemesince verilen karara karşı CMUK hükümlerine göre itiraz yolu bulunmaktadır. İtiraz usulü ve itirazın niteliği daha önce Basın Hukukunda cevap ve düzeltmeye dair açıklamaların yer aldığı bölümde izah edildiği gibi olup, başkaca bir farklılık arz etmemektedir.

Sulh Ceza Mahkemesi Hâkimince verilen kararın kesinleşmesiyle birlikte karar başvuruyu yerine getirmeyen içerik ve yer sağlayıcısına tebliğ edilerek, tebliğden itibaren iki gün içinde içerik yayından çıkarılarak hazırlanan cevabın yayınlanmasına başlanır. Kararın tebliğ edildiği adres, sitenin iletişim kısmında yer alan adrestir.

Yayının başka devletlerde yapılması halinde mahkeme kararı o ülkede tenfiz ettirip uygulanmalıdır³²⁷.

İnternetin en önemli fonksiyonu, sansürden uzak bir iletişim ortamının insanların hizmetine sunulmasıdır. Ancak bu fonksiyonu, özelliği ve yapısı gereği serbest ve açık bir iletişim platformu olan İnternetin hukuk dışı tutulmasını gerektirmez³²⁸.

Bu bağlamda İnternet Hukuku açısından kısıtlayıcı, sansürleyici değil düzenleyici, yol gösterici ve teşvik edici bir hukuki düzenlemeyle internetin önünün hukukla açılarak çağımızı simgeleyen herkese açık tutulmasını sağlayan hükümlerin getirilmesi gerektiği öğretide kabul edilmektedir³²⁹.

Bu amaçla 5651 sayılı Yasa ile internet sùjelerinin sorumlulukları belirlenmek suretiyle kısmen bir İnternet Yasası oluşturulmuştur³³⁰.

5651 sayılı Yasa'nın siteye müdahale edebilme imkânı vermesi nedeniyle sansür yasası gibi değerlendirildiği gör÷lmektedir. Ancak 9. maddenin uygulanmasında tüm yayının

³²⁷ Sırabaşı, s. 211.

³²⁸ Sırabaşı, s. 183.

³²⁹ Güran ve diğerleri, s. 16.

³³⁰ Sırabaşı, s. 163.

değil, sadece hakları ihlal edilen kişiye ilişkin içeriğin yayından çıkarılması söz konusu olduğundan bu görüşe katılmamaktayız. Diğer yandan internet gibi denetimi çok zor bir iletişim ortamında yapılan hak ihlallerinde, kişilerin yasayla tanınan cevap hakkını etkin olarak kullanmalarına ve kesinleşmiş Mahkeme kararlarının uygulanmasına yönelik bu düzenlemenin yerinde olduğu kanaatindeyiz.

3. İçeriğin Yayından Çıkarılmaması ve Cevap Hakkının Kullandırılmamasından Doğan Sorumluluk

Sulh Ceza Mahkemesi Hâkiminin kesinleşmiş kararlarıyla yayındaki kapsamından fazla olmamak üzere hazırlanan cevabı bir hafta süreyle ve kararın tebliğinden itibaren iki gün içinde internet ortamında yayımlanmak zorunda olan içerik veya yer sağlayıcısı olan sorumlu kişinin, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılması öngörülmüştür. İçerik veya yer sağlayıcısının tüzel kişi olması durumunda cezai sorumluluk yayın sorumlusuna aittir³³¹.

³³¹ İçel/ Ünver, s. 419.

SONUÇ

Cevap ve düzeltme hakkı; basın özgürlüğü, kamunun haber alma hakkı ve kişilik hakları gibi Anayasa ile güvence altına alınmış haklar arasında düzenleyici ve denge kurma özelliğine sahip bir müessese niteliğindedir. Gerek yazılı gerekse görsel ve işitsel basında ve internet ortamında yapılan yayınlarla, kişilik hakları ihlal edilmiş; ün, haysiyet ve şöhretine dokunulmuş veya hakkında gerçeğe aykırı yayın yapılan kişilere, yine aynı araçla, ceza hukuku ilkelerinden “silahların eşitliği ilkesi” ne benzer bir savunma imkânı veren hukuksal korunma yoludur.

İç hukukumuzda cevap ve düzeltme hakkının düzenlendiği yasalar arasında bu hakkın doğum şartları, kullanım usulü ve uygulanan yaptırımlar yönünden esaslı farklılıklar bulunmaktadır. Şöyle ki;

3984 sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasa’da cevap ve düzeltme hakkı, gerek TRT Yasası’ndan gerekse, Basın Yasası’ndan farklı düzenlemiştir. 3984 sayılı Yasa’nın 28. maddesi uyarınca cevap ve düzeltme hakkı, ilgilisi tarafından dava açılması yoluyla kullanılmaktadır. Oysa 2954 sayılı Yasa uyarınca cevap ve düzeltme talebi önce TRT Genel Müdürlüğü’ne yapılırken, 5187 sayılı Yasa hükümlerine göre de talep ilgili yayıma yapılmaktadır.

Bu bağlamda iç hukukumuzda cevap ve düzeltme hakkının düzenlendiği yasalar arasında yeknesaklık ve Anayasal düzenlemeye uyum sağlamak amacıyla 3984 sayılı Yasa’da yapılacak değişiklik ile ilgiliye dava açmak suretiyle tanınan bu hak, ilgili yayın kuruluşuna başvurulmak suretiyle de tanınmalıdır.

3984 sayılı Yasa’da cevap ve düzeltme hakkı kişilik haklarına saldırı oluşturan yayın için tanındığından bu düzenlemenin Anayasa’nın 32.maddesi ile örtüşmediği ve Anayasal düzenlemeyi aşar nitelikte olduğu söylenebilir.

3984 sayılı Yasa’da cevap ve düzeltme hakkı kişilik haklarına saldırı oluşturan yayınlar yönünden tanındığından bu Anayasa hükmüne uygun olarak “şeref ve haysiyete dokunan yayınlar” şeklinde yasada yeniden düzenlenmelidir. Böylece cevap ve düzeltme

hakkının kullanımında Anayasal düzenlemeye uyum ile yasalar arasındaki farklılık giderilerek paralellik sağlanacaktır.

Yine 3984 sayılı Yasa’da, ilgiliye cevap ve düzeltme başvurusu için tanınan sürenin on günle sınırlandırılmış olması ve bu sürenin hak düşürücü süre olması nedeniyle bu hakkın etkin kullanımı açısından Basın Yasası’nda öngörülen iki aylık sürenin esas alınması ve bu yönde yasal değişiklik yapılması yerinde olacaktır.

5187 sayılı Basın Yasası cevap ve düzeltme hakkını 14. maddesinde düzenlemiştir. 14. maddede hakkın kullanımı, sorumlu müdür tarafından cevap ve düzeltme yazısının yayımlanması, sulh ceza hâkiminin uyuşmazlığı karara bağlaması ve itiraz merciinin de itirazı karara bağlaması için süre öngörülmesi, kişilik haklarına vaki muhtemel saldırıların sürüncemede bırakılmayarak en kısa sürede çözümünü ve ayrıca basın özgürlüğünün suiistimalini engellemeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte cevap ve düzeltme metninin şekline ilişkin şartların Yasa’da ayrıntılı olarak düzenlenmiş olması, Anayasa’nın 32. maddesi ile güvence altına alınan cevap ve düzeltme hakkının etkin olarak uygulanabilirliğini engelleyebilecektir. Bu hakkın saldırının etkisiyle orantılı olarak kullanılabilmesinin sağlanması hakkın özüne uygun olacaktır. Bu bağlamda Basın Yasası’nda bu konuda her somut olayın kendi içinde değerlendirilmesini sağlayacak yasal değişiklik yapılmalıdır.

Cevap ve düzeltme hakkına ilişkin uluslararası düzenlemeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, gerek ülkemizin taraf olduğu ASTS ve gerekse AB Yönergelerinde, Avrupa Konseyi İlke ve Tavsiye Kararlarında bu hakkın ‘milliyetine ve ikametgâhına’ bakılmaksızın tanınması öngörülmektedir.

Uluslararası mevzuatta Üye Devletlerin, cevap hakkı veya eşdeğer telafilerin tesisi için ihtiyaç duyulan önlemleri benimsemeleri ve bu hakkın kullanılması için takip edilecek işlemleri belirlemeleri gerekmektedir. Bu yönüyle cevap ve düzeltme hakkı, Üye Devletlere yüklenen bir ödev olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Konseyi İlke Kararında AIHS’nin 10. maddesiyle düzenlenen “ifade özgürlüğü”, haber veya fikirleri kamu otoritesinin müdahalesi olmaksızın ve sınır tanımaksızın almak ve iletmek olarak tanımlanarak, bu özgürlüğün kullanımının, özellikle başkalarının itibarının ya da haklarının korunması ile ilgili, aynı zamanda ödev ve

sorumluluklar doğurduğu belirtilmiştir. İlke Kararında Avrupa Konsey Üyesi devletlerin hükümetlerinin, cevap hakkına ilişkin yasa çıkarılırken uymaları gereken ilkeler belirlenmiştir.

Avrupa Konseyi İlke Kararının devamı niteliğinde olan Avrupa Konseyi Tavsiye Kararında cevap ve düzeltme hakkının, kendileri hakkında gerçek dışı bilgiler içeren ya da kişilik haklarını ihlal eden yayınlara karşı koruma işlevinin yanında kamunun da haber alma hakkının önemine değinilerek cevap hakkının halkın doğru bilgi almasına sağladığı katkı belirtilmiştir. Kararda kitle iletişim araçlarının sağlayacakları öz denetim ile cevap hakkının garanti altına alınması gerektiği özellikle vurgulanmıştır.

AIHM’ in cevap hakkına ilişkin değerlendirmesinde, etkin bir ifade özgürlüğü sisteminin oluşturulabilmesi yönünden cevap ve düzeltme hakkının kurumsallaştırılması gerektiği belirtilerek cevap ve düzeltme hakkı kurumunu ifade özgürlüğünün kurucu unsurlarından saymıştır.

Mevzuatımızda uluslararası normlara uyum bakımından ayrıca cevap ve düzeltme hakkına benzer özür dileme gibi diğer telafi yolları da anılan yasalar ile düzenlenmelidir. Böylece cevap ve düzeltme hakkının etkin olarak kullanılması sağlanabileceği gibi bu hak sayesinde bireyin ifade özgürlüğü basının sahip olduğu ifade özgürlüğü ile aynı konuma gelerek etkin bir ifade özgürlüğü sistemi oluşturulabilecektir.

Günümüzde yasama, yürütme ve yargı erklerinin yanında “dördüncü güç” olarak tanımlanabilecek kadar geniş bir etki alanına sahip yazılı ve görsel-ışitsel basın, teknolojik gelişmeleri sonucu oluşan internet sayesinde etki alanını daha da genişletmiştir. Gittikçe genişleyen bu alan karşısında kişinin korunmasız kalması kabul edilemeyeceğine göre Anayasa ile güvence altına alınmış olan basın özgürlüğü ve kişilik hakları arasında, her iki hakkın da özü zedelenmeksizin kurulacak dengede cevap ve düzeltme hakkı önemli bir görev ifa etmektedir.

Cevap ve düzeltme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi, yayıncının ifade özgürlüğü hakkı, kamunun doğru haber alma hakkı ve gerçek ya da tüzel kişilerin kişilik haklarından oluşan hukuksal yararlar arasında dengenin sağlanması ile mümkün olabilir.

Her ne kadar cevap ve düzeltme hakkı basının ifade özgürlüğünü sınırlandırıcı nitelikte görülse de cevap ve düzeltme hakkı, bu hakkı kullanacak olan gerçek ya da tüzel kişinin ifade özgürlüğünü kendisinden daha güçlü konuma sahip olan yazılı ve görsel-işitsel basının ifade özgürlüğü ile aynı konuma getiren dengeleyici bir güce sahiptir.

Bu bağlamda ifade özgürlüğü sisteminin oluşumunda cevap ve düzeltme hakkının rolünün çok büyük olduğu görülmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere her ne kadar cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili yargısal işlemler ceza hâkiminin yetki alanında olsa da, hak özel hukuk müessesesi olarak düzenlenmiştir. Adli yargılamanın ağır işlemesi sebebiyle kişiye garanti temin eden bir müessese olan cevap ve düzeltme hakkı, teknolojinin hızlı gelişimiyle paralel olarak kişinin hukuki korunması için gelecekte daha fazla ihtiyaç duyulan bir müessese haline gelecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akıntürk, Turgut : **Medeni Hukuk**, 13. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2008.
- Arpacı, Abdülkadir : **Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)**, 2. Baskı, İstanbul, Temel Yayınevi, 2000.
- Ataay, Aytekin : **Şahıslar Hukuku**, İstanbul, İÜHF Matbaası, 1978.
- Ateş, Derya : **Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlaka Aykırılık**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007.
- Avşar, Zakir/
- Öngören, Gürsel : **Radyo ve Televizyon Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Piramit Yayıncılık, 2005.
- Aydın, Murat : **Basın Suçlarında Sorumluluk**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009.
- Aydın, Sevil : **Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Hukuksal Korunma**, Ankara, Adil Yayınevi, 1998.
- Balkanlı, Remzi : **Mukayeseli Basın ve Propaganda**, Ankara, 1961.
- Belli, Doğan Bülent : **Basın Yolu ile Kişilik Hakları ve Saldırılarından Doğan Hukuki Sorumluluk**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2008.
- Bıyıklı, Hasan Türk : **Türk Hukukunda Basın Suçlarından Dolayı Sorumluluk**, AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yayın Organı, 1981.
- Coşkun, Atilla : **Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2002.
- Çeçen, Anıl : **Düşünce Hukuku**, Ankara, Doruk Yayınları, 1995.
- Çelik, Edip : **Milletlerarası Hukuk 2.Kitap**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1987.
- Çetin, Erol : **Açıklamalı-İçtihatlı Basın Hukuku**, 2. baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2008.

Dural, Mustafa/

Öğüz, Tufan

: **Türk Özel Hukuku Cilt:II (Kişiler Hukuku)**,9. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009.

Dönmezer, Sulhi/

Erman, Sahir

: **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, 14. baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1997.

Dönmezer, Sulhi

: **Basın ve Hukuku**, 4.baskı, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası,1976.

Erman, Sahir/

Özek, Çetin

: **Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 4. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2000.

Eren, Fikret

: **Borçlar Hukuku:Genel Hükümler**, 11. baskı, İstanbul, Beta Yayınları,2009.

Gözübüyük, A.Şeref

: **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, 30. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009.

Gözübüyük, A.Şeref/

Gölcüklü, Feyyaz

: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 7.baskı, İstanbul, Turhan Kitabevi, 2007.

Güney, Niyazi/

Çakmak, İlhan

: **İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye Uygulamaları**, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık, 2007.

Helvacı, Serap

: **Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2001.

Helvacı, Serap

: **Gerçek Kişiler**, 2.basım, İstanbul, Arıkan Kitabevi, 2007.

İçel, Kayıhan

: **Suç Teorisi**, İstanbul, Sebat Yayınevi, 1999.

İçel, Kayıhan/

Ünver, Yener

: **Kitle Haberleşme Hukuku**, 8. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2009.

İçel, Kayıhan

: **Kitle Haberleşme Hukuku**, 5.baskı, Beta Yayınevi, 2001.

- Kılıçoğlu, Ahmet : **Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırıdan Hukuksal Sorumluluk**, 2. baskı, Ankara, AÜHF Yayınları, 1993.
- Kılıçoğlu, Mustafa : **Sorumluluk Hukuku: Sözleşme Dışı Sorumluluk**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2002.
- Kuru, Baki/Aslan, Ramazan -
- Yılmaz,Ejder : **Medeni Usul Hukuku**, 12.baskı, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2000.
- Oğuzman, M. Kemal/ Seliçi, Özer
- Oktay –Özdemir, Saibe : **Kişiler Hukuku, Gerçek ve Tüzel Kişiler**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009.
- Özel, Sibel : **Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması**, 2.baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2004.
- Özek, Çetin : **Türk Basın Hukuku**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1978.
- Özsunay, Ergun : **Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu**, İstanbul, 1979.
- Öztan, Bilge : **Medeni Hukukun Temel Kavramları**, 18. Baskı, Ankara, Turhan Yayınevi, 2005.
- Reisoğlu, Safa : **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 21. baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2010.
- Ruhi, Ahmet Cemal : **Uluslararası Sözleşmeler**, 3. baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006.
- Sencer, Muzaffer : **Belgelerle İnsan Hakları**, İstanbul, 1988.
- Serdar, İlknur : **Radio ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Kişiliğin Korunması**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1999.
- Sırabaşı, Volkan : **İnternet ve Radio ve Televizyon Aracılığıyla Kişilik Haklarına Tecavüz**, 2.baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2007.
- Soysal, Mümtaz : **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, 7. Baskı, İstanbul, 1987.
- Sözüer, Adem : **Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1996.
- Şafak, Ali : **Ceza Hukuku (Genel ve Özel Hükümler)**, Ankara, 2006.

- Şahin, Kemal : **İnsan Hakları ve Özgürlük Boyutuyla İfade Özgürlüğü Gerekçeleri ve Sınırları**, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2009.
- Toroslu, Nevzat : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2005.
- Toroslu, Nevzat/
- Feyzioğlu, Metin : **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2005.
- Tüfek, Ömer Faruk : **Basın Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Bu İhlale Karşı Özel Hukuk Ceza Hukuku ve İ.H.A.S. Korunması**, 2.baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2007.
- Yenisey, Feridun/
- Özel, Cevat : **İçtihatlı Basın Mevzuatı**, İstanbul,BetaYayınevi,1996.
- Zevkliler, Aydın : **Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri**, Diyarbakır, 1986.
- Zevkliler, Aydın/ Acabey, Beşir M.-
- Gökyayla, K.Emre : **Medeni Hukuk: Giriş ve Başlangıç Hükümleri: Kişiler Hukuku: Aile Hukuku**, 6.baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000.

Makaleler

- Çiftçi, Ahmet : “Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, Ankara, 1991, s. 893–908.
- Çiftçi, Ahmet : “Yazılı Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı”, AÜHFD, C. 42 Ankara, 1992, s.47-80.
- Doğan, Murat : “Şahsiyet Hakkına Tecavüzün Önlenmesi Davası”, AÜEHFD, C. 5, 2001, s.4.
- Ertuğ, Hasan Refik : “Cevap Hakkı, Siyasi İlimler Mecmuası”, C.19, sayı. 227, 1950, s.416.
- Gölcüklü, Feyyaz : “Radyo Televizyonda Düzeltme ve Cevap Hakkı” AÜSBFD, C.20, 1965, s.124–143.
- Güran, Sait/
Akünal ,Teoman /
Bayraktar ,Köksal /
Yurtcan,Erdener /
Kendigelen, Abuzer/
Beller, Önder /
- Sözer, Bülent : “İnternet ve Hukuk, Superonline Workshop Metni”, İstanbul, 2000, s.16-48.
- Gül, Metin : “Cevap Ve Düzeltme Hakkı”, <http://www.turkhukuk sitesi. com/makale.617.htm>,(11.4.2009).
- Kaygusuz, Taner : “Hukuksal Bütün Yönleriyle Medya” <http://www.angelfire.com/mt/prohtm/medya> (23.11.2009)
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip : “Kişilik Haklarını Koruyan Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler” ,İstanbul ,1980.
- Savaş, Veysi : “Anayasal ve Yasal Düzenlemeleri İle Cevap ve Düzeltme(Tekzip) Hakkı”, AYİMD, Sayı.13, 2001.
- Özdilek, Ali Osman : “İnternette Cevap Hakkı”, <http://www. turk internet.com> (24.04.2009)

Özgenç, İzzet /

Sözüer, Adem : “Basın Hürriyeti Kavramı, Basın Yoluyla İşlenen Suçlarda Sorumluluk Rejimi ile Cevap ve Düzeltme Hakkı Üzerine Düşünceler”, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı.11, 1996.

Tevetoğlu, Mete (Derleyen) : “Bilişim Hukuku”, Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 2006.

Tikveş, Özkan : “Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme” ,İÜMHAD, No:1, 1967,s.68.

Tezler

- Altunç, Mehmet Sinan : “Cevap ve Düzeltme Hakkı” **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.
- Helvacı, Serap :”Kişilik İşlemi Hakları (Münhasıran Şahsa Bağlı Haklar)” **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,1993.
- Karakaya, Tayyip : “Kitle İletişim Hukukunda Cevap ve Düzeltme Hakkı” **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,1999.
- Kocabaş, Gediz : “Türk Hukukunda Basın Özgürlüğünün Sınırı olarak Kişilik Hakkı” **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.
- Mahmutoğlu, Selami : “Cevap ve Düzeltme Hakkı” **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1986.

İnternet Kaynakları

<http://www.anayasa.gov.tr>

<http://www.basbakanlik.gov.tr>

<http://www.basinkonseyi.org..tr>

<http://www.coe.int>

<http://www.kazanci.com>

<http://www.Palmiye Yazilim.com>

<http://www.rtuk.gov.tr>

<http://www.tk.gov.tr>

<http://www.trt.org.tr>

<http://www.turkhukuk sitesi.com/makale>

<http://www.turkinternet.com.tr>

<http://www.yok.com.tr>

<http://www.angelfire.com/mt/prohtm/medya>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31989L0552:EN:NOT> *OJ L* 298, 17.10.1989, Council Directive 89/552/EEC

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997L0036:EN:NOT> 97/36 EC, *OJ L* 202, 30.7.1997, Directive 97/36/EC

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007L0065:EN:NOT> *OJ*